

STORA OCH NAMNKUNNIGA
SVÄNSKA MÄNS

LEFVERNE.

OM

BIRGER FARL

TILL

BJÄLBO.

STOCKHOLM,
Upplagdt på LARS SALVII kåstnad,
År 1754.

R6613321

FÖRETAL.

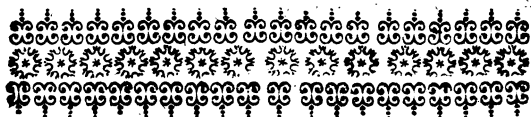
NAr jag, för fyra år sedan, gaf ut första profvet af mitt tillämnade arbete i Svenska Biographien, var jag i så mycket alfvarligare upplåt, att utan uppehåll fortsätta berörde arbete med lefvernes beskrifningars utgifvande, öfver alla de största och namnkunnigaste Svenska män, hvilke lef sedan Christendommens inkomst här i Sverige eller ifrån det ellofte hundra-detalet; som jag trodde mig därtill befogad af åtskilliga skäl och omständigheter. Ty utom det stora begrep, som jag gjorde mig om i jelfva ämnet, des angelägenhet, nytta och behagelighet; hade jag icke allenast sjelf hog och lust därför, utan tänkte

ock, att sjelfve utarbetningarne efterhand skulle fordra ansefningen mindre kostnad, tid och möda, än grunden och samlingarne der till redan hade gjort. Så var ock naturligt, att jag gärna ville göra någon nytta af det arbete, som jag vid vår Svenska Historia och till des så nödiga förbättring i flera år, hade nedlaggt. Men bedragen af oförfarenhet i min uträkning, blef jag snart öfvertygad, att mine omständigheter ingalunda voro svarande emot mitt förslag och uppsåt. Därföre har jag måst afstå därifrån, och lämna det till någon annan, som framdeles torde hafva hjärta, att våga något vid ett sådant ämne.

Närvarande arbete, såsom det alltså hvarken är en fortsättning af det förra, eller, i anseende till brist på tid, tillfälle och alla öfriga behof, blifvit så utarbetadt, som annars ike kunnat, förtjenar ej heller något ytterligare

Företal.

BIR-

BIRGER JARL af Bjälbo (a), hvars lefverne här kommer att beskrivas, har icke allenast af naturen varit begåfvad med alla stora kropps- och sinnes-egenskaper, utan kom ock att nyttja sådana sina förmoner i de fördelaktigaste omständigheter. Så att naturen och lyckan synas likasom förenat sig, att göra honom stor och lyckelig, hans lefnad märkelig, och hans namn evigt. Född af en så rik, stor och ådel Slågt i Sverige, att des like fåfångt sökes i historien: mågtig å en tid, då Konungen barnlös och den sifte af sin slågt, retade årelyftna ögon: Stor hörs

A 3 en.

(a) Bjälbo var hans Sättesgård i Östergöthland vid Skennige, där han ock en stor del af sin tid skal hafva tillbragt. INGRID *Ylfa* förmenés hafva fått Bjälbo af sin Fader, SUNO *Sik*, och således bragt detta gods i Folkunge-slåkten, och som Hon var mor till BIRGER *Jarl*, årfde Han Bjälbo efter Henne. Sedan testametherades det år 1358. af Prinsessan INGEBOG, Konung MAGNI *Eriksfons* mor, til Skennige Kloster. I Konung GUSTAFS reduction kom det under Kronan.

en Prins, som sjelf liten och olyckelig tarfvade BIRGERS råd och bistånd i alla sina gårningar: Hufvudet för ett parti, som sin Konung troget och välmenande mot Fäderneslandet lånte sitt namn, sin styrka och sin förtjenst åt BIRGERS anslag: Brukad i de högsta rikens ämbeten och vigtigaste värf, med mycken lycka och framgång: var han nu stor och lyckelig General, nu slug Minister, nu enväldig Regent,

BIRGER Jarl har sin härkomst af en mågtig och namnkunnig släkt, som, efter att länge plågat Norden med sina uproriska anslag och blodiga stämplingar, först i sin högsta lycka olyckelig, blef ett ömkeligt rof för alla grufveliga öden. I ellofte hundraådet lefde i Göta Rike en stor och mågtig Svensk Herre, benämnd FOLKE. Historien, ehuru mörk och sparsam för den tiden, gifver dock åtskilliga bevis om bemålte FOLKES anseende. Såsom den högste och äldste Herre i hela Svea Rike, var han icke allenast Jarl hos INGO *den äldre*, utan ock för värdig ansedd, att blifva måg hos Konung KNUT *den belige* i Danmark. I få ord berömmes han ock för
sina

sina goda egenskaper, myckna dygd och hederliga uppförande (b). Historien lågger till, atthans efterkommande, ovärdig afföda till en så berömlig stamfader, trädde ejuti hans fotsporr, utan vanflägtades ifrån hans dygd tills de omsider i sitt påföljande fall uppbyro fruckten af sina upproriska och onda anslag i vanheder och undergång. Af denna Fölke blef hela släkten kallad Folkungar,

Desse hade länge mycken lycka, och alle omständigheter sammanstötte däruti, att göra dem stora och mäktiga. I början tycktes väl, som deras anseende led men och fördunklades af tvänne ån

A 4

måg-

(b) Här om kunna ses Monum Eccl. BENZEL p. 84. Differt. de origine & fatis gentis Folchungicæ, p. 14. &c. ERICUS OLAI lib. III p 112 säger så: Dux FOLCHO, unde traxerunt originem Folchungi, erat vir virtutis & maximæ honestatis. Pag. 77. kallar han honom vir nobilior totius Sveciæ I en gammal Anonimi chronologia hos LUDEVIG Tom. IX. p. 41. heter han vir in Svecia nobilissimus. I ett gammalt Manuscript öfver de Danska Konungarnas Genealogie, står så INGERTA, Filia Regis CANUTI, nupsit FLEONI Satrapæ Sveciæ, det år: FOLCHONI. Se BENZELII not. till VASTOV. p. 78.

mågtigare Slægter, som härstammade af BLOTSVEN och THORD BONDE; men det var Folkungarnas lycka, att berörde Slægter fingo bågge lust för den Kongelige Thronen, och således med ett rått alvarligt nit sökte hvarannans undergång. THORD BONDES Son, JEDVARD, hade förmålt sig med BLOT-SVENS dotter CILIA. Denne skyldskap hade bort blifva ett förenings-Band dessa tvänne hus emellan; men han retade fast snarare JEDVARS Son, ERIK, att dragta efter en ära, som hans Morbrors Son SVERKER *bin gamle* vålefter sin far innehade; men ERIK af sin börd trodde sig i lika rättighet att åstunda: så att det, som naturligen bort kväfva, tjente ej, än att des mer uppblåsa hat och fiändskap. En sådan omständighet kunde ej annat, än vara Folkungarna ganska fördelaktig: Ty medan *Blotsvens* af-föda och *Bonde-Slægten* stötte ömsom hvarannan af Thronen, och besuddlade sina händer med Kongligt blod, hade Folkungarne det bästa tilfalle i världen, att göra sig angelägna för bågge, och med bågges skada, rika och stora. Deras egentliga hemvist var först i Göta-rike och besyn-

fynnerligen i Östergötland, där de ock voro mågtigast, så att de omsider, genom förening med SVERKERSKA hufet, upp-togo Göta-rikes vapen, ett Lejon öfver tre strömmar, såsom sitt eget Slägt-vapen. Men sedan utspredde de sig efter hand öfver hela riket, och förökte sig på korrt tid med mycken frucktsamhet. Sjeltva Regimentetsoroliga beskaffenhet spelte dem i händerna, icke allenast deras omäteliga rikedomar, bestående i Gods och Slott öfver hela riket, utan ock rikens högsta och viktigaste ämbeten. Desse senare voro likasom et fidei commissi i deras Slägt (c);

A 5

få

(c) ERICUS OLAI säger (lib. III.) at de voro likasom Rikens Advocater och Förmyndare. Folkungis ratione genituræ quasi ex officio incumbibat, ea deducere ad notitiam Regis, quæ Republicam concernebant; och på et annat ställe: Folchungi erant viri potentes in regno, longam post se restim amicorum & familiarum trahentes. Cfr. WILDE Hist. Pragm. C. III. Sect. I. v. 5. p. 238. der orden så lyda: Celebrissima fuit Folkungica Jarlorum stirps, seculo potissimum XII. & XIII. florens, ac affinitate & consanguinitate Regum, tam Sveciæ, quam Daniæ & Norvegicæ, suisque potens opibus, inde a FOLCHONE crasso, cujus avus fuit FOLCHO FILBITER, Stirpis Folchungi conditor, usque

så att de, till större delen, man efter man, ej voro annat, än Jarlar, Lagmän och Biskopar. Berättigade af sin börd, att vara Rikfens Råd, hade de så bragt under sig hela Regementet, att allt gick efter deras godtycko och affigter. De utstälte sammankomster, höllo rådslag, fattade beslut, och skipade om Rikets allmänna årender, såsom enväldige ombud, de där ej hade att frukta för någon råkenenskap. När hårtill kommer, att de voro ganska mycket inmångde genom giftermål med de Nordiska Kongliga hufen, gynnade at de lyckeligaste omständigheter i alla sina öfverdådiga och vidt utseende affigter, och försedde med många stora män, är ej underligt, att omsider intet annat blef öfrigt för deras åregirighet, än endast den Kongliga Thronen. De voro så länge åskådare af SVERKERSKA husets och BONDE-slågtens blodiga kamp, till dess de slagne och vanmägtige måste lämna Folkungarna ett rof, som kostat dessa husen så

mån-

que ad BIRGERUM *Jarlum* II. cujus filius WALDENARUS, Anno 1250. æstimatione paterni meriti, electus, primus Folchungicorum Regum fuit.

många blodbad, och nu beredde för Folkungarna samma öde.

FOLKE Jarl, Slågtens Stamdader, Son af INGEVALD och Sonson af en benåmd FOLKE FILBITER, hade til Gemål Prinsessan INGERTA, Konung KNUT den heliges dotter i Dannemark (d), hon födde

- (d) Att FOLKE Jarl den tjocke värdeligen varit förmåld med Prinsessan INGERTA, KNUT den Heliges dotter i Dannemark, och af henne fått sina bägge Söner, stöder sig på en så allmän och öfverensstämmande berättelse hos alla våra äldsta hån-dateknare, som skrivit härom, att den saken äger all Historisk tillförlätlighet. (Till exempel: SAX.Gram. lib. XII. p. 221. edit. STEPHAN; ERIC. OLAI lib. III. p. 77. edit. MESSEN; Chronolog. rerum Danic. in reliqu. M. S. C. de LUDEVIG Tom. IX. p. 41; JOH. MAGN. p. 680. Chronol. Anonimi in Monum. Eccl. BENZ. p. 84; Genealog. Regum Danorum, in Not. BENZ ad VASTOV. p. 78. de nyare. som härom skrivit, att förtiga) Men huru de af våra hån-dateknare och Genealogister, som gift INGERTAS Syster CICILIA med ERIK GÖTE, en stor höfdinge i Götta-rike, och således gjordt henne till Fars-Mormor åt ERIK den Helige, vilja försvara sig, blifver väl deras egen sak; dock lämnar jag dem följande anmärkningar, som tills vidare tyckas göra ett sådant deras

honom tvänne Söner, som blifva nämde,
af

deras föregifvande tåmmeligen ofäkert. 1. Kan CICILIA, Konung KNUT den heliges dotter i Dannemark, Syfter till INGERTA, få mycket mindre vara mor till THORD BONDE, ERIK den heliges Farfar, som ERIK den helige föga senare än år 1100: kan vara född, och CICILIA föga för den tiden kan blifvit gift, så att hennes dotter EDELA och dotter-Son JEDVARD på en tid af tio eller högst tjugu år ej kunnat blifva födde och fullvuxne. 2. Dessutan och som INGERTAS Son, BENGT SNYFFEL, var Svåger med ERIK den helige, så att de hade hvar sin Syfter, skulle, om Genealogien vore riktig, den ena Systrens Son varit Svåger med den andra Systrens dotters Sonefön, och den ena Systrens Sone dotter varit gift med den andra Systrens dotters Sone-Sons Son. 3. Här till kommer, att ERIK den heliges mor CICILIA, dotter af BLOT-SVEN, ehuru man vill bära sig åt, blifver ålldre eller åtminstone jämnårig med CICILIA, Konung KNUTS Dotter, som dock skulle vara den förra CICILIAS mans Mormor. De flere orimmeligheter, som af ett så oriktigt föregifvande följa, vill jag förtiga, och håller före detta exempel vara tillräckeligt att visa, med hvad för stor varsamhet man måste se sig före i vår gamla Genealogie, och ej af namns likhet, någon trolig anledning, eller annan oviss omständighet, framalstra gifsnigar,

af hvilka den ene, **BENGT Snyffel**, var Jarl hos Konung **ERIK den belige**, med hvilken han ock var Svåger; ty han hade **BJÖRN Järnsidas** dotter **ULFHILD**, som var Syfter med **ERIKS** Gemål **CHRISTINA**. **FOLKES** andre Son af **INGERTA** het **KNUT**; han var Svåger med Konung **INGO den yngre**, så att de hade hvar sin Syfter till Gemål. **KNUTS** Son var **BIRGER Jarl Brofa (e)**, Sveriges och Götens Hår-

gar, som voro de ovedersägliga sanningar, som sedan af andra på god tro till framen förvirrelse i Historien antagas och fortplantas. Äfven så olyckeligen och med lika orimlighet har man nyligen begynt göra **TORREL KNUTSON** till en **TROLLE**, som vid annat tillfälle kommer att visas.

- (e) I det Fragment, som **MESSENIUS** gaf fram öfver Folkunge-Släkten, och finnes trykt i des *Theatrum Nobilitatis Svecan.* p. 121. göres väl denne **BIRGER Jarl** den äldre till Son af **BENGT FOLKESSON**, hvilken mening ock af våra Genealogister hittills merendels är följd; men emot skäl och anledning; Att **BENGT**S dotter var **KNUT ERIKSSONS** Gemål, är klart och ofstridigt däraf, at i ett bref af år 1196, angående Alvastra Kloster, kallas **KNUT ULFVIDÆSON** Drottningens Bror, hvilken **KNUT ULF-**

Härtig, så kallad efter han var Jarl hos tvänne tillika regerande Konungar, KNUT i Sverige och SVERKER *den yngre* i Götta. Bemålte BIRGER *Brosa* var icke allenaft själf förmåld med en Konglig Prinsessa ifrån Norrige, BRIGITTA HARALD Gilles Dotter, Konung MAGNI HENRIKSSONS Enke-Drottning (f), utan var ock hans

ULFVIDÆSSON var Son af BENGT SNYFFEL och des Gémål ULFHILD (se Dalins Sv. Hist. Tom. 2 p 63. 156. V. STIERNM. Höfd. m. P. 222.) I ett annat bref, som Konung KNUT utgifvit år 1298, till Juleta Kloster, och finnes i ÖHRNHJELMS Hist. Eccl. p. 579, beröpar Konungen sig till vittnen BIRGER Jarl Brosa, hans Bror KNUT, Drottningens Bror KNUT med flera. Skulle nu BIRGER varit BENGTS Son, och således Bror till Drottningen, skulle ock följakteligen hans Bror KNUT varit Drottningens Bror. Men som i berörde bref uttryckeligen skiljes emellan tvänne af det namnet KNUT, hvaraf den ene var Bror med BIRGER BROSA, och den andre med Drottningen: Kan därpå klarligen inhämtas, att BIRGER BROSA ingalunda varit BENGTS Son, så att våre Genealogister således härutinnan emot skål gått ifrån ERICUS OLAI, som (lib. III-p. 77.) gör honom till BENGTS Bror, KNUT Jarls Son.

(f) Se härom Hæms Kr.. Tom. 2. i SIGURD och INGES Saga cap. 22. p. 346.

hans dotter, INGRID, Svenska Konungens, SVERKER *hin unges*, Gemål. Konung KNUT ERIKSSON hade icke allenast själf en Folkunge till Gemål, som var BENGT Jarls dotter, utan voro ock Konungens Döttrar, Prinsessorna HELENA och SIGRID, förmålte med tvänne Folkungar, den förra med HOLMGÆIR *den äldre*, och den senare med MAGNUS KNUTSSON *Brock*. Konung SVERKER KARLSSON hade likaså icke allenast själf en Folkunge till Gemål, utan var ock hans dotter HELENA förmåld med Folkungen SUNE FOLKESSON *Jarl*. Utaf denna släkten har BIRGER *Jarl* till Bjälbo sitt upphof på Svårds - sidan.

Men det är ock mödan värdt, att något närmare undersöka beskaffenheten af den tidens Regemente och Svenska folkets tillstånd i allmänhet: en kannedom, utan hvilken icke väl kan inses vår hjältes rätta beskaffenhet, egenskaper och öden.

Om det i allmänhet är sant, att den nyttigaste sak igenom missbruk alltid kan blifva skadelig, och det, som är ämnadt till ett folks föllhet, igenom oförstånd och samvetslöshet, ofta kommer att gifva anledning

ning till des högsta elände och betryck; finne vi åtminstone Christna Lärans första införel. här i Sverige genom sitt exempel styrka en sådan anmärkning. Någre af des förtplantare, mindre angelägne om ett vilfarande folks andeliga sällhet, än egna timmeliga fördelar, voro intagne af många grova och skadeliga grundsatser, som väl klingade behageligen å en mörk och okunng tid, och kjuste ett vidskeppeligt folk; men voro så mycket farligare, som de tålte inga inkast af billigheten, ratade förnuftet, och ej fordrade utan blind tro och fullkomlig undergifvenhet. Således heto alla medel löfliga, som förde till goda ändemål: Falska undervärk och dikta- de påfund kommo under namn af gudeliga bedrågerier: Att vilja känna naturen, var en gudlös förmåtenhet: att vilja bruka honom, var en syndig misströstan: att rafa i blindhet och yra, emot all försigtighet, var ett Gudeligt nit, och man söfde sitt förnuft för att vänta i öfverdåd Guds omedelbara hjälp. Olyckeligt folk, som hade att vänta ljus och omvändelse af så blinda och usla Lärare: Lärare, som efter de veste intet, gjorde sig heder af sin svaghet,

het, och måst yfdes af sin förtjenst hos Gud, när de som minst betedde sig vårdiga det människliga namnet. Upsala Tempels otidiga förstörande visar påföljden af deras så kallade gudeliga nit, och med hvad oskål de trotsade människlig försigtighet, för att ej tvifla om Guds allmägt. Ty i stället för det de först bort förstöra det i folkets sinnen, genom öfvertygelse om des fåfånga, begynte de sin omvändelse af sjelfva Tempels våldsamma uppbrännande. En så otidig gärning, ett så förvåndt sätt att prädika Guds uppenbarade ord för hedningar och afgudadyrkare, kunde ej naturligen hafva ån onda och skadeliga påföljder: som, om de blott stannat i dessa olyckeliga lärars blod, och ej dragit hela landets långsamma elände och fördårf med sig, skulle mer röra vår ömkan öfver dessa uslingars vålmenta öfverdåd, ån skåliga förargelse öfver deras skadeliga nit. Afgudadyrkarne voro vidskeppelige och ifrige i sin falska Guds-tjenst: de kände ej Christna läran i brist af öfvertygelse: de ansågo detta våld såsom ett tecken till tyranni och bevis af vederpartens svaghet i sin låra: med ett

B

ord,

ord, denne lærarnas otidighet, långt ifrån att öfvertyga eller omvända, tjente ej än att jaga i harnesk en menighet; som blind, ifrig och vidskeppelig, trodde sina gudars smålek utkräfva sin hämd. Dej gjorde strax ett stort uppror emot Konung INGO *den äldre*; ty han hade, emot den tillförne antagna och utlofvade samvets-friheten, gifvit sitt bifall till en sådan lærarnas gårning; ett oförsigtigt bifall, som kostade honom mycken oro och tusen besvärligheter. Menigheten jagade honom, med buller, föragt och mycken lifsfara, ifrån Upsala, körde honom ifrån regeringen, och utropade i hans ställe des Svåger BLOT-SVEN till Konung, som ock värkeligen i några år öfvade ett Kongligt vållde, hindrade Christendomen och blotade på hedniskt sätt, hvaraf han blef kallad BLOT eller *offer*-SVEN.

Dese påföljder, ehuru skadelige i sig sjelfva, dock som de gingo snart förbi, äro ej att agta emot den söndring i regimentet, hvartill detta uppror gaf anledning, och som, till det allmännas obeskrifliga skada och långsamma elände varade, snart i tuhundra år. Ty ehuru väl BLOT-SVEN
om-

omfider blef uppbränd af sin Svåger INGO, som således återtog regeringen; kunde dock de öfrige hedningarne ej hafva förtroende till en Konung, som efter att hafva gjort inbrott i en deras ömmafte rättighet, långt ifrån att ångra sin gärning såsom ett Statsfall, rosade sig därpå såsom en förtjenst hos Gud. Ty gjorde de till sin Konung BLOT-SVENS äldsta Son CARL, som i Småland och Östergötland länge höll de gamla afguda-offren vid magt, och för den goda tid, som under honom var, och hvilken folket af vantro tillskref sina Gudars vålfignelse, blef kallad årfäll. Och fast ån de Christne lärare omfider och efter hand omvände denne CARL med hans underfåter till den Christna läran, lade han dock derföre icke ned sitt Kongliga namn, och rätte Konungen INGO *den yngre*, långt ifrån att tvinga CARL till sin skyldighet, kände allt förvålsvagheden af sitt regemente, som bestod mer i namnet ån magten å en tid, då de storas magt, och de andeligas skenhelighet utgjorde allt. INGO hade sin efterträdare, och när CARL dog, lät hans Son SVERKER *den äldre* göra sig till Konung i hans ställe.

Desse dubble Konungar värkade mycket ondt; de tragtade ömsom efter hvarannars undergång; och en så skadelig förändring orsakade ej annat än landets elände och fördärf i allmänhet, men de itoras magt och de andeligas förmåner i synnerhet, dem hvar gynnade för att styrka sitt parti till vederpartens försvagande.

När den Kongliga STENKILSKÅ ätten ändteligen gick ut med RAGVALD, skulle man förmodat slut på eländet, och att SVERKER, fri ifrån så rättmåtiga medtäflare, utan anfäktning, skulle kommit till en fullkomlig och rolig besittning af Sverige. Men det skedde långt annorlunda. JEDVARD BONDES Son, ERIK *den belige*, dotterson af BLOT-SVEN, som var SVERKERS Farfar, fant intet skål, att des. Syskonebarn SVERKER hade någon rätt för sig till den Kongliga Thronen. I en sådan tanke iretades han mycket af SVERKERS egen odugelighet, som var en svag och oskickelig Regent, och så nedfäkt i sin Religion, att han glömde bort sina angelågna skyldigheter emot vidskepelig; öfningar. Hårtill kommer, att Upp-Svearne, inbildske af sin påflådde valrätt, voro

voro gramse på SVERKER, såsom en af Ostgötarne och Smålänningarne, utan deras samråd, antagen Konung, så att de dem till trots gjorde ERIK till sin Regent. Sjelfve Konungarne hade intet stort ondt till hvar annan: ERIK, för helig, att af begärelse till vidsträckt regemente oroa sin fridsamme Slägtunge, bredde håller ut sin regering öfver hedningarna i Finland: och SVERKER, mer angelågen om sitt Alvastra-Kloster ån Sveriges Crona, nyttjade i ro sin andel i regeringen, tills han omfider, år 1155, blef ihjälslagen af sin egen stalldrång, på vågen emellan Alebäck och Tolftad i Ostergötland, då han om Juledags natten skulle fara till Kyrkan att afhöra Ottesfången.

Sedan regerade ömsom SVERKERS och ERIKS efterkommande i ett helt hundra år, så noga, att våre Historici i nyare tider däråf blifvit föranlätne att tro, det någon vis öfverenskommelse måtte blifvit träffad, i kraft hvaraf Konungar skulle ömsom väljas af SVERKERS och ERIKS Slägter, så länge någon vore quar af bägge husen. Men ett sådant föregifvande, mer förhastadt, ån grundadt på skäligen-

ledning, saknar bevis i historien, och strider emot det begrepp, som vi böre göra oss om den tiden, och i stöd hvaraf grunden till en sådan Successions-ordning bör sökas i långt annan orsak, än i någon sådan öfverenskommelse. När FRIK blef hallshuggen af MAGNUS HENRIKSSON, hämnades CARL SVERRERSSON hans död, den han likväl, efter allt utseende, om ej i värdet befordrat, doch gärna sett och önskat. CARL banade sig genom MAGNI dråp väg till Thronen; men han nåt icke länge en sådan åra. Ty ERIKS Son KNUT öfverföll och slog honom ihjäl, väl efter föregifvande att således hämnas den del, som han påstod CARL haft i des Faders dråp, men i värdet att få en Corona, som all tid blef rof för mördaren och belöning för det högsta brott. CARLS dråp uppväckte KNUT mycken oro, och han hade icke väl afhändt en Konung lifvet, än tvänne andre Prinsar upphofvo sig emot honom och antogo Konunga-namn. Och ehuruväl KNUT åndteligen undertryckte dem bågge, och någon tid prålade med ett nytt namn af Sveriges och Götas Konung, måste han dock omsider lämna åt

SVERR-

SVERKER Unge, CARLS Son, des Fåder-
nes rike Göta, och för att få sluta sina da-
gar i ro, nöja sig med att heta och vara
Svea-Konung (g). När KNUT dog år
1198, voro hans barn mycket små och un-
ga,

B 4

(g) Påfve ALEXANDER III, i ett bref af år 1162,
till Konung CARL SVERKERSSON, kallar honom
Sveriges och Götas Konung, som är det första
exempel jag vet af denna titulen och har sin go-
da grund. Ty så länge ERIK den helige rege-
rade, ägde CARL allenast Göta-rike efter sin
Fader. Men sedan ERIK var blifven ihjälsla-
gen af Danska Prinzen MAGNUS HENRIKS-
SON, och CARL åter störrtat MAGNUS, och
inkräcktat hela Sverige, blef han jemte Göta-
kallad Svea-Konung. När åter ERIKS Son
KNUT slog CARL, och trängde sig i hans
ställe på Thronen, utstängde han så CARLS
Son, SVERKER, i många år ifrån des Fåder-
nes rike Göta, att KNUT därpå låt kalla sig Svea-
och Göta-Konung. Men när han afstod till
SVERKER, tre år för sin dödeliga afgang, Gö-
ta-rike, het han sedan allenast Svea-Konung.
De fleste af våra Historici, nöjde med att af-
skrifva hvarandra, hafva ej så noga anmärkt
detta, utan af ett oricktigt begrepp om denna ti-
dens Successions-ordning, fallit på orimliga
gifsningar om Konung KNUTS död, som af
DALIN Tom. 2. p. 153. in not. äro anmärkte
och rättade.

ga, så att SVERKER utan hinder, genom sina mågtiga anförvantes, Folkungarnas, och i synnerhet sin Svärfaders, BIRGER Jarl Brosas bistånd kom till Svenska regeringens, den han sedan tänkte att befästa i sin slägt, genom KNUTS Barns afdagatagande. Men han vtöfvade sin blodiga Statskonst med mer grymhet än skickelighet, så att ett mord, som var ämnadt att befästa, störtade dess för hans Thron. När han år 1205, (h) lät öfverfalla och mörda Konung KNUTS Barn på deras Slott *Elgaråhs* i Wadsbo - Hårad och Wästergöthland, värkställdes berörde anslag så illa, att den äldste och angelägnaste

(h) Auctor till Disq. om FAHLE BURE, p. 18. påstår väl att berörde mord gått för sig år 1199, och vill således rätta MESSENIUS, som (in Sc. ill. T. 2. p. 20. och T. 12. p. 111.) rätteligen säger, att det gick för sig år 1205; men utan skäl. Om Auctor, i stället för de nya Auctorer, som han uppräknar, och hvilka vittnesbörd intet gälla, när de ej på de äldre grundas, påmint sig hvad Berättelsen efter Västgöta Lagen, härom p. 74. anförer, torde han kanske icke funnit MFSSENII tideräkning vara så stridande emot sjelfva historiens sammanhang, som han nu vill inbilla oss.

ste Prinsen|ERIK undslapp |faran och |sick
lâgenhet att fly till Norige. Dâdan kom
han tre år dârefter, eller år 1208. med en
krigsmagt, hvarmed han ôfvervart Ko-
nung SVERKER samma år vid *Kongsla-
na* (i), så att han måste fly till Danmark;
och når SVERKER år 1210 återkom, slog
ERIK honom på nytt i en slagting vid
Gestilren, dâr SVERKER ock sjelf stupade.
Folkungarne bivistade icke allenast
detta stora slaget, som fördes emellan de-
ra nära Slågtingar, utan fatte ock åtskillige
dâr lifvet till (k) SVEKER hade vål under

B 5

sin

(i) Om slaget vid Kongslena kunna lâsas Chron
Wadsten. p. 3. med CELSII noter p. 38. 39. E-
RIC. OLAI lib. III. p. 102. LAUR. PETR. in
vita SVERKERI M. Sc. Genealogia Familæ Bu-
reanæ hos THUN p. 106. LUDEVIGS reliqu.
M. sc. omnis ævi Tom. IX. p. 22. Chronicon
Visbyense p. 177. mon. Eccl. BENZ. p. 145.
JOH. MAGN. p. 707. MESSEN. Sc. ill. T. 12.
P. III. DALIN T. 2. p. 160. Disp. de Wartofta
p. 8. 9. NETTELBL. Schv. Bibl. P. 3. p. 125.
med åtskilliga flere.

(k) Hvar orten Gestilren år belâgen, år nu för-
tiden svårt att lâga, sedan namnet blifvit för-
loradt, och hos de âldsta Auctoror ingen un-
derrättelse dârom gifves; se Celsii Noter in
Chron.

sin korrta regering sökt att förbinda sig dem, emot ERIKS anhang, men sådant kunde dock nu ej rådda honom. Sjelfve Jarlen, FOLKE BENG'TSSON, var Prins ERIKS Morbror, och ehuru hans Son SUNE FOLKESSON var SVERKERS Måg, voro de doch bågge i slaget på ERIKS sida

ERIK KNUTSSON intog således en med Kongligt blod flere resor ohelgad Thron, den han i några år besatt med ro, i anseende därtill, att SVERKERS efterlämnade Son, JOHAN, ännu var ett barn, som ej tillåt honom att tänka på hämd. Och JOHAN hant ej förr till sina manliga år, än ERIK, likasom för att lämna honom
platts

Chron. Wadst. p. 40. Att därmed bemärkes Gifflaryd, belåget ut med Kongslens, är en gifflaring i Disput. de Wertofta, territorio Westro-Gothicæ p. 10. cfr. Messen. sc. ill. T. 12. p. 111. om sjelfva slaget kunna läsas: Chron. Erici Pom. Eric. Olaf lib. III. p. 103. Laur. Petr. in Vit. Sverch. Codex Bureanus hos Hadorph, Lilla Rim-Chr p. 12. Berättelsen efter WGL. p. 94. mon. Eccl. BENZ. p. 15. Dalin. T. 2. p. 170. &c. I Chron. Wisbyens. hos Ludvig T. IX. p. 177. står: Anno 1210. Fuit bellum VI Cal. Augusti in Gielstereen, ubi occisi sunt Sverkerus Rex & Folcho Dux & multi nobiles.

platts, afled år 1216. Då steg JOHAN med få mycket större lätthet på Thronen, som ERIKS ende efterlämnade Son af samma namn då allenast var tu år gammal. Och efter JOHAN strax därefter blef in- vicklad i krig med Esterna, som hade här- jat i målaren, och efter få år fördt Rege- mente med döden afled år 1222, vid pass tjugu ett år gammal; gick med honom, som dog både ogift och barnlös, den Kongliga SVERKERSKA Slågten ut. Prins ERIK, då vid pass sju år gammal, fick såle- des utan motstånd och medtåflare intaga sina förfäders osäkra Thron. Hans öden och regering, som den år förenad med BIRGER Jarls lefverne, kommer här ne- danföre något närmare till sin beskaffenhet att underfökas och beskrivas.

BIRGER Jarls Farfar, BENGT FOL- KESSON Jarl, var tvänne gånger gift, först med SIRITHA, BENGT LACK- MANS dotter, och sedan med ULFHILD, BJÖRN *Järnsidas* dotter, som var Syfter till CHRISTINA, Konung ERIK den he- liges Gemål, och förmenes härstamma af Kongliga STENKILSKA huset. BENGT hade åtkilliga Söner, som alle voro måg- tige

tige och store Herrar, samt blifva ihågkomne i Historien, såsom KNUT ULFVIDÆSON, FOLKE Jarl, CARL Jarl den döfve, och MAGNUS MINNISKÖLD, samt en dotter, som blef förmåld med Konung KNUT ERIKSSON. KNUT ULFVIDÆSON kallade sig så af sin Mor ULFHILD, efter en då för tiden antagen sed, att kalla sig efter modren, när hon var af ådlare börd än Fadren. FOLKE BENGTSSON Jarl (1) var, efter BIRGER Jarl *Brosas* afgång, den ansenligaste i sin släkt, och hade desutan stort anhang och mycken myndighet, men var bedrägelig, och kände ingen annan dygd, än den som smickrade hans lidelser: han sökte sina fördelar och höll alltid med den, hos hvil-

ken

- (1) Någre våre Historici hafva ej funnit, att flere än tvänne med det namnet FOLKE af Folkungarna varit Jarlar, nämligen KNUT den tjocke, KNUT den heliges mäg, och denne, som var hans Sonson; Därpå hafve de kallat denne senare, till skilnad ifrån sin Farfar, Folke Jarl den yngre: men orätt. Ty ERIK *Låspes* förste Jarl var ock en Folkunge, och het äfven FOLKE, son af BIRGER Jarl *BROSA*. Bemålte FOLKE BIRGERSSON Jarl dog först år 1248.

ken var måft att vinna. Genom giftermål var han förenad med bägge regerande Kongliga hufen: han var Svåger med Konung KNUT ERIKSON, som hade hans Syfter till Gemål, och sjelf var han gift med Prinsessan ULFHILD, dotter af SUNO SIK och Sonedotter af Konung SVERKER den äldre. SVERKER den yngre hade en vaklande Thron: I det framflutna såg han ej än grufveliga exempel, i det tillkommande icke utan olyckeliga tecken: Förkråckt af sin Fars och Farfars mordiska dödsfått, trodde han sig böra vänta samma öde, när KNUTS Barn en gång komme till laga ålder. Och ehuru han hade orsak till mistroende emot Folkungarna, som icke allenast voro vuxne Konungen öfver hufvudet i magt och anseende, utan ock nära förvandter med KNUTS Barn; beslöt han likväl att smickra dem och söka att få dem i sina affigter genom giftermål och vålgärningar; ty han trodde, att intet annat kunde skydda hans Thron emot ERIKS hus. Till den ändan förmålte han icke allenast sig sjelf med BIRGER Jarl *Brosas* dotter, INGRID, utan ock, föratt draga FOLKE BENGTSSON i sina förde-

delar, som var MorBröder till Konung KNUTS Barn, gjorde honom, efter sin Svärfaders dödeliga atgång, till sin Jarl. Och på det vänskapen med honom måtte ändå blifva så mycket starkare, gaf han sin dotter Prinsessan HELENA, som annars redan var gången i Wreta-Kloster, till äkta åt FOLKES Son, SUNE. Men allt sådant kunde dock ej rådda SVERKER ifrån det befarade onda. Slågtskap värkade ingen kärlek emellan anförvanter: Vålgärningar medförde ingen tacksamhet: Tro och löften voro bedrägeliga förfåt å en tid, där förnuftet, villadt af vantro och blindt af okunnighet, föracktade de heligaste skyldigheter, för att följa de skadeligaste lärdommar och i agt taga de dåraktigaste vidskeppelser. Dem SVERKER vördade såsom sina beskyddare, älskade som sina Slågtingar, gynnade som sina trognaste underfåter, blefvo hans mördare. I Prins ERIKS uppresning emot SVERKER, förgat FOLKE sig vara des Jarl, och SUNE sig vara des måg, och båge sig vara des underfåter. De slog sig på ERIKS fida, och med honom bivistade slaget vid *Gestilren* år 1210, emot

SVER-

SVERKER, hvaråft SUNE hade nog barbari att besudla sina händer i dens blod, som var både hans Konung och Svärfader. Men FOLKE stupade själf i slaget, så att SUNE i ett slag miste sin Ear, och drap sin Svärfar. Tredje Sonen CARL Jarl den döfve föllgde Konung JOHAN SVERKERSSON ått år 1219 till Estland att hämnas det härjande, som Estlänningarne korrt förut hade gjort i Mälaren, med mord, rof och brand. Vid Estland, blef CARL Jarl dår med någon del af krigsmagten qvarlämnad, för att fortsätta krigsrörelserna; men hade korrt dårefter den olyckan, att af Esterna i stor myckenhet vid *Rotala* blifva angripen, öfvervunnen och ihjälslagen. Den fjerde Sonen MAGNUS MINNISKÖLD år Far till BIRGER Jarl af Bjälbo.

Denne MAGNUS BENGTSSON MINNISKÖLD hade till Fru den bekanta INGRID YLFVA, Hårtig SUNO SIKS dotter, och Sonedotter af Konung SVERKER den äldre, så att des Broder FOLKE Jarl och han hade hvar sin Syfter (m). Af det-

(m) Man har nyligen begynt vilja bestrida INGRID

detta äktenkap föddes åtskilliga Barn,
näm-

GRID Ylfvas härkomst, och göra henne till dotter nu af ERIK ULFSSON, nu till Syster af honom och dotter af en ULF Jarl; men utax skäl. Dotter af ERIK ULFSSON har hon ej kunnat vara, ty då hade ej ERIKS Son, HERVE TROLLE kunnat blifva gift med hennes dotter MAGNHILD, som i slikt fall var hans Syster-dotter. Till att göra henne till dotter af ULF Jarl, och bestrida hennes härkomst af SUNO SIK, finnes ej heller något skäl. Vål säges i Disp. de Gente Trollorum p. 10. att tideräkningen ej skal tillåta henne vara dotter af SUNO SIK, efter således på 200 år ej skulle komma mer än tvänne generationer eller leder; men vid minsta insigt i historien förfaller ett sådant inkast. Ty hvarken är någon Chronologisk omögelighet däruti, att SVERKER den gamle blifvit af sin stalldräng ihjälslagen, och således i förtid död, år 1155, och hans Sone-dotter ingrid Ylfva först aflidit år 1252, då hon var mycket gammal; eller kan en tid af 97 år sägas vara 200. Att emellan Farfadrens och SoneSonnens död ofta åro fulla hundra år, lærer dagelige förfarenheten bestyrka med tufentals exempel. SUNO SIK kan för ålder skull icke vara hennes far, men vål ULF Jarl, som doch var långt äldre. De öfriga skålen därstädes åro af mindre betydelse, och det, som tages af den jonaständigheten, att hon skall inärfv Bjälbo-god-

nånligen Söner: CARL, ESKIL, BIRGER, MAGNUS och BENGT, samt dottrar, af hvilka en blef förmäld med JAROSLAV, Storförsten i Ryfsländ, och den andra, benämnd MAGNHILD, med HERVE TROLLE, TROLLE-Familiens Stamfader, som var af ULFVE-Släkten. CARL blef bittida Biskop i Linköping: han stod väl hos Konung JOHAN, som tog denna unga Prelaten med sig, år 1219 på tåget till Estland, att bruka honom vid Hedningarnas omvändelse därstädes, i hvilken affigt han ock, jämte sin Farbroder CARL Jarl den döfve, blef, vid Konungens afresa, där qvarlämnad; men hade strax därefter den olyckan att undergå ett gemensamt öde med sin Farbroder, som blef af Esterna ihjällslagen.

ESKIL, Svearikes Råd och Lagman i Västergöthland, var gift med CHRISTINA, NILS SIMONSSONS dotter ifrån Norge, dotter-dotter af Konung ERIK den helige. När hon blef gift med ESKIL, var hon Enka af Norska Jarlen HÅKAN

O

G

godset, som skal tilhört ULF Jarl, är så mycket mindre bindande, som det ej är lämpeligt till en tid, där kvinnokönet ej gick i arf,

Galin, Son af FOLKUIDER Lagman i Värmland och Norska Prinsessan CICILIA. Denne ESKIL var en af sin tids berömligaste män, fast hans gärningar dels ej blifvit förvarade i historien, dels voro af det slaget, som göra mer nytta under mindre prål, och som mer hafva till föremål ett lands i vårtes fällhet, än utvårtets glants. Hans förtjenst vistades vid Lagarnas förbättring, som denna tiden få, mörke och otillräckellige, af honom blefvo samlade, genom nyttiga häfder och landsfeder förökta, samt i klarare ljus satte. Enkannerligen har Västgöta-Lagen att tacka honom för mycket. Såsom denna ortens Lagman, låt han sig angelåget vara satt så mycket, som hos honom stod, förbättra den gamle LUMBS Stadgar, som allra först gifvit Väst-Götarne skrifven lag. Desutan hade ESKIL stora personliga egenskaper. Utom sin förvärfvade kunskap och insigt i denna tidens vitterlek, och hvarutinnan han hölls för jämnlik med sjelfva Clerkerna, hos hvilka all lärdom troddes endast bo, hade han ock stort förstånd och mycket hjärta, så att han icke var sämre Rådsherre i Konungens Cabinet, än oförskrift Ofverste

verste i fält, likfå skickelig till det ena, som beredd till det andra. Vördad för sin insigt, ålskad för sin oväldighet, hade han allas förtroende, kärlek och högacktning. Gamla Historien om honom fluter åndteligen hans Beröm med dessa orden: *att sent skulle födas hans like* (n). MAGNUS är till sitt minne i Historien merendels glömd, och vi vete föga mer om honom, än att han någon tid varit Lagman i Östergöthland (o), och lärer han år 1248 med sin Bror, BIRGER Jarl, bivitast Skenninge-möte, som nedanföre kommer att omtalas (p). Om den yngste Sonen BËNGT kommer framdeles något mer att talas. BIRGER Jarl synes vara född vid pås år 1210, och kom således att lefva under en Konungs regering, där en man, född till stora gårningar, hade allt tillfälle i världen att nyttja sina lyckeliga egenkaper.

C 2

När

(n) I den gamla Förteckningen, som finnes efter Västgöta Lagen, och hvilken är n af vår medeltids yppersta lämningar, kan man i få ord se denna ESKILS förtjenster och vår ðe.

(o) Se V. STJERNMANS Höfd. m. pag. 262.

(p) Se Statuta Skenningensia, in. Act. litt. Ups.
Præsente Legifero terra.

Når Konung JOHAN dog, år 1222, fick med honom det Kongelige SVERKER-SKA hufet sin ånda, som hittills, icke utan det allmännas märkeliga fördärf, ömsom med den helige ERIKS Efterkommande, hade innehaft Svenska Regementet. Honom efterträdde fördenskull utan genåtgäldelse den unge Prins ERIK, Konung ERIK KNUTSSONS ende Son, som äfven blef den sifte af sin Slägt. Denne ERIK, född år 1215, och således yngre, än des tre Systrar, hade mist sin Far å sitt andra år, och sin Mor RICHISSA, en Dansk Prinsessa, ett par år därefter. Vid pas sju år gammal, när han blef Konung, kom han till Regeringen, å en farlig tid, där all vördnad för Thronen var utlocknad. Naturen hade ej begåfvat honom med några förmåner: oanfenlig till sin växt, var han både halt och låspande, och en förfummad uppfostran, långt ifrån att årfatta i förstånd och skickelighet det naturen icke utan nog sparsamt gifvit honom, förtog allt, som måtte uppväcka vördnad och kärlek, Svag desutan till hållsa och krafter, saknade han anseende ibland ett folk, som utan att känna de egenskaper, hvil-

hvilke rätteligen göra en Prins stor, för-
 äckade denne, efter han fäste för halls-
 brytande nöjen, och ej kunde visa sin
 styrka i Torner-spel. Han hade väl ett
 godt hjärta, mycken ifver för rättvisan,
 och stor nit för sin tro; men desse egen-
 skaper, ehuru oskattbare och nyttige i sig
 sjelfva, äro doch ofta svaga sinnen till
 dels, och då de ej styras af förnuft och
 upplysas af kunskap, blifva obequäme och
 fallne för misbruk: allraminst förmåtte de
 skydda en Prins, som försvagat bevisa
 sin rätt i blodiga och våldsamma skäl, i
 sin rättvisa och Religion fan ett bräckeligt
 värn emot orättvisa och gudlösa Rebeller.
 Hans Fader **ÉRIK KNUTSSON**, förkräckt
 af sin företrädares bedröfveliga efterdöm-
 me, som icke utan sin undergång hade
 ärfarit Folkungarnas farliga magt och slipp-
 riga skyldskap, tänkte väl att stadga sin
 Thron genom utländskt ryggstöd; till
 hvilken ända han ock hade förmått sig
 med Danska Prinsessan **RICHISSA**, Ko-
 nung **WALDEMAR I:s** Dotter. Men den-
 ne skyldskap kunde doch ej skydda hans
 Son emot det öfverhängande önda. Ö-
 lyckelig att komma ung til Thronen, må-

ste han, långt ifrån att se henne befästad genom SVERKERSKA hufets utgång, finna, atthon var desto merretande för Folkungarnas åregiriga affigter, som de å ena sidan ej hade att befara medtåflare, och å den andra låkades att rycka ett rof, som ej hölls utan med svaga händer. Man var desutan så van vid blodiga skådespel och ståndiga förfåt kring den Kongliga Thronen, att Folkungarne, åfven utan samvetsagg, trodde sig närmaft befogade att tråda i SVERKERSKA hufets rättigheter. Innom Riket fans ingen, som varnog mågtig att hindra deras upproriska affigter, och i Dannemark var allt i ett så förvirradt tillstånd, att man där icke en gång hant att tänka på vår ERIK, som torde begått sig, om hans ungdom och ofullkomliga Stats-klokhed icke hindrat honom kånna afvundens styrka och hvad Partier vill fåga i ett Regemente, som, svagt och vaklande, tarfvar att upprätthålla det ena, utan att undertrycka det andra. Hårtill kom, att Regeringen var råkad i en Jarls händer, som, genom sina välmenande rådslag, ledde sin Konung i farliga affigter och åfventyrliga tillbud. FOLKE BIRGERS-

GERSSON, mer nitisk och välsinnad, än slug och förfigtig, sökte att inkränka de andeligas allt för mycket tilltagande förmåner; men utträttade därigenom ej annat, än att han jagade dem i harnesk, och satte sig hos dem i ett oförsonligt hat, sin Kong med hela Riket till stor skada: olyckelig Minister, som då han ville skäligen utvidga sin Konungs magt, skiljde honom vid allt vållde, och störtade landet i yttersta olågenhet, för att afskaffa drägeliga misfsbruk. Folkungarne gånvo stora ord, ock föräcktade en Konung, som än var barn, och syntes alldrig blifva karl efter deras tankar. De Andelige upprörde himmel och jord emot en Prins, som, olyckelig att fått en välmenande Minister, saknade ålder och kunskap för att känna och ogilla sina rättmätiga fördelar.

KNUT JOHANSSON *Folkunge* var då förtiden den mågtigaste och måst ansedde i sin slägt. När Estarne, år 1219. härjade i Mälaren, blef hans Fader, den berömlige JOHAN FOLKUNGE, af dem på sitt gods *Askenås* ihjälslagen, om första natten, sedan han, efter nio års vistande i utrikes Krigstjenst, var hemkommen.

Men

Men det mordet kostade Estarna mycket blod. JOHANS Enka samlade sina Bön-der och närmaste allmoge, och angrep Estarna med sådant mod, at de blefvo till större delen nedgjorde vid Esta - klippan, eller Estmötet, utan för Kongshatt, som då fick namnet af deras nederlag. KNUT slägtades på så stora förällrar; han hade sin Fars höga sinne, och sin Mors stora mod och hjärta. Han var älskad af menigheten för sin Faders skull; han var smickrad af de andelige såsom ett värktyg emot Konungen och des Jarl. Af sin långa och ansenliga växt kallades han KNUT *den långa*; till sin skapnad var han mycket vacker och behagelig; till sitt utseende hurtig och intagande; i sina anslag var han flug och försigtig; i deras utförande tapper och oförkräkt; hans vältalighet var kjusande, och hans omgånge angenämt. Han blänkte således i alla de egenskaper, som så ofta missbrukas, och doch alltid dår-
 ra (q). Folkungarne, ehuru mägtige och an-

(q) ERICUS OLAI (lib. III, p. 107.) säger: CANUTUS FOLKUNGUS vir prudens erat in consiliis & facundus. LAURENTIUS BÉPRI:
 at e

ansenlige i Riket, åstundade dock mera, och lofvade sig större fördelar under sin Slåttinges regering. Ty slogo de sig merendels på hans sida, och påstodo, att ERIK borde lämna en Thron, som KNUT skulle mer pryda och bättre förstå att nyttja. Ibland KNUT den länges besynnerligaste medhållare af des Slåttingar, var ULF *Fasi*, Son af CARL Jarl den döfve. Han var en slug, modig och drifvande man: honom gjorde KNUT till sin Jarl, som var det högsta ämbetet i Riket näst Konungen, och blef den tilldeladt, som antingen af Herrarne och Riksens män var den anseiligaste och skickeligaste, eller till hvilken Konungen framför alla andra hade kärlek och förtroende. Desse angrepo Konungen, år 1229, med ett uppenbart krig, och kommo Folkungarne med stor magt emot Konungens här vid *Oluström* i Östergöt-

C 5

att KNUT var en snäll, förståndig och våltalig man. JOH. MAGN, lib. XIX. cap. 14. Erat in CANUTO magna dignitas formæ, præcipuaque morum urbanitas, & admiranda prudentiæ atque eloquentiæ vis. Se vidare st. Rimchrön. p. 19. DALINS Sv. Hist. T. 2. p. 195. M. CELSI Disp. de Monasterio Sko, p. 10.

götland (r), där Konstngens Fosterfader EHRENGISLE VIG, tillika med Konungens Jarl FOLKE BIRGERSSON, vågade en slagting; men förspelte därigenom sin Konungs Crona. Folkungarne vunno en fullkomlig seger, och måste Konung ERIK, då knappt femton år gammal, fly till Dannemark, att där hos sin Moders fränder söka hjälp och beskydd emot KNUTS öfverlägsna magt. KNUT hade redan antagit Kongeligt namn, och blef äfven i sådan värdighet årkänd af de stora i Riket ända till och med sjelfva Arkebiskoppen, som under hela Catholska tiden var den mäktigaste och förnämste Herre i Riket.

Efter detta olyckeliga slaget, uppehöll sig Konung ERIK i samfällde fyra år uti Dannemark, innan han dels där, dels af

- (v) Namnet *Oluström* är i våra dagar så försvunnet, att vi nu ej vete egentliga stället, där detta slaget stätt. I ett Msc. af stora Rimchrön. står i stället Alfsastra; men i andra Exemplar Oluström. LAURENT. PERRI har Olesstra, hvilket ord ock MESSENIUS brukar. Scand. Illust. T. 12. p. 116. JOH. MAGN. säger, Lib. XIX. c. 14. att slaget stod vid byn Alastrem.

fina medhållare i Sverige, fick få stor magt tillsammans, att han kunde bjuda sina fiänder spettsen. Konungen föll in uti Sverige, år 1234 med sina Troupper, och hade mycken framgång genom tillopp af folik, som ömkade sig öfver sin rättmåtiga Konungs olycka, och ej funno sig belätne med KNUTS regering. ERIK vågade med sin magt, utan synnerligt hinder, ånda upp till Enköping i Uppland. Där kom KNUT *den långe* med Folkungarne honom till mötes, och lefvererade en slagtning vid *Sparsåtra* (s) ej långt från Enköping, där segren blef på ERIKS sida. KNUT stupade sjelf i slaget, och de andre Folkungarne kommo dels på flykten, dels förlikte sig med Konung ERIK. Den ende, som ej kunde med något skäl göra sig hopp om nåd och tillgift, var

KNUTS

(s) Hos ERICUS OLAI står allenast, att slaget stod vid *Sparsåtra*; men om därmed menes Sparsåtra Kyrka i Uppland eller Sparsåtra gård i Västergötland, ehuru våre Historici hitills varit för den förre meningen, lämnas därhån; se MESS. Sc. ill. T. 12. p. 116. JOH. MAGN. lib. XIX. c. 14. med flere gifva det förra ut såsom visst, med DALIN T. 2. p. 198. håller den senare meningen för mer trolig.

KNUTS äldste son HOLMGEIR (t) hån flydde ur slaget upp till Gåstrikeland, i hopp, att göra den landsorten upprorisk, och

- (t) Om vår äldsta historia fordom varit rik på orimliga dicker, har medelhistorien däremot varit oredig och förvirrad. I bland de oräkneliga exempel, som bestyrka det senare, är oenigheten emellan våra häfde tecknare om denne HOLMGEIRS härkomst. Anledning till oredan har varit, att på en tid flere lefvat af Folkungarne, som haft namnet HOLMGEIR. Här af är konmit, att somlige af förvirrelse blandat honom med en af dem; somlige åter af okunnighet vägat gifva till hans härkomst, där de hade bort tala med mer visshet. Således gör MESSENIUS (in Analect. lib. II. p. 116.) med flere honom till FOLKE Jarls Son; men med mycken ovarsamhet. Ty HOLMGEIR, FOLKE Jarls Son, var icke allenast gift med ELIN Folkunge PHILIPP BIRGERSSONS dotter, då däremot HOLMGEIR KNUTSSON var ogift; utan finnes ock, att den förre HOLMGEIR lefde ån år 1258. (Se DALIN T. 2. p. 218.) då däremot den senare var några år föråt hallshuggen. Att vår HOLMGEIR var Bror till den PHILIPP, som gjorde sig upprorisk emot BIRGER Jarl, år 1252, säges med uttryckeliga ord in Chronic. Wadsten: men att bemålte PHILIPP var Knuts Son, är en afgjord sak hos alla våra Genealogister.

och fullfölja sin fars affigter. Men han fick ingen tid att låtta sig i stånd. Ty ERIKS män voro efter honom i hamn och hål, och förde honom fången till Upsala, där Konungen gärna utöfvat hämd emot den, hvars fader hade tillskyndat sig så mycket ondt, och som sjelf tagit så stor del i sin faders brott. Men Historien lärnar oss här ett otroligt bevis af Kongliga magtens svaghet den tiden, och med hvad oblyg uppsyn man vågade skydda de största misgärningsmän, och taga i försvar de grofvaste brottsmål emot lag och billighet. Den olyckelige HOLMGEIR blef tagen i ett så eftertryckligt försvar, att Konungen måste i hela fjorton åren lämna honom ostraffad, och någa sig med att hålla honom i fångsligt förvar. Knut *den langes* mågtigaste man och Jarl ULF *Fasi* var så angelågen för sin myndighet ibland Folkungarna och för sitt medhåll hos de Andeliga, att Konung ERIK måste smickra honom i allt, och göra honom till sin egen Jarl, samt således befästa honom i det ämbete, som han redan under KNUT *den langes* regering, i fyra år, hade förestått. Hvaremot Konung ERIKS förre Jarl, FOLKE

KE BIRGERSSON, som alltid var sin Konung så vålmenande, blef lämnad i glömska, och lefde såsom enskilt ånda till sin död. Det var juft denne ULF, som, af någon kärlek till sin olyckelige Slågtinge KNUT *den långe*, beskyddade så Sonen HOLMGEIR, att, så långe ULF lefde, blef ej något slut i HOLMGEIRS sak.

De öfrige uproriske öfverhopades af Konungen med alla de förmåner, lån och vänskaps-betygelseser, som stodo i hans magt att utdela. Mer angelågen om ett roligt regemente, än under sken af rättmåttig hämd våga straff, som kunde leda i nya försök, gjorde Konung ERIK sig en heder af att förlåta brott, som han ej vågade att straffa. Han hade en gång med sin stora olågenhet årfarit Folkungarnas farliga fiändskap; nu ville han vinna deras vänskap, ehvad det än kunde kosta. Dels tänkte han att blicka dem genom vålgärningar: dels ville han förbinda sig dem genom giftermål. Konungen hade tre nio ogifta Systrar, Prinsessorna HELENA, MÅRTA och INGEBORG. Dem gifte han bort efter sina affigter. Den äldsta, eller HELENA, förmålte Konungen med

KNUT

KNUT FOLKESSON (u), som doch är en

(n) Att Konung ERIKS äldsta Syfter, Prinsessan HELENA, varit gift med en KNUT Folkunge, ärkännes i våra äldsta och bästa efterrättelser (se så Rimchrön. p. 19. &c.); men med hvilken KNUT det varit, efter trenne med det namnet af Folkungarna på samma tid lefvat, är stor svårighet att få reda på. ERICUS OLAI (lib. III. p. 207.) säger, att hon blef gift med sjelfva KNUT den länge, hvarutinna han af de flesta våra håfdetecknare hittills är blifven föllgd, så mycket mer, som KNUT den länges Gemål äfven het HELENA. Men sådant kan doch ej vara rätt; Ty den HELENA, som hade KNUT den länge till Gemål, var dotter af FOLKE BENGTSSON Jarl, och Syfter til SUNE och KNUT FOLKES Söner. Hon blef efter KNUT den länges död gift med Herr FHLIPP LAURITZON till Runneby; och som hon i slaget vid Sparrfättra, år 1234, hade en fullvuxen Son, nämligen HOLMGEIR, synes klarligen, att hon är vida skild ifrån den HELENA, som var ERIK Låspes Syfter, och år 1234, sjelf var allrahögst tjugu tu år gammal. Andre våre Historici hafva således hellre gift Prinsessan HELENA med den KNUT FOLKESSON, som var Svåger med KNUT den länge, och Bror til SUNE FOLKESSON Jarl, Konung SVERKER CARLSSONS mäg. Men det är att bätra ett fel med ett annat; ty hvar-
kon

en annan Person, än den KNUT FOLKESSON, som höll med KNUT *den länge* i uppresningen emot ERIK, och hvars Syster KNUT *den länge* hade til Gemål. Konungens Svåger var förmodeligen Son af FOLKE BIRGERSSON Jarl. Den andra eller MÅRETA fick till man Herr NILS SLXTENSSON till Tofta, en from, stilla och råttträdig Herre. Genom honom blef hon stam-moder för tvånne stora och än florerande Slågter, som hedra Svenska Rid-

ken rimmar det sig med tiden, utant man ville säga, att han på sin höga ållderdom fått denna unga Prinsessan, och således gift sig vid några och tjugu till tretio år senare, än Brodern SUNE, som blef Svea Rikes JARL efter sin fader år 1210. eller år troligt, att Konung ERIK förmålt sin Syster med sin största Rebells och fiändes Svåger. Han ville väl förbinda sig Folkungarne; men så långt lärer han likväl ej gått, att han gift sin unga Syster med en gubbe, som därtill var hans största fiände. Likast synes, att FOLKE BIRGERSSON. ERIK, Låspes förnämste Herre och Jarl, som dog år 1248. (se ERICUS OLAI p. 110.) haft en son vid namn KNUT, och att han varit Prinsessan HELENAS man. PERINGSKOLD, merendels olyckelig i Genealogiska stridigheters utredande, kan icke tjena emot mig för bevis; ty allt hvad han har om Folkungarna, är i yttersta oräda,

Riddarhuset, nämligen SPARRAR och OXENSTIERNOR. Den tredje och yngsta, eller INGEBORG, fick till Gemål BIRGER till Bjälbo vid pafs år 1236.(v), i hvil-
kens årlighet, stora förstånd och modiga oförtrutenhet Konungen satte all förtrö-
stan.

Vi hafve väl intet uttryckeligt vitnes-
börd därom i historien, att BIRGER del-
tagit i kriget, som fördes emellan Konung
ERIK och KNUT *den långe*; men så år
dock nog troligt, att BIRGER hullpit sin
Konung emot de upproriska, hållit i en
så allmän söndring det icke allenast läret
varit oundvikeligt att taga ett parti, utan
ock betygas uttryckeligen, att ERIK besyn-
nerligen ifrån Östergötland (x) hade
D godt

(v) Jag säger, vid pas år 1236. ty året vet man
ej vist. Men vid detta åreåret kan ej vara myc-
ket feladt. Ty dels var Prinsessan yngst af sina
tre Systrar, och så ung, att hon söga förste
kunde blifvit gift; dels skönjes det af BIRGERS
äldsta Sons, WALDEMARS, och dennes Sy-
sters INGEBORGS ungdom vid Konung ERIKS
dödsfall år 1250.

(x) ERICUS, collectis apud Ostrogothos copiis,
Sveciam repetit &c. JOH. MAGNUS Lib. XIX.
cap. 14.

godt bistånd, i hwilken landsort BIRGER var boende och mycket betydande.

Utom det, denna tidens tånckesätt ej höll för oanständiga de giftermål, som Kongliga Prinsessor ingingo med höga och af Riket förtjente män; hade Prinsessan INGEBORG i synnerhet all orsak, att vara nögd med sin Gemål BIRGER. Född på Fäderne - sidan af en den mågtigaste och ädlaste Slägt i Riket, härstammade han på modernet icke mindre af Kongliga Svenska än Danska huset. I synnerhet ledde han sin härkomst ifrån den namnkunniga Danska Konungen SVEN ESTRIDSSON, i lika leder med sin Gemål, således (y):

Så länge ULF Jarl *Fasi* lefde, gick måst all ting efter hans hufvud. Han var väl ej i hjärtat ERIK *Låpse* god, den kan en gång trött sig i rättighet att fiändteligen angripa; dock så länge ingen uppenbar fiändskap af honom wütes, var Konungen glad, att hafva honom till vän. ULF åter å sin sida, hafvande med stora anslag, och

(y) Cfr. Anonymi Rerum Danicarum Chronologia in Reliquiis Msc. De LUDEVIG, T. IX. p. 41. & Chronologia Anonimi in Mon. Escl. BENZ. p. 84.

och mågtig genom sitt höga ämbete och ynnest hos de andeliga, trodde ej heller, att ett otidigt krig borde dömma om en Krona till hans förmån, som en svag och barnlös Konung desutan snart skulle lämna. I detta öfverdådiga hopp smickrades väl, ULF förutan, äfven flere af Folkungarne; men det kom ERIK oförmodligen i hågen att gifta sig. CATHARINA Folkunge, SUNE Jarls Dotter och Dotterdotter af Konung SVERKER den yngre, ehuru redan gången i Wreta-Kloster och snart sina tretio år gammal, blef icke des mindre bevärdigad med Konungens kärlek; och hon hade ej så öfvergifvit världen, att icke en så smickrande åra förmådde henne bryta sitt Klosterlöfte. Konungens och hennes förmålning gick för sig år 1243 på Kongsgården i Upsåla, belägen där på Fyringsången, som nu heter Islandet (z). Men detta äcktenkap störde

D 2

dock

(z) I Chronicon Wadstanense står, att ERIK Läpse höll Bröllopp med sin Drottning, år 1243. på Fyrisången (*Anno MCCXLIII. facte fuerunt nuptie ERICIRegis & KATARINE Regine in Fyrisång*) Chronol. Vetus in Mon. Escl.

dock ej Folkungarnas förmättna hopp; ty det blef inga arfvingar däråf.

Så länge ULF Jarl lefde, hade BIRGER föga lågenhet att göra sig stor och lägga grunden till den höghet, hvartill hans hus en gång skulle komma. Vid oenigheten emellan Konungarna ERIK i Sverige och HÅKAN i Norge, som igenom ett möte år 1242. skulle biläggas, blef väl BIRGER brukad; men ULF Jarls anseende inflöt så starkt i sakerna, at det måsta skedde efter hans affigter, och saken blef oafgjord.

Men när Lybeck år 1246, fiändteligen angreps af Danska Konungen ERIK *Plogpenning*, fick BIRGER tillfälle, att visa prof af

Ecd. BENZ. p. 86. har årtalet 1244. Om gamla Kongsgårdens belågenhet på Fyrisången, som nu heter Kongsången, kan läsas Mon. Uller. p. 316. MESSÉNIUS, och efter honom en stor del af våra häfdeteknare, bedraga sig således, som för att låta oss se bevis af ERIKS Statskonst, långt för Folkungarnas uppror 1229, påstå, att han blifvit förmåld med denna CATHARINA, och sjelf gift sina tre Syster till de mäktigaste Folkungarne, hvarigenom han såfångt skal försökt att binda sig en så äregirig och farlig slägt.

af mod och försigtighet. Denne staden kringrand och hårdt insparrad till siös och lands af en stark Dansk krigsmagt, hade tagit tillflygt i sin nöd till Konung ERIK i Sverige. Wisby på Gottland, som var med i Hanse-förbundet, och hörde under den Classen, i hvilken Lybeck var quarter-staden, tänkte på Lybecks räddning, och, genom sitt bearbetande vid Svenska Håfvet, bragte regeringen i sina affigter. En flotta blef således härifrån i största hast utrustad, som förledd med tillräckeligt manskap och spisning, hvar på staden led brist, blef lämnad under BIRGERS anförande. Danske Konungen hade satt sig före att uthungra staden, icke ovanligt lätt den tiden att intaga Fästningar. Till den ändan hade han genom järn-kådjor, som spändes öfver Trafven, så utestängt all tillförsell ifrån sjösidan, att staden, som icke heller till lands, för Dancka Posteringarna, kunde få någon Proviant, hotades med hunger och redan plågades med dyr tid. Desse anstalter voro icke BIRGER obekante; ty låt han förse några af sina bästa Skepp med starka järnbeslagna Kolar; hvilka Skepp sedan

under en starrk strykande vind så rusade på de Danskas kådjor, att de brusto, och lämnade flottan obehindrad fart till Staden. BIRGER förslag Staden med spisning och satte sitt folk i land (a) men kom doch ej till slags med de Danska. Utan efter det förehafda anfaget, att genom hunger bringa staden till öfvergång, således blef gjordt om intet; hos Danske Konungen belägringen upp, och förde sin Hår hem igen (b). Till årkånsla för denna vålgärning, gaf Lybeck de Svenska undersåtarna den rät-

(a) Denne belägring gifver intet stort begrepp om den tidens krigsmaner; Lybeck blef belägrad, all tillförsel ifrån södsidan tillspärrad, Wisby därom underrättadt, beslut fattadt i Sverige att rädda Staden, folk uppådadt, spisning samlad, Skeppen förbyggde och beslagne med järn kölar, med mera sådant, som utmärker nödvändigheten af en nog lång tid och godt råderum, och likväl kom Svenska Flottan i rättan tid Staden till hjållp och undsättning.

(b) Om detta BIRGERS påfund, att undsätta Lybeck och dess belägring, kan läsas MESSEN. sc. ill. T. 12. p. 117. JOH. MAGN. lib. XIX. c. 15. DALIN T. 2 p. 206. BENZEL. Differt. de Svec. Commercii Ups. 1699; HVITF. Chr. Dan: HOLB. Dan. Hist. T. I. p. 304, med åtskilliga flera.

rättigheten, att tullfritt få handla i deras stad, och när emot trehundra år därefter en flygtig och förföllgd Svensk Adelsman, vår store GUSTAF ERIKSSON, kastade sig inom des murar, och sökte uppmuntra denna staden till sitt fäderneslands hjälp emot en Tyrannisk och trolös Konung, glömde han ej, att påminna staden om en vålgärning, som han så långt föråt nutit genom Svenskt bistånd, i sin yttersta nöd, och nu först hade tillfälle att vidergöra.

När detta var förbi, kommo Norriska saken åter i minne. Man hade väl flere gånger ifrån Svenska sidan, låtit påminna Konung HÅKAN i Norge om årsättning för den skada, som han genom infall och ströfverier, några år föråt, hade gjort i Värmland och Dal; men saken hade efter vanligheten blifvit utdragen på långbänken. Man yrrkade på slut å Svenska sidan: man sökte invåningar och uppskof å Norriska. Mycket gjorde ock ULF Jarls kallförsinnighet till saken. Han hade sina afsigter, rådde ständigt till förlikning och gjorde, att detta årsättningsmål icke utan mycket lamt sköttes. Ändteligen skicka-

de Konung ERIK IFVAR THORSTENS-
 SON af Dala till Norige, att fråga HÅKAN,
 huru han tänkte ställa Sverige till frids i
 dessa des skåliga fordringar. IFVAR rå-
 kade HÅKAN i Obslo, som föreslog en ny
 sammankomst i Konghåll. Såsom full-
 mågtige å Svenska sidan affärdades dit ULF
 Jarl och BIRGER, tillika med flere Sven-
 ska Herrar. Men detta möte kom icke
 heller att gå för sig. Ty när de Svenske
 fullmågtige förnummo i Lódese, att HÅ-
 KAN var kommen med en Flotta till Kong-
 håll, som syntes snarare båda krig än för-
 likning, hade de betänkande vid att ka-
 sta sig i en så ögonskenlig fara och inlåta
 sig i en underhandling, där HÅKAN ho-
 tade att visa sin rätt i så farliga skål. Hvad
 faran ock icke var stor, gjorde ULF hen-
 ne. Denne Jarlen, ånskont mån om No-
 riges vänskap, var dock mer för att dra-
 ga saken ut på långbanken, än alldeles
 eftergifva Sveriges fordringar. Det senare
 kunde han ej våga utan allmänt knorr:
 det förra var ock nyttigare för en man,
 som ville hafva skål för sina välgärningar,
 och som trodde all tackfambet lida af tiden.
 Vi vete väl ej vilt orsakerna härtill; men
 så

få synes nog troligt, att han sökte Norriska Konungens vänskap, för att hafva något ryggsöd emot det, som framdeles kunde hånda vid ett stridigt Konungaval. Dock kan denne gifsnung vara ogrundad; så mycket är åtminstone visst, att i allt fall svarade ej utgången däremot; Ty ULF dog strax därefter år 1248 (c).

ULFS dödsfall gjorde stor ändring i hela regeringen. Man hatade hans minne, ända att tadla hans förtjenst: man lastade hans nyttigaste inrättningar: man förfölgde hans oskyldigaste Släktingar. Konung ERIK, glad att vara en så farlig man quitt, utmärkte allraförst sitt hat vid

D 5

Jar-

- (c) Våre Historici hafva olika utfatt året till denna ULFS död, och desutan, som tyckes, icke nog utredt historien i detta mål. Men att detta åretalet är det rätta, viser icke allenast Chron. Wadsten. p 6. utan bestyrkes ock sådant af denna fångna HOLMGEIRS dödsstraff, som detta året strax efter ULFS död blef uppoffrad. Och måste ULF dött nog tidigt på året, efter redan in statutis Conc. Skenning: som om våren blefvo författade, talas om BIRGERS stora magt och anseende i riket; men så länge ULF lefde, kan man ej säga, att BIRGER var stort betydande.

Jarle-vårdighetens bortgifvande efter ULF. Till denna viktiga Beställning voro i synnerhet trenne, som kunde komma i åtanke, nämligen gamle Jarlen FOLKE BIRGERSSON, Junker CARL ULFS Son, och Konungens Svåger BIRGER till Bjälbo, alle tre Folkungar. FOLKE BIRGERSSON, Son af den mågtige BIRGER Jarl *Bros*, stod väl hos Konungen, hade mycken förtjenst, älskades för sin ärlighet, och mente sitt Fädernesland ganska väl. Sådane egenskaper, jämte des börd, hade redan upphögt honom till Jarle-vårdigheten efter CARL Jarl den döfve, så att han således var Konung ERIKS förste Jarl; men han kom i de andeligas hat, och genom sin otidiga vålmening förmeries hafva gifvit stor anledning till Folkungarnas uppresning, som förr år sagdt. När KNUT den *Linge* hade drifvit Konung ERIK ur riket, affatte han FOLKE ifrån sitt ämbete, och gjorde ULF till sin Jarl, och när ERIK återvan sin Crona, måste han bekräfta ULF i sin innehafvande vårdighet. När nu ULF dog, hade varit tid att åter ihogkomma FOLKE; men han var då mycket ållderstigen, sedan han

i he-

i hela nitton åren hade lefvt i enskildt stånd, ner i Västergötland: desutan hade han intet förtroende hos Prästerna: så lefde han ock föga efter ULFS död. Junker CARL gjorde mer uppmärksamhet. Han var Son af den siff afidne Jarlen ULF, och hade hela sin Fars Parti på sin sida. Desutan var han begåfvad med åtskilliga fördelacktiga egenskaper, hade mycket förstånd, ett stort och ädelt hjärta, mycket mod, naturlig böghelse för dygden och affky för alla nedrigheteter. ULFS medhållare gjorde stort våsende af denna sin Junker CARL och trodde honom så mycket mer berättigad till den lediga Jarle-vårdigheten efter des far, som de höllo före honom vara därtill tjenligast, och af sin börd (d) närmaft berättigad. Så var ock

(d) Juncker CARL var af så hög härkomst, att ingen inom riket stod med honom att jämnföras, och ingen Folkunge kunde framvisa en mer oafbruten ordning i Jarlar, än som fanns i hans förfäder. Hans far ULF Fasi var förrst Jarl hos KNÜT den länge, och sedan ända till sin död hos ERIK Låspe. Hans Farfar CARL den döfve, var JOHAN SVERKESSONS Jarl och General för krigsmagten till Estland. Hans Fars

ock den tiden icke ovanligt, att Sonen efterträdde sin Fader i des ämbete, när han därtill hade skickelighet, hållst å en tid, som, för grof att känna och belöna förtjenst, värderade alla efter deras börd. Men Konungen nyttjade ULFS dödsfall såsom ett önskeligt tillfälle att sätta sin Svåger BIRGER af Bjälbo i hans ställe, den han således gjorde till sin Jarl och högsta man.

Hvarförutan Konungen, som annars var af ett fromt och godt sinne, låt hallsugga HOLMGEIR *Folkunge*, KNUT *den langes* Son, mer, som synes, att göra ULFS minne orått, än att taga hämd af en olyckelig Fånge, som redan för sin Faders brott suttit fjorton år i häckte. Konungen låt dock hederligen begrafva honom i det af hans Fader stiftade Klostret Sko, där han sedan dyrkades för helgon, såsom en den där mer blef uppoffrad åt hämdgiriga affigter, än straffad för ett brott, som af ett så långsamt fängelse redan syntes tillräckeligen vara försonadt (e).

ULFS

fars far BENGT Snyffel var Jarl hos ERIK den helige. Hans farfars farfar FOLKE den tjocke, var Jarl hos INGO den äldre.

(e) MESSENIUS (in Sc. ill. T. 12. p. 116.) och efter

ULFS död öppnade en obehindrad våg

efter honom åtskillige af våra nyare håfdetektare, hafva vid ERICI OLAI berättelse om HOLMGEIRS hallshuggande år 1248, och föll-ackteligen fjorton år efter slaget vid Sparråtra, tyckt sig finna en stor orimlighet och således i rättighet att vara af annan mening. Men utom det, att Sannolikheten ofta är vida skild ifrån sjelfva Sanningen, är åtminstone en Historicus ej berättigad, att endast ur det skälet förkasta en urgammal berättelse, att en nyare kunde upptäckas mer sannolik. Den som vill jämföra ERICI OLAI anförda rum med Chron. Wadsten. p. 6. och TORFÆI Hist. Norv. P. III. p. 257. lärer, långt ifrån att anse såsom otroligt HOLMGEIRS länge uppskurna dödsstraff, finna alla os kunniga omständigheter göra sådant trovärdigt. Icke var man så grof eller gudlös i tänkesättet, att man kunnat hålla en yr och fräck yngling, lagd under Bödelsyxan, för ett helgon, som hade ingen annan förtjenst, än varit upprorisk och trolös emot sin Konung; hvilket likväl mått ske, då HOLMGEIR strax efter sitt brott hade blifvit hallshuggen: när tvärrtom ett fjorton års ständigt fängelse, under den tiden utvist ånger, bättring och helig lefnad, hvartill komuer en frikostig hand, som delte rundeligen ut åt Kyrkor, Kloster och Munkar å en tid, där sjelfva himmelen var fal, utan vår förundran, kunde gif-

våg för BIRGER Jarl till ära, höghet och magt. Mer lyckelig än sine företrädare, hade han de andeligas ynnest, som FOLKE BIRGERSSON saknade, och sin Konungs hela förtroende, som ULF aldrig ågde (f).

Allraförst kom han, tillika med sin Bror, Lagmannen i Östergötland, MÅNS MÅNSSON, förutan många andra herrar af världsligt och andeligt stånd, att bivista det

va den utseende af helgon, som allmänheten var van att anse såsom ett mönster af gudelighet, och glömt bortt vara brottslig.

- (f) Huru stort BIRGER Jarls anseende och magt var under ERIK Låspes regering, kunna våra äldste och bästa esterrättelser icke nog uttrycka. I Statut. Skenning. gör en stor Kyrkans Prälat, Cardinalen WILHELMUS Sabinensis, sjelf den anmärkning om BIRGER, att hela riket af honom styrdes. LAUR. PETRI skrifver så: *Denne BIRGIL var en förståndig och våltalande man, Konungenom alltid råträdig, derföre var han och af honom måstadels uti alla vårdande ärender brukad, så att Regimentet stod så godt, som alltsammans i hans händer, och blef ju alltid så låtet, som han det gjorde.* Se ft. Rimchron. p. 21. I Ryska Historierna, och i Konung MAGNI af Ryssarna diktade Testamente, kallas han Måster BELGER.

det namnkunniga Kyrkomötet i Skennunge år 1248, som den Påfvilke Legaten, Cardinalen WILHELMUS, Biskop af Sabina, där höll till införande af åtskilliga stadgar, som ginge ut på Kyrko-väldets befastande. BIRGER Jarl hvarken kunde eller ville hindra de ordningar, som här blefvo antagne. De voro grundade i den Canoniska rätten, där den världslige öfverheten hade intet att säga, och å en så vidskeppelig tid icke kunde emottågas af en man, som för slug, att med ett otidigt nitstöra sina egna affigter, utan att kunna förekomma det onda, gjorde sig en förtjenst af att befordra, det han var i nödtvång att låta ske. Det förnämsta, som på detta mötet utråttades, var, att de hittills brukeliga och tillåteliga åcktenskapen i Prästeståndet blefvo förbudne. Dessa åcktenskap, långt ifrån att ogillas af förnuftet, befallas väl och tillåtas uttryckeligen i Guds uppenbarade ord: så äro de ock nyttiga för allmänheten, och nödvändiga för Prästerna, hvilke ofta mer än i kyskhets puncten bevisa sig vara människjor. Men som de icke desmindre af förfarenheten äro befundne vara skadeliga för Romerska

Kyr-

Kyrkans affigter och hindra des tillväxt ; hafva de Romerske Påfvar icke förr gifvit sig ro, än de blifvit förbudne och affkafade. En gift Präst, som har barn, kan icke tänka med lika ifver på Kyrkans förmaner och Ståndets rättigheter, som en ogift. Deras fortkomst och vålmåga blifva hans kårafte föremål : I anseende till den förra, är han angelägen om Öfverhetens nåd ; och i anseende till den senare, famlar han mer ågodelar åt dem, än åt Kyrkan. Det förra är emot Romerska Kyrkans heder och fördel, som i sin vålmagts tid gjorde sig en åra af att förnedra Konungars anseende, och allraminft kunde tåla, att andelige män och Gudstjenare på något fått skulle vara den världsliga Öfverheten förbundne och undergifne. Det senare kan icke eller gagna i ett Sifteme, som månt om ett allmänt herravælde, vill betaga sina medlemmar och Betjenter alla skäl till enskildta och förändrade affigter. De Romerske Påfvar, ehuru i rättighet att tros på sina ord, och som äfven därpå fordrom vågat utan blygsel de största orimligheter, hafva dock alltid varit måne, att under sken af heliga skäl be-

befordra sina oheligaste affigter och oskäl-
 gaste tillbud. I bland dessa tillbud är ock
 det, som angår äktenkaps förbudet i
 Prästeståndet. Det har blifvit antaget un-
 der förtydna Språk ur den heliga Skrift,
 och bedrägeligt ikål, som borde andelige
 män fly köttliga lustar. Icke des mindre
 gaf detta förbud emot Prästerskapets äck-
 tenskap anledning till mycket motstånd.
 Påfviske Stolen hade för detta flere refor-
 sökt förbjuda Prästerna här i Norden at
 gifta sig, utan att sådant hade haft någon
 värkan. Redan år 1121. hade Påfven
 CALIXTUS den andre gjort försök, att
 här införa berörde förbud; men år för så
 stort motstånd, att hans uppfåt den gån-
 gen var merendels säfångt. Så hade ock
 Påfviske Legaten THEODIGNI på ett mö-
 te i Lund år 1140. laggt sig vin om sam-
 ma sak; flere försök, bref och förmanin-
 gar att förtiga. Men allt sådant hade lik-
 väl här haft så litet eftertryck, att när of-
 vannämde Cardinal, WILHELMUS Sa-
 binensis, nu kom hit att hålla Skenninge
 möte, fant han icke allenast de mindre
 Prästerna öfver allt vara gifte, utan voro
 ock de fleste af dem sjelfve Präste-Söner,

få att de med få mycket större ifver trodde sig i skyldighet att försvara sina hustrur och rättigheten att gifva sig, som de ej gärna ville vara ansedde för oäckta födde. Ty ehuru de, öfvertygade om billigheten af Cardinalens påstående, med blind lydna voro undergifne den Romerska Stolen; gingo de dock rätt nödigt på att skillja sig vid sina hustrur. De androgo för sig åtskilliga bevekande skäl, och påstodo, att de hvarken trodde sig kunna lefva utan qvinfolk, eller begå sig utan deras betjening i hushålls saker, hvaraf anledning till lusta och sköracktighet kunde gifvas. Men sådane föreställningar voro allt för skålige att afvända Cardinalen ifrån sitt beslut. Med myndighet och låmpa gick han igenom med detta för Romerska Kyrkovälldet så angelågne målet, så at alla Präste-äcktenskap ifrån den dagen blefvo förbudne, under straff af bannlysning, och de Präster, som redan voro gifte, pålades, att inom ett års förlopp skillja sig vid sina hustrur, om de ej ville störrta sig i samma fördömmelse. Vidare blefvo Prästerne på detta möte frikallade ifrån all våldgåftnig; en sådan förman

mån. utfattes såsom en belöning för de Präster, som ville godvilligen skillja sig vid sina hustrur och lefva ogifte. Likaledes skulle ingen Biskopp eller Präst, vid straff af Bann, få lämna något af kyrkotionden till någon utom andeliga ståndet, ehö han ock vore. De öfrige Skenninge-mötes Stadgar voro af mindre betydelse.

Men BIRGER skyndade ifrån dessa Andeliga Fäders vidlöftiga ordtråtor, till att företaga något, som vore mer enligt med des Åmbete. En barnlös och sjuklig Konung, en med honom utlocknande Konunga-stämna, nära skyllskapen med Kongliga huset, BIRGERS egen magt, och anseende, med flere omständigheter, retade hans årelyftnad, och gjorde honom omhugfen att kunna bruka tillfället, när det en gång komme att yppas. Till årnående häraf var intet så nödigt, som att hafva en krigsmagt under sitt befäl: intet mer intagande, än en åra vunnen i krig: intet kårare för allmänheten, än något år-öfradt och med Kronan förenadt land: och åndteligen intet mer förtjenande än ett till Christna läran omvändt hedniskt folk. Tavast-Finnarne voro icke allenast ånnu

hedningar och lefde i det grofva barbari, som hedendomen i de Finiska orter medförde, utan voro de ock mycket farlige och obeqvåme Grannar, som närde sig af rof, och trodde all grymhet vara loflig, som öfvades emot angränsande folkslag. BIRGER ville göra sig en dubbel förtjenst af dessas underkufvande; att då han å ena sidan friade de nästgränsande Finnar, som hörde under Sveriges Krona, ifrån så grymma grannar, medelst deras inkräckande, skulle han å andra sidan förtjena hos Kyrkan, genom deras omvändande.

Skål till krig emot dem fattades intet. De voro hedningar, emot hvilka allt var lofgifvet. Desutan hade Konung ERIK redan vid sitt förrsta anträde till Regementet, af Påfven HONORIUS den III. blifvit uppmuntrad, att företaga en härfdard med andra Christna magter till det Heliga landet. Men efter sådant blef hindradt, dels af hans då ån varande barndom, dels af osåkra tillståndet här hemma i landet, som ån blef farligare, då oroligheterna med Folk-ungarna utbrusto; ville man nu betala till Romerska Kyrkan en skyldighet, som då försummades, och i stället företaga

ga

ga en helig härfärd emot de hedniska Tavast Finnar. Påfven GREGORIUS IX hade utom des, genom bref til Arkebiskopen i Upsala JARLERUS redan år 1237 förmanat de Svenska till ett Religions-krig emot hedningarna i Finnland: men ock det hade ända tills nu blifvit, uppskuret, i anseende till de inbördes misshälligheter, som ännu och allt till ULF Jarls död varade emellan Konungen och en del af Folkungarna: Desse misshälligheter födde af sig en allmän ofäkerhet här hemma, och gjorde att man i hela ellofva åren nödgades försumma en så Apostolisk förmaning. Till allt detta kommer, att Storförsten i Nougården, ALEXANDER NEWSKI, Son af Susdalske Försten JAROSLAW WISEVALDSON, hade begynt utsträcka sitt välde och göra de Svenska årofringar i Finland al-lehanda intrång, och då man ifrån Svenska sidan satte sig honom emot, och med våld ville hindra honom i des vidt utseende affigter, skall han befäcktat en Seger öfver de Svenska och deras medhållare på Newa-floden, hvaraf han blef kallad ALEXANDER NEWSKI. Förutan allt det-

ta voro Tavaft-Finnarne och hedningarne i Ofter-botten, som nyfs fades, obeqvåme och orolige Grannar: de idkade ånnu fina Sjörofverier efter gamla Nordiska vifet, få att man icke mindre hår i Sverige, ån Svenske Underfåtarne i Finland af dem ofta oroades. I synnerhet hade de blifvit grymmeligen retade af Svenska Biskoppen i Rendamecki (g) THOMAS, han var en Engelskman till hårkomften, en nitisk och orolig man, som åftadkom mycket ondt. Han hade icke allenåft utvårkat sig bref af Påfven HONORIUS III. att de Christne i Finland icke skulle hafva något omgånge med de otrogna dårftådes, och i synnerhet skulle de ej låta dem få lifsmedel eller andra förnödenheter; utan ock, till följe af GREGORII IX. århållna bref och tillstånd, ville slå under sig och sin Kyrka de hedniskas lundar och Afguda-

(g) När ERIK den helige allraförst inkråktade och lade en del af Finland under Sverige, och till hedningarnas omvåndelse betjente sig af S.HENRIK, Biskop i Upsala, låt han uppbygga Rendamecki kyrka, ej långt ifrån Åbo, och dår inråtta ett Biskops-fåte, som omsider flyttes in i Staden. Se ARCTOPOLITANI Diff. de origine Religione Fennorum p. 51; 53.

dahus(*). Ett så obetänksamt uppförande af Biskopen jagade hedningarne i harnesk, så att de grymmeligen vråkte sådant med rof och brand, och jagade Biskopen ifrån sitt säte Rendamecki, och gjorde allt i Finland, med Ryfsarnas tilhjällp, så osäkert, att Biskopen omsider sjelf måtte tagga flykten till Wisby på Gottland, där han äfven detta året, 1248, hos Dominicanermunkarna, genom döden afled.

Så många och viktige orfaker voro mer än tillräckelige att bringa den fridsammafte Förste i harnesk, och hade för detta tvifvelsutän skedt, om tillståndet föråt hemma varit så stilla och säkert, att ett

E 4

Ut-

(*). Påfven GREGORII bref är skrifvet i Perusium den 31 Januarii 1228: och innehåller ej annat, än att Biskopen allenast skulle få de lundar, som de af honom omvände hedningar godvilleligen ville gifva till hans Kyrka (Lucos & delubra deputata olim ritibus paganorum, quæ de novo per te conversi ad fidem ecclesie tuæ voluntate spontanea contulerunt, ipsi Ecclesie autoritate Apostolica confirmamus, & præsentis scripti patrocinio communitus) men Biskop THOMAS förstod meningen helt annorlunda; han slog under sig och sin Kyrka allt hvad han kunde, och disponerade derom så enväldigt, som vore det en hans mycket välfångna ägendom.

Utländskt krig kunnat vågas. Men det blef nu med des större allfvar påtänkt. Begårefsen till detta krig utbredde sig och intog hela Nationen så högt, att hvar och en likasom brann af begårelse att bevista eller åtminstone bidraga något till ett krig, som troddes föras för Guds åra (h). Konung ERIK låt alltså emot dessa hedningat påbjuda en allmän hårfärd, som af höga och låga borde bivistas. Arkebiskop JARLERUS, för att göra värfningarna lyckeliga och sammanloppet stort, grep till den Andeliga Stats-konsten, och, i anledning så väl af GREGORII IX bref af år 1237, som INNOCENTII IV af år 1243, utlofvade en allmän syndernas förlåtelse åt alla dem, som ville bidraga till detta krigets utförande: och meddelte han samma aflat åt hvar och en, som ville låta bruka sig emot Tavast-Finnarna, som Påfven plåga-

(h) Rimchronikan, pag. 21 beskriver på gammalt vis ej illa uti hvad allmän rörelse folket var öfver detta kriget:

*Vridna bänder ok starka grater,
Vart tha aff många Frua sedder.
Tha gåddes them, at thet var Guds heder
Thet skulde meras aff then färd &c.*

plågade utdela vid härfärderna emot Saracenerna i förlofvade landet. BIRGER Jarl åter å sin fida underlåt ej att bruka all den magt, som hans ämbete och Lagarne gåfvo till samlande af folk: så att det Religionen ej hant med läck, gjorde den världslige armen med tvång. Till följe häraf uppreste sig en ganska stor mängd af folk, som angaf sig att villja gå i fält emot de otrogna: alle hamnar uppfylles med Snäckor och Skutor: höge och låge, rike och fattige, utan åtskillnad, bidrogo till detta heliga tåget, åtminstone på något sätt; så att icke allenast en stor här samlades på få veckor, utan ock Skepp, vapen och förtåring blefvo anskaffade med sådan färdighet, att BIRGER Jarl, som blef högste befälhafvaren för denna magten, i god tid om året steg om bord och fortsatte kofan ånda till Österbotten (i).

E 5

Der

(i) TÅRNSTRÖM de Alandia pag. 18. vill väl, att BIRGER i vågen anländt till Åland och där anlagt Castelholms-Slott. Men sådant är en mycket ovärs gissning, som alldeles ingen grund åger. Allraminst tjenar den orsaken till bevis, hvarföre Auctor vill, att berörde Slott af BIRGER blifvit anlaggt, nämligen att han måtte hafva en säker ort, dit han kunde draga

Dår hade fiänden redan underrättelse om hans ankomst; de hade haft råderum att samla sig och sätta sig i något försvarsstånd, samt ville hindra landstigningen. Men BIRGER anförde sitt folk med så mycken uppmuntran, att de glade sprungo ur sina Skepp och ibland fiändens skott skyndade til lands med flygande Fanor, samt angrepo fiändens slagt-ordning med så stort mod och färdighet, att Finnarne strax råkade i håpenhet och oordning, begåfvo sig på flykten och lämnade de Svenska fältet med en fullkomlig seger. Desse jagade fiänden länge och återvände med rof och många fångar, ty alleingo behålla lifvet, tom ville blifva Christne. Dår BIRGER landsteg, lät han upprätta ett stort kors af trä, hvarigenom han ville tillkänna gifva affigten med sitt krig, att han

ej

sig undan, i fall det Finska tåget misfslyckades. Ty om Auctor påmint sig, att vi dels redan hade en fast fot och stort stycke land i Finland, dit i allt fall var naturligare och lättare att taga sin tillflyggt, än till Åland, dels att fästningar tjenlige till ryggvårn ej så lätt blåsas tillsammans.: torde kanske, varit nog, om han, till Castelholms heder, gifvat utan orsak, det berörde Slott af BIRGER blifvit grundadt.

ej vore kommen än för att omvända ett hedniskt folk till Christen tro och lära. Orten kallades därpå förrst *Krytsberg* (k), och sedan *Korsholm*, hvaråst han ock lät anlägga ett fäste, att därigenom hålla landet i ityr och undergifvenhet.

Den befäktade segren drog landets inkråktande efter sig. BIRGERS krigsaga och utgifne befallning, att alle, som antogo Christna läran, skulle hafva frid samt njuta lif och ägendom utan fara, blef nog i agt tagen och låttade landets inkråkning. Alle singo quarter, blefvo skonte och

(k) Detta Krytsberg nämnes i det Document, som på Almarståket år 1398 blef författadt af Sveriges Råd, och hvaruti de förliknings-puncter finnas, som fordom blefvo författade emellan Konung ALBRECKT och Drottning MARGARETA. Där läses, att Krytsberg tillika med Norrbotten och alla därtill lydande orter, skulle lämnas i Drottning MARGARETAS händer. Se härom HVITFELDTS *Danska Chronika* pag. 616 och MATHESII *Differt; de Ostrobothn.* pag. 88. Att med Krytsberg å berörde stället förstås Korsholm, tyckes få nämnets likhet, som belågenheten å en och samma ort visa, förutan det, att af Krytsberg annars hvarken finnas lämningar i orten eller sporr i historien.

och nuto sin ägendom, som ville antaga den Christna läran. Men om någon ej fant sig strax beredd att hårtill jaka, blef han ett offer för BIRGERS Soldaters nit, som inbillade sig föra ett Religions krig, där all grymhet vore tillåten emot en hedning, som ej funne sig öfvertygad om Christna lärans förträffelighet i så viktiga skäl, som elld och svärd äro. Ifrån Österbotten tågade BIRGER till Tavastland, där allt var hedet. Här brukte Jarlen med samma strånghet sitt Apostoliska Ämbete, så att han genom elld och svärd inom få Månader tvang alla dem att blifva Christna, som icke med döden ällskade att bekräfta sina hedniska vilfarelser. Och fast BIRGER väl såg, att hans underkuvade Finnar voro mera ja-Christne, än rätta trogne, och mera rvungne än frivillige underfåter; var dock mycket vunnit genom så färdiga anstallter. För öfrigt spardes ock intet af allt det, som kunde förfåkra Sveriges Cröna om dessa länders beständiga och roliga besittning för framtiden. Till den ändan drögde han där i egen person quar ånda till långt in på året 1250, för att närvarande genom sin

sin vaksamhet förekomma de många olycksfall, som nya åröfringar äro underkastade. Så lät han ock, såsom en ort att hålla landet i styr, anlägga och befästa Tavasteborgs fästning, som är belägen ifrån Åbo sexton mil i nedra Hollola Härad, den han förlåg med tillräckeligt manskap, och gjorde anställt, att thy ej heller nödiga lifsmedel skulle fattas. BIRGER Jarl lät döpa alla hedningar, som ville antaga den Christna läran. Österbotten indelte han i tvänne Socknar, som heta *Pedersöre* och *Mustasari*, hvilke sedan blifvit delte i flera. Och som landet där var ringa beboddt, delte Jarlen öfverallt och i synnerhet vid Sjökanterna ut sitt Svenska folk, att bebo landet, så att Finnar och Svenskar bodde ömsom om hvarandra i byarna och brukte landet (*). I Tavastland och Särnåmåchi härad lät han bygga Hattula Kyrka, som således är den ällsta i Tavastland.

Och

(*) Nu förtiden innehafves och bebos Österbotten väl till större delen af Finnar, dock äro ej allenast Finnar och Svenskar blandade om hvarandra i Socknarna Gamla Carleby, Cronoby, Peders öre, Nya-Carleby, Wörå, Mustasari, Närpes och Lappsjård, utan är ock Soken Malax hel och hällen Svensk.

Och ändteligen lade han alla sina äröfringar få i Österbotten som Tavastland under Biskopen BJÖRN GRELSSON i Rendamecki.

Men medan detta hade för hånder i Tavastland, och BIRGER Jarl ännu var frånvarande, sjuknade Konung ERIK och afled oförmodeligen den 2 Februari 1250, på Wifingsö, hvarifrån des lik fördes till Warnhem och begröfs i des förfäders graf. Och som den Kongliga slågten med honom utflocknade, utan att något var förordnad om efterträdelsen, voro åtskillige af Folkungarna, som trodde sig kunna påcka om åtkomst till Thronen; och fingo sakerne ett så mycket vidlöftigare utseende, som BIRGER Jarls frånvaro ökte deras hopp och retade deras lystnad. Sådant föränlåt IFFVAR JONSSON BLÅ till Gröneborg, att antaga sig Regements-styrelsen under Jarlens frånvaro till förekommande af de oröligheter, som så många medtäflares stämplingar kunde orsaka. Denne IFFVAR BLÅ, ledande sin härkomst af ett gammalt berömligt hus, och sjelf Stamfader för åtskilliga stora Slægter ibland Svenska Ader-

Adelen, som ån florera (**), hade igenom sina egenskaper och oväldighet vunnit ett så stort anseende i Riket, och så mycken kärlek hos menigheten, att han endast syntes kunna sättas emot Folkungarna, som annars föreställte hela riket. Det var en lycka för det allmänna, att, **IFVAR BLÅ**, i så besvärliga och farliga omständigheter, ville våga sitt anseende och ospara sin möda, med Regimentets antagande under ledigheten, och att Folkungarne, för att ömsom utestånga hvar andra ifrån en sådan ära och förmån, hade sina skäl att hårtill samtycka. Folkungarne fatte då hufvudet högt upp och långt ifrån att någon innom riket kunde neka dem en Crona, som så många trodde sig skickelige att bära, söndrade de sig i flere de-

(**) I synnerhet är Stenbocke-Familien i rätt nedstigande linie på Mans-sidan härstammaude af denna **IVAR BLÅ**; så väl som Sture slågten. **IVAR BLÅS** Sone-Sons Son **SVEN KNUTSON** upptog Sture-vapnet och blef Stamfäder för den slågten; af honom härstammar **ARVID KNUTSON STURE**, som gifte sig med **ANNA**, **GUSTAF OLOFSSON STENBOCKS** dotter, hvilkas Son **OLOF ARVIDSSON** är stamfäder för alla nu varande **STENBOCKAR**.

delar; af hvilka hvar hade sin hufvudman, som de ville hjällpa på Thronen. Men i synnerhet voro de mäktigaste KNUT MAGNUSSON, PHILIPP KNUTSSON, och Junker CARL, alle tre Folkungar.

KNUT MAGNUSSON var genom sin mor, Prinsessan SIGRID, Konung KNUITS Dotter, en nära anförvandt af Kongeliga hufet, och Syskonebarn med sist aflidne Konungen. Denne KNUT, högdragen af sin härkomst och förvantkap med flera Kongeliga hus, var redan en medåldrig man, och fant sin rättighet, att blifva Konung, oändeligen större än sina ungameditäflares. PHILIPP KNUTSSON åter igen, KNUT *den långes* Son, kunde vid detta tillfälle ej förgåta, att hans Far värdeligen såsom Konung regerat några år i Sverige, och därför gärna nu ville återtaga en Crona, som hans Far så olyckeligen hade förlorat, och denne PHILIPP allt hittills, i brist af lågenhet, med harm måst se på en annans hufvud. Han styrktes mycket i sitt hopp dels af sin åregiriga Moder, HELENA FOLKES Dotter, som liknade sin Fader, Bröder och Man, i öfverdåd och rege-

gerings lusta, dels af sin mågtiga och rika Stjuf-Fader, PHILIPP LAURITSSON till Runneby. Det blod, som han sett rinna af sin Fader KNUT *den långe*, och Broder HOLMGEIR för lika begårelse, långt ifrån att afkräcka, tjente ej än att mer retta hans lust för hämd och begårelse för åra. Den tredje Cron-Prétendenten var Junker CARL, ULF Jarls Son, vål till åren yngst, men till sina goda egenskaper störst. Han kunde ej försmållta den orätt, som han mente sig vara skedd efter des Faders död, att han ej blef i hans ställe utnåmd till Jarl. Och som han trodde, kanske med sannolikhet, att där hans Far lefvt i tvånne år till, skulle ingen kunna göra honom den lediga Thronen stridig, förtröt honom, att blott för en så liten händelse skull gå miste om en så kjuflande åra.

Hvar och en af dessa hade sina starrka medhållare. Men IFVAR BLÅ, med flere Herrar, som voro dels BIRGER Jarl tillgifne, dels kände hans styrka, och hvad vid närvarande tillfälle ville säga, att hafva under sitt befäl en stor och segrande Krigsmagt, märkte grant af hvad farlig

F

på.

påfölgd det skulle vara, om man utkora-
de någon af dessa Sökande till Sveriges
Konung. BIRGER Jarl, långt ifrån att
ärkänna dess val, skulle utan möda i spett-
sen af en segrande Krigsmagt bevilja sin
närmare rättighet till Kronan, och således
genom ett högst skadeligt inbördes krig,
förfölla en Konung, som allt försvag att
fatta sig emot BIRGERS magt, skulle blott
tjena att förena sin olycka med Fädernes-
landets fördärf och elände. Men som ock
IFVAR BLÅ därjemte kände BIRGERS
herrskande Begärelser, högmod och Re-
gerings-lusta, tog IFVAR jemte sina med-
hållare den medelvägen, att då de å ena
sidan i en så krusig omständighet ej fun-
no rådeligt stöta BIRGER alldeles för huf-
vudet, i det de gingo med valet till någon
annan Folkunge utom hans hus, de likväl
å den andra, så mycket, som möjligt
vore, måtte inskränka hans farliga afligter,
för att ej på de andras undertryckande
bygga sin oinskränkta höghet. Till den ån-
dan lagade IFVAR så vid valet, at BIR-
GERS äldste Son af Prinsessan INGEBORG,
Junker WALDEMAR, då tio år gammal (1),
blef

(1) Rätta året, då WALDEMAR blifvit född, vet

blef utvald till Svea och Göta Konung. Härvid hades icke det ringaste afseende på Slägtkapen med Kongliga hufet (m). Ty utom det att WALDEMAR var född af Konung ERIKS yngsta Syfter, hade ock den unge AMBJÖRN NILSSON SPARRE, född af en äldre Syfter, både år och skickelighet för WALDEMAR att blifva Konung. Så att i fall skyldskapen med Kongliga hufet varit Ständernas skål vid

F 2

va-

jag väl ej visst, efter sådant ej finnes i våra gamla underrättelser antecknad; men året 1240 är det likaste. Ty efter WALDEMAR var på sitt 20:de år, när för honom friades till Danska Prinsessan, SOPHIA (se st. Rimchrön. p. 30.) hvilket frieri förrst gick för sig efter ERIK KLIPPINGS upphögelse på Danska Thronen, som ej skedde förr än 1259, hvar till kommer, att WALDEMARS förmålning med bemålte Prinsessa gick för sig i Jönköping år 1260 (se Chron. Wadsten.) följer häraf, att året 1240 är WALDEMARS födelse år.

(m) Jag har bort anmärka detta, efter en och annan af våra Historici ur denna orsaken velat leda WALDEMARS åtkomst till Thronen. Se till exempel: Messen. Sc. ill. Rufendorffs Inledn. Benz, coll. M. Sc. med åtskilliga flere. Men huru naturligt och sannolikt en sådan deras giftning tycks vara, är han likväl utan grund.

valet, hade icke allenast AMBJÖRN bättre rätt än WALDEMAR, utan ock KNUT FOLKESSON, som hade afidne Konungens äldsta Syfter till äckta, bättre rätt än Bägge (n).

Detta val gick med sådan färdighet för sig, att BIRGER Jarl ej hant förr komma hem ifrån sina förrättningar i Tavastland, dem han förut ville fåtta på trygg fot, än det redan var förbi. Och skyndade sig BIRGER Jarl få mycket mindre med sin hemresa, som han dels ej förmodade något Konunga-val innan sin hemkomst, dels ock i allt fall trodde sig nog mågtig, att

(n) BIRGER Jarls förtjenster och anseende voro väl endaste skälet för Ständerna till WALDEMARS utkorelse; men om man gifsningsvis behagar något annat, gjorde väl ock mycket till saken sjelfva ämbetet, som BIRGER förvallade. Emellan Konung och Jarl var då förtiden öfver ingen annan skillnad, än att den ene het och den andre var Konung. Dock kan deyne gifsnung ej behaga dem, hvilke hafva ett så inkränkt begrepp om Svenska Jarlar, som våra Publicister och Historici hittils gifvit; ett begrepp, som mer afmålar Norrska Landshöfdingar, än Svenska Jarlar, hvilke med de Norrska ej vidare än till blotta namnet öfverenskomme.

att kunna göra det om intet, som då vid voro honom obehageligt.

Men BIRGER Jarl fick icke förr spörja sin Sons val till Konung, ån han, full af harm och ifver, skyndade ifrån Tavaftland hem till Sverige, för att göra om intet en sak, som han trodde vara sig till vanheder. Att gå Jarlen förbi i en så angelågen Sak, och det med ett utmärkt föragt, att man icke en gång vårdat sig begära des råd och samtycke, var i hans ögon den största oförrätt. Efter hemkomsten samman kallade han fördenskull strax till ett riksmöte alla dem, som bivistat valet och hade af häfd rätt att bivista ett Konunga-val. Han föreställte dem i ett tal orsaken till deras samman kallande, som bestod däri, att han hade förmodat, det de skulle haft mer affeende på des Person och ämbete, ån under des frånvaro företaga sig ett Konunga-val, utan att gifva honom därom ringaste underrättelse, som dock var Rikets Jarl: ett val, som för att blifva mer olagligt, de hållit velat låta falla på ett barn, hvilket långt ifrån att ens kunna styra sig sjelft, vore i synnerhet oskickeligt i så farliga tider att up-

fylla vidden af en Konungsplickt och skyldighet. IFVAR BLÅ, hvars värk detta var, för att bespara de andra mödan att skylla på sig, steg strax upp i Riksmötet och svarade Jarlen utan krus och omsvep: att han årkände rent ut, det han vore förnämsta orsaken till det skedda Konungavalet: att då han genom sitt bearbetande låt falla en så stor värdighet på Jarlens Son, hade han, långt ifrån att tro, det Jarlen skulle taga illa upp en sådan betygad ifver och åra för defs hus, förmodat sig därigenom förtjena en större tack, än han nu årfor: Att IFVAR, allt förvål öfvertygad om Jarlens förtjenster, för att neka honom det skåliga vittnesbörd, som fanning och billighet krafde, vetste nog, att Jarlen framför andra vore fallen att bära en Konglig Krona, men att IFVAR likväl hade trott, det Jarlen, såsom en redan gammal man, med mer billighet skulle upptaga sin Sons utkorelse, än blind af en fåfång åra, söka namnet af det, som han ändå kunde vara under sin Sons minderårighet. Ändteligen beklagade sig IFVAR, att en så skålig uträkning hade slagit honom felt, och Jarlen med misnöje upp-

upptagit en så utmärkt tillgifvenhet för des hus, när han dock borde finna, att man ej valt des Son till Konung, än för att i hans val belöna Fadrens förtjenster. IFVAR blef het i talet, och förtröt, att Jarlen ville göra om intet, det IFVAR gifvit sig så mycken möda att främja, och därför flöt sit tal med desa allfvarsamma orden: *Och ändteligen bör du veta, BIRGER, att om det, hvad jag i godt uppsåt befordrat till din ära, så högeligen mishagar Dig, så våd an, vi äre rede att afstå ifrån vårt förbehafvande, tag igen din Son och gör med honom såsom dig tackes, och tro för öfrigt, att vi helt lått ändå skole finna, den vi kunne göra till vår Konung.*

Jarlen förmodade ej ett så allfvarsamt tal. Betagen af förundran svarade han efter ett kortt stillatigande: *Hvem skullen J väl då i all bändelse kunna välja till Eder Konung?* IFVAR förtröt än mer en så öfvermodig fråga, hvarföre på det han måtte upplysa Jarlen om sin högfärdiga villfarelse, som trodde ingen utom sig värdig att blifva Konung, svarade han med få ord: *Att i allt fall skulle de ej vara rådlöse, IFVAR bade en så god tanke om sig sjelf,*

att han ej bölle sig alldeles ofskickelig till en sådan värdighet (o). Ett så oförmodadt svar föränlåt Jarlen att afstå ifrån sit påstående. Ty ehuru han troligen ej var så rådd för IFVARS anseende, att han lærer trott honom åfven så lätt i väcket kunna bestrida sig Kronan, som han var snäll i orden att tillägna sig henne; höll dock Jarlen för mer försigtigt, att låta bero vid det som var gjordt, ån, under vågspel af en oviss lycka, som åfven ofta hvålfver dit hon minst sigtar, våga en Krona, som han ändå en gång skulle lämna till arfs åt sin Son, och imedlertid såsom des förmyndare hade allt tillfälle att nyttja. Han biföll fördenskull sin Sons val, och efter den dagen låmpade alla fina affigter dårhån, huru han måtte göra ett folk stort och lyckeligt, som hittills i brist af dugeliga Regenter, saknade anseende hos utländningar och välstånd inom sig.

Det

(o) IVAR brukte vid detta tillfället ett mer eftertryckeligt, ån sirligt talesätt: *Vi åre ej så förlågne, sade han: om din Son, att icke i allt fall jag skulle kunna skaka en Kong ur Pålsten på mig.* Se ERICUS OLAI Lib. III. p. 112; LAUR. PETR. in vita WALDEMARII &c.

Det förrsta han tog sig före, var att tänka på WALDEMARS uppfostran, för att, om möjligt vore, göra honom till en stor och lyckelig Regent. Och churuval BIRGER häruti förlorade sin möda, gjorde han dock allt det, som hos honom itod, och en i uppfostrings vetenskaper icke mindre än allt annat mörk tid kunde tillåta. Således förordnade han öfver honom en Håfmåstare, som var en Riddersman, hvars namn väl historien förtiger (p), men lärnar honom dock det låford, att han varit förfigtig, lärd och i sin

(p) Somliga mena väl, att denne Håfmåstaren het BJÖRN NICLISSON, FÅRLE - Slågtens Stamsfader; men emot tillräckelig anledning. På sin grafsten i Warnhem kallas BJÖRN NICLISSON endast MAGNI Informator; inscriptionen lyder så: Hic. Requiescit. Bero. Naf. Fidelis. Minister. Birgeri. Ducis. Et. Pædagogus. D:ni. Magni. Regis. Alle våre hånfde teknare tala om WALDEMARS Håfmåstare, men ingen nämner honom vid namn. Ty, såger JOH. MAGN. lib. XIX c 17. Tunc & Senatus consulto datus est Regi Juveni tutor, seu curator, unus ex optimis regni Proceribus, cujus nomen Historiæ per negligentiam, ut multa alia, omiserunt.

sin vandel ostraffelig (q). Dennes omsorg var, att inöfva den unge Konungen få vål, i sedolåran, som Stats-kunskapen; hvarförutan han all tid skulle vara hos Konungen, hafva ett vakande öga på des gärningar, och se honom med des Håfvetjening till godo, så att allt ordentligt och anständigligt måtte tillgå. Och förordnade Jarlen, till fins Sons Håfhållning och enskildta behof, åtskilliga Gods, med Skogar, sjöar och qvarnar, öfver hvilka bemålte Håfmåstare äfven skulle åga uppfigten, infordra råntorna, och anordna allt till Prinsens nytta, heder och nöjen (r).
Men

(q) ERICUS OLAI p. 112. Datus est Regi Gubernator, Miles quidam providus & discretus. St. Rimchrön. p. 25.

*Tba satte han Konungen en Tucktemåster,
En Riddare, then honom var båster.*

Ok honom lärde tokt och ådla sidh,

Ok fik honom hvad han torffte vidh.

cfr. LAUK. PETR in vita WALDEMARI &c.

(r) St. Rimchrön. p. 25.

Ok fik honom hvad han torffte vidh,

Allenskoga ok Fiskefioa,

Brytia, quarna ok Landboa,

Ok yfridh Gods honom skulle rånte,

Ok Riddare ok Svena, som honom tjente.

Men sjelfva Regements-förvallningen tog BIRGER under sin egen vård, med en så oinskränkt magt, att han regerade i allt efter sitt godtycko, och då han het sin Sons Förmyndare, såsom en envåldig Konung styrde om alla saker, och delte, med samma myndighet, riket emellan sina Söner, som vore det Bjälbo gods, som han delte emellan sina Barn.

Därnäst var Jarlens omsorg, att genom viss förlikning och frid, återställa det förtroende, som gamla misshålligheten emellan Sverige och Norige hittills hade afbrutit, och här korrt föråt år omrörd. Hvilken misshållighet, om den ej alldeles utbräst i offentligt krig, dock höll bägge Follken i beständig oro och farhåga, hindrade handelen och omgången, och var det ena follket likfå oläglig, som det andra. Norige, som hade förolåmpat Sverige, hade likväl allt hittills utdragit tiden med löften och undanflygter, när årsättning för skadeståndet fordrades. Det hade ock lyckats för Norige under förra regeringen, som var lam och svag af Partier. Men sakerne i Sverige hade nu fått ett helt annat ut-

utseende. ULF Jarl var död, som hade Norige nödigt i sina affigter: regeringen var råkad i en annan Jarls vård, som mån om Sveriges heder och bästa, var allt förlitet vån af ULFS minne, för att ej minska hans anseende i en mer allvarsam drift emot Norige: Så hade ock Sverige genom nya åröfningar i Finland vunnit nytt anseende och styrka. Konung HÅKAN i Norige tog sådant med mera i öfvervågande, och affärdade til Jarlen sin Frände GUNNAR och THORLAG BOSE, att förmå Jarlen till en ny sammankomst, hvartill han ock låt sig öfvertala. Konungen och Jarlen möttes i Lødese, och, sedan gislan blef sänd till Jarlen, begaf han sig öfver Götällfven till Konungen, som emottog honom med mycken vånskap och högagtning. Fruckten af deras samtal blef fridens återställande emellan Sverige och Norige, som satte det förlupna i förgåtenhet, återställte säkerheten i handelen och omgånget, samt stadgade, att den ene ej skulle bistå den andres Fiänder. Och ånteligen beseglades förtroendet genom en upprättad förlofning emellan Kron-Prinsen HÅKAN i Norige och Jarlens dotter

RI-

RICHISSA, hvilket äcktenskap ej långt därefter åfven van sin fullbordan.

Imedlertid förtruto de öfrige Folkungarne högeligen, att Kronan var kommen till BIRGERS hus. De kunde väl ej neka des anseende och BIRGERS förtjenster: få lärde ock minsta eftertanke dem, att, lika som Riket icke kunde vara utan Konung, och denna åra icke vara utan en mans, hade BIRGER ju all tid med större billighet kommit där till, än någon af des medtäflare. Men skål och billighet åro icke sällan fåfånga namn, när vi antingen se vår fördel, eller hafva nog magt att oskåra få heliga förbindelser. Kron-Prétendenterna tyckte ock, att de icke utan skam kunde afstå ifrån sitt påstående, och gjorde sig fåfånga förslag för att smickras med ett ljufligt, men bedrägeligt hopp. De öfrige åter ville bruka tillfället, och om ej alldeles störrta BIRGER ifrån regeringen, dock inskränka hans magt och betinga sig herrliga fördelar. KNUT MAGNUSSON gick så långt, att han af sina medhållare varkeligen lät utropa sig till Konung. Junker CARL åter, mer för sigtig, ville heller föråt försöka krigslyckan

kans utflag, ån våga att nämnas det han ej kunde bevîsa sig vara, öfvertygad, att dår han öfvervunne BIRGER, vore tids nog då att låta göra sig till Konung. I medlertid skåmde intet mer KNUTS sak, ån hans antagna Konunga-namn. Ty hårigenom förklarade han sig i otid till offentlig fiände emot Jarlen, och riket, och likvål hade han ån hvarken tillräckelig magt att gifva sitt påstående eftertryck, eller var han i det anseende hos Folkungarna, att de ville hafva honom till sin hufvudman emot BIRGER; når dåremot det antagna namnet ej tillåt honom tjena under en annans fana. Han hade alltfå ingen annan utvåg, ån söka utländskt ryggtöd, och taga sin tillflygt till Konung HÅKAN i Norige. Dit föllgde honom icke allenast deås Jarl, KNUT FOLKES-SON, som, oagtdadt sitt svågerlag med BIRGER JARL, af afvund och fåfångt hopp om åra, låt dårå sig till ett så farligt företagande; utan ock, förutan Folkungen KNUT PHILIPPSSON, åfven Arkebiskopen JARLERUS, som hållst ville hafva denna KNUT MAGNUSSON till Konung. De fingo vål Konung HÅKANs till-

tillstånd att uppehålla sig i Norige, såsom de ock hela vintren emellan 1250 och 1251 der vistades, men de bedrogo sig alldeles i sin uträkning påhjällp och bistånd af bemålte Konung. Den nys slutna friden emellan HÅKAN och BIRGER Jarl, och det förestående äcktenskapet emellan Konungens Son och Jarlens Dotter fordrade ett helt annat upförande af Norriska Häfvet, än hvad desse flygtige Folkungar åskade. Och när sedermera PHILIPP, KNUT *den langes* Son tillika med sin Stjufader PHILIPP LAURITSSON till Runneby, korrt därefter i samma ändemål infan sig hos Konung HÅKAN, måtte han låta nöja sig med lika svar och samma öde. Ty drogo de misnögde därifrån till Dannemark, Wenden, Pomern och Mecklenburg, hvaråst de samlade folk och Skepp.

Imedlertid var allt hemma i oro, rörelse och ofåkerhet. BIRGER hade underrättelse om Folkungarnas företagande utom Lands, och deras stämplingar inom rikets voro honom ej heller fördolde. Ty satte han sig icke allenast i mögeligt försvars stånd, att mötavålld med vålld, utan

tan ock, för att vinna menigheten genom en helig Ceremonie, låt skynda med sin Sons Kröning, som gick för sig i Linköpings Domkyrka år 1251, och i anseende till Arke-Biskopens frånvaro och delactighet i Folkungarnas uppror, förrättades af då varande Biskopen därstädes,

Om ån få åro nog samvetsgranne att ej tillvålla sig orättmätiga fördelar, när de hafva därtill magt och tillfälle; villja likväl de fleste åfven till sina oskåligaste försök låna sken af billighet och rättvisa. Folkungarne, ehuru endast styrde af egen nytta och hämdgirighet, ville dock beskönja sitt uppror, som hade de därtill de skåligaste orsaker i världen. De föregåfvo och ville inbilla allmänheten, att BIRGER Jarl, ej nögd med att hafva utestängt Junker CARL ifrån des Faders förlåningar och viktiga ämbete, nu till öfverflöd stämplade huru han måtte få honom af daga; Grymt och barbariskt uppfåt, som vore att öka ett brott med ett större, och blifva dens mördare, hvars förolämpare han redan varit. Det kan väl vara, att detta Folkungarnas föregifvande har haft sin goda grund; ty åtkillige omständigheter synas
få-

sådant bestyrka: Junker CARL var en stor och farlig person, och BIRGER, fatt att styra ett land, som han ville upphjällpa, och skydda en Thron, som alltid var i fara för CARLS hämdgiriga affigter, kunde icke naturligen älska en förtjenst i sin fiände, som han syntes ej bruka utan till BIRGERS skada. Men så ville likväl BIRGER vinna CARL och ställa honom klagolös, om ej för att betaga Folkungarna sin sken-orsak till krig och uppror, doch för att minska deras parti. Till den ändan lät han icke allenast föreslå CARL en hederlig förlikning, utan ock, för att utmärka sitt förtroende emot denna sin Slåginge, lammade i hans vård sin Dotter RICHISSA, att af honom, jämte flere Herrar, beledsagas till sin trolofvade Gemål, Kron-Prinsen eller unga Konungen HÅKAN i Norige. Junker CARL, ehuru icke utan sina lidelser, hade dock en stor Sjal, som alltid var beredd att uppoffra egna affigter åt allmänt väl. Han emottog Jarlens tillbudna förlikning med så mycket nögdare sinne, som, oagtadt allt sitt anseende, han hade att göra med ett obändigt Slågte, som alle trodde sig stora utan att varat.

G

hel-

heller likade honom KNUT MAGNUS-SONS antagna Konunga - namn, och han fan sig i ingen skyldighet, att hjälpa KNUT till en regering, som BIRGER åtminstone bättre föritod att sköta.

Det var alltså BIRGERS lycka, att Folkungarnas enighet var långt mindre, än deras magt. Under detta ankommo till Sverige de utrikes farne Folkungarne med sin utländska krigsmagt, som bestod af Tyskar och Danikar, och fingo något tillopp af sina medhållare i riket. De tågade obehindrade upp åt landet, och lågrade sig vid Herrevads bro utmed Kohlbecks Kyrka i Wålsmanland (s). Där var BIRGER dem till

- (s) Våre Historici vilja ej alldeles komma öfverens om orten, där BIRGER öck Folkungarne mött hvarandra. ERICUS OLAI (lib. III. p. 113.) nämner allenast Herrevads bro, utan att tala om sjelfva orten; det samma sker också i st. Rimchr. p. 26. Men icke allenast ett Msc. af henne säger Bron vara belägen i Wåsn.anland, utan ock påstås sådant af MESSENIUS, Sc. ill. T. XII. p. 121. och af hans efterföljare. Desutan är ett allmänt tal, att Kolbäcks Kyrka där bredevid blifvit vid detta tillfället byggd af den Biskopp KOHL, som var BIRGER Jarl föllgaktig, på det han dymedelst, efter sin

Re-

fölle Biskop KOHL ifrån Stregnås (t), som, rörd öfver ett förestående blodbad, där Svenskt blod skulle utgjutas af Svenska män, bemödade sig på allt sätt, att genom förlikning afböja det förestående blodbadet.

(t) Att en Biskop KOHL varit BIRGER fölgaktig på detta toget emot Folkungarna, kan så mycket mindre dragas i tvifvelsmål, som sådant af våra äldsta underrättelser står att inhämtas (se ERICUS OLAI lib. III. p. 113; st. Rimchr. p. 25. &c.) och hans menederi emot Folkungarna desutan vid detta tillfälle gjort honom allt för rycktbar. JOHANNES MAGNUS, som alldrig mån om ett fel mer eller mindre, alltid vågade håller en gifsning, ån han gjorde sig omak att undersöka, lade till, att bemålte KOHL var Biskop i Linköping (se lib. XIX. C. 17,) hvare han ock af MESSENIO (Sc. ill. T. XII. p. 122) och flere, på god tro, blifvit efterfölld; men med så mycket mindre skäl, som KOHL, Biskopen i Linköping, redan år 1195. på sin Pelegrims resa till Jerusaleml, i den staden var med döden afiden (se BENZ. Mon. Eccl. p. 15. RHYZEL. Episcoposcopia p. 103) och sedan var ingen af det namnet i Linköping. Den KOHL, som var BIRGER fölgaktig på detta tåget, var Biskop i strängnås och Svea-Rikes Cancellar, samt således, i anledning af sitt ämbete, måste måst uppehålla sig vid Häfvet, och vara hos Regenten.

det. BIRGER Jarl, å sin fida, kunde naturligen ej annat, än med välbehag upptaga Biskopens bemödande, som åter, att bibringa Folkungarna samma lust för friden, infan sig hos dem, samt genom fördelacktiga anbud och våltaliga föreställningar, utfäste, att, om de ville infinna sig i BIRGERS låger, och där afhöra hans fridstörslag, skulle de utan ringaste hinder, skada och olågenhet, komma frie därifrån, och njuta fullkomlig trygghet till lif och lemmar. Deena Biskopens föföreställning, styrkt igenom edelig förbindelse, låckade de förnämsta af Folkungarna i BIRGERS låger, obeväpnade, utan vackt, utan gissan, vål i uppsåt att afhöra BIRGERS förslag till förlikning, men i vårket, att finna sin graf och undergång. Ty BIRGER, långt ifrån att hafva ringaste afseende hvarken på Biskopens ed och löfte, eller gifvna försäkran om fri och säker låjd, fick icke förr dessa sina olyckeliga Slågtingar i sin magt, än han, för att stilla deras farliga anslag genom det säkraste, men tillika grymma medel i världen, låt fångsla, samt utan rånsäkning och dom, utan barmhertighet

och medömkan strax hallshugga så väl KNUT MAGNUSSON, som PHILIPP, KNUT *den langes* Son, och KNUT PHILIPPSSON, alla tre Folkungar, utan att vi vete, om icke KNUT FOLKESSON samma gång blef uppoffrad. Detta skedde år 1252 (u).

Detta BIRGERS uppförande, ehuru brukat emot upproriska Undersåter, står dock ej lätteligen att ursäcktas. Att nuej tala om sjelfva trolösketen, och gånningens grymhet i sig sjelf, vet jag ej heller om en värkeligen ådel och stor Sjal, som för sina fötter och i sitt vålld såge en o-
be-

(u) Ingen felar mer om tiden, då detta Folkunge-kriget gick för sig, än MESSENIUS, som (Sc. ill. T. XII. p. 127.) påstår, att det skedde år 1262 efter Danska Expeditionen. Här i år MESSENIUS följd af andra. Men utom det Historiske omständigheterna strida häremot, intygar ock Chron. Wadsten. uttryckeligen, att det skedde år 1252. I ett litet Chronicon Anonimi hos LUDEVIG T. IX. p. 30. står: *Anno 1251, Folkungi interfecti Sunt in Svecia.* In Chronologia anonimi in mon. Eccl. BENZ, p. 86. A:o 1251. *Nobilissimi viri Canutus Magni & Philippus Canuti, filius etiam PHILIPPI PETRI, cum multis Teutonibus interfecti sunt.*

bevågnad fiände, som vore kommen på god tro att söka vänskap och förlikning, skulle kunna skrida till den hårdheten, att icke allenast beröfva honom des frihet, utan ock därtill utgjuta hans blod. Dock BIRGER vant sitt ändemål; en list, ett bedrägeri ändade inom få stunder ett krig, som annars torde varat i långa tider: några månns blod, ehuru utgjutet af trolösa händer, besparde dock många lif och afböjde tusen olyckor och landsplågor, som borgeliga krig medföra. Och BIRGER mer mån om sin höghet, sin magt, sitt välstånd, än att våga få kånbara fördelar emot ett såfångt låford, ville håller vara stor i världen, än synas i historien. Folkungarnas krigsmagt, beröfvad sina hufvuden, bragtes i oordning och håpenhet; hon måste gifva sig på nåd och onåd; men BIRGER lät utan misskundsamhet nedhugga de Tyska troppar, som Folkungarne fört med sig hem. De tjente under upproriska fanor, och således hade ingen nåd att vänta. De öfrige skingrades och BIRGER gjorde, genom en fullkomlig seger, ånda på ett uppror, som var nog vidt utseende, och torde haft svåra påföljder,

om det ej blifvit stilladt i sin början. Att nå sina synders förlåtelse af Kyrkan, och hela sitt fårade samvete, som den tiden bäst låktes af en rik och frikostig hand, gaf han icke allenast ut åtskilliga bref och förmaningar till Allmogen, om Tiondens riktiga utgörande till Prästerskapet, utan ock långt därefter låt öfvertala sig att undergå den bot och penitence, som honom blef pålagd af Arkebiskoppen LARS LILLJE i Upsala. Biskop KOHL tog få illa vid sig BIRGERS förfarande emot Folkungarna, och sin därigenom brutna ed, att han, till att försona sådant, hvari en oförsigtig förtröstan på Regentens ord utgjorde till äfventyrs hela brottet, icke allenast låt uppbygga en Kyrka, där Folkungarne blefvo så skändeligen förrådde, och kallade den efter sitt namn *Kohlbeck*, utan ock nedlade sitt Biskops-åmbete, och gjorde en Pelegrims färd till Jerusalems och andra få kallade heliga orter, på hvilken han ock afled.

Rycket om detta BIRGERS uppförande emot hans Slågtingar, Folkungarna, utbredde sig öfver hela Riket och gjorde hans namn stort men hos vänner och fiänder,

der, som anfågo honom därför med fa-
sa och förskräckelse. Junker CARL, ehu-
ru redan förlikt med BIRGER, fattade
likvål ifrån den dagen för honom ett mis-
troende, som sedan aldrig kunde stillas.
Och fastän CARL, i anseende til Jarlens öf-
verlångna magt och århållna fördelar,
måste inom sig fråta sin afky och veder-
villja, samt lättla dyrka den med honom
ingångna Föreningen, kan man dock få-
ga, att ingen vånkap var mer vacklan-
de än deras. Regenten, stor sjelf och åre-
gerig utan mått, kunde omögeligen tåla,
utan harm och hemlig afund, CARLS
intagande egenskaper, som tillskyndade
honom en allmän kärlek och vördnad.
CARL åter, vål mer ådel i sina tankar och
årligare i sitt uppförande, än Regenten, in-
rymde dock mycket åt hämdgirigheten
och brukte sina fördelar, om ej till sin fiån-
des uppenbara skada, doch så till sitt för-
svar, att han genom försigtighet sökte upp-
fylla allt det, som han trodde brista i
Regentens lofven och egen styrrka. En
vånkap emellan så stora Personer, förde
af så itridiga affigter, var således ej an-
nat, än en dold fiåndskap, som våntrade
G 5 på

på tillfälle att utblåsa; så att den ene var den andre en beständig oro, och sökte hvarannars undergång: BIRGER att stadga en höghet, i hvilken intet fattades utom CARLS död, och CARL att hämnas på en fiände, den han trodde sig hafva skäl att hata och sky. Dock var CARL artig och belevvad; långt ifrån att visa fiändskap eller mistroende, då han kunde yttra vånkap utan fara, gaf han icke allenast Jarlen små prof af sin tillgifvenhet, när tillfälle var, utan ock, då Jarlen förmalte sin dotter med Kron-Prinsen i Norige, beledlagade han henne till Norska hafvet, och gjorde Riket och Jarlen heder genom sitt uppförande däråtades.

Ty strax efter biläggandet af Folkungarnas uppror, försände BIBGER Jarl sin dotter RICHISSA till Norige, under stort medfölje af åtskilliga Svenska Herrar, ibland hvilka Junker CARL, samt Biskoparne LAURENTZ i Skara och MAGNUS i Westeråhs, voro de anseeligaste. Och gick bilägret för sig i Norige med all den pragt och ståt, som den tiden vid dylika tillfällen var öffig. Hon blef Enka år 1258, den 5 Maji, och hade allenast en Son,
SVER-

SVERRE vid namn, i detta äcktenskap, hvillken Prins dock dog i sin spåda barn-dom.

Detta året 1252, den 26 October mi-ste BIRGER sin namkunniga moder IN-GRID *Ylfa*. Hon var en hjålltinna i sin tids tänkesått, och föllgackteligen ett mön-ster i vidskeppelse och fåfånga. Det åren lycka för hennes namn, att historien ej låmnat ofs des Legender, som dock till en del lefva i orimmeliga sagor bland ge-mene man. Sedan hon var blifven Enka, bodde hon stådse på Bjålbo, och hade sin ro af att mycket viftas uppe i Kyrke-tor-net, af kärlek till en klåcka, som hon ha-de förskaffat och skånt till Kyrkan. Det-ta, jånte hennes drömmar och spådom-mar, fätte henne i mycket rop och anse-ende. Sin sista spådom förkunnade hon på sin sote-fång, korrt för sin dödsstund, att så långe hennes hufvud vette upp, skulle ej telningar fattas af hennes ått på den Kongliga Thronen. Hennes Son BIRGER har, till följe dåraf, låtit begrafva sin Mors döda lekamen i Bjålbo Kyrka, i en stenpelare i Kyrkomuren således, att kroppen var upråttstående, hvilken ståll-ning

ning hennes ben ej för så lång tid sedan skola tillkänna gifvit (x).

Men BIRGER Jarl hade näppligen bilaggt misshälligheterna med HÅKAN i Norge, och gjordt Folkungarnas upproriska förslag om intet, ån en ny oro med Dannemark drog hans uppmärcksamhet åt den kanten. Detta Rike, söndradt i flere delar och olyckeligt genom de misshälligheter, som voro uppvuxne dels emellan Konung ERIK *Plog-penning* och des Broder ABEL, Hårtig i Jutland, dels emellan Konungen och Underfåterna, blef en blodig tummel-platts för partiernas oförsonliga hat, som använde alla krafter att fördärfva hvarandra genom ett grymt och landsfördärfveligt inbördes krig. Emot Konung ERIK gjorde hela Skåne år 1249 uppror, för den stora skatten skull, som han pålade hvar och en plog. Bönderne slogo först Konungen vid Lund och jagade honom därifrån; sedan belade de ho-

(x) Se härom RHYZELII Sepultura SvioGothorum pag. 85; MESSÉN: Sc. ill. T. XII. p. 117. På lika sätt skall i Hammarlunds Kyrko-mur på Åland blifvit funnen en hel benrangla af en människo-kropp; se TÅRNSRÖMS differ. de Alandia p. 32.

honom i Helsingborg, hvarifrån han med stor nöd om en natt kom på flykten öfver hafvet till Seland. Sveriges och Noriges nåstgräntsfande landskap blefvo ofta utslatte för påföllgderna af kriget, genom mord och ströfverier, som nu det ena nu det andra Partiet vågade företaga öfver gräntsen, och i ett så förvirradt tillstånd alltid lät uppskrifva på andra partiets räkning. Detta tåltes under ERIK *Låspes* regering, som trodde en liten skada drågeligare, än en större, och undvek med tålmod ett nytt krig i ovifshet om utgången af det han redan begynt emot Tavast-Finnarna. Men sedan BIRGER Jarl var kommen till Riksstyrelsen, och var mån om en åra, som han redan vunnit i segrar och lyckeliga fördelar; gjorde han med Norige en gemensam sak, och genom Såndebud till Konung ABEL, som nu regerade i Danmark efter sin mördade Broder, anhöll om skadeståndets årsättning, med bifogadt vanligt hot, att han i vidrigt fall årnade själf söka sig rätt. ABEL hade en vacklande Thron och många anslag för händer, i hvilka han ej ville störas genom ett nytt krig med Sverige och Norge. Han höll
där-

därföre strax en sammankomst med sina Ständer, för att rådföra sig med dem om BIRGERS fordringar; så berammade han ock ett möte att däröfver hållas på gränsen emellan alla tre Rikens Sändebud. BIRGER Jarl och Konung HAKAN i Norige infunno sig därstädes i egna personer; men ABEL, fördjudad i alla de svåra och vidlöfuga påföllgder, som så naturligen äro fruckten af ett genom mord vunnet och genom tyranni befästadt Regemente, hant ejatt tänka på det utfatta mötet; utan gick hans hela omsorg därpå ut, huru han måtte föra sitt krig emot de upproriska Friserna i Schlessvich lyckeligen till ånda. En sådan utmärkt bekymmerlöshet jagade BIRGER i harnesk. Och trodde han sig af flera orsaker vara befogad till krig emot Dannemark. Ty utom ströfverierna, som voro begångne af de Danske in öfver Svenska gränsen, förtröt i synnerhet Jarlen, att de Danske, i stället för att försona sådant, och just under det de uppehöll de Svenske med fagra löften om årfättning och bättre gransämja, med troppar hade understödt KNUT MAGNUSSON och de flere upproriska Folkungar. Till den

den åndan höll BIRGER en sammankomst med Konung HÅKAN i Norige vid Göta-ålfven i början af året 1253, där krig emot Dannemark blef beslutet. Och fast ABEL redan hade stupat i ett slag emot Friserna, och Kronan var kommen till hans Bror CHRISTOPHER; gjorde dock sådant ej hallt i de uppretade och förenade grannars kåmd, med mindre de om Våren år 1253, satte sina krigsrustningar emot Dannemark i värkställighet. Konung HÅKAN å sin sida angrep Dannemark med en krigsmagt till sjös, och BIRGER, genom en här, som han sjelf anförde, understodde HÅKANS anslag till lands, och satte Dannemark i båfvan. HÅKAN anlände med sin flotta till Halländska kusten vid Odenfala, hvaremot BIRGER tågade genom Västergöthland ned till Gullbergs-Ed, som nu är Göta Lejon vid Göteborg, där de så väl som i Skåne grymmeligen med elld och svärd vråkte den lidna skadan.

Detta krigståg bivistade med BIRGER Jarl åtskillige förnåme Svenske Herrar; ibland hvilka i synnerhet böra nämnas CARL SUNESSON. *Folkunge*, som var E-
RIK

RIK *Låspes* Svåger, JOHAN ÅNGEL, FOLKE BIRGESSON Jarls Måg och Svåger med KNUT FOLKESSON, som hade ERIK *Låspes* äldsta Syfter til Fru, samt fram för alla andra Junker CARL, hvilken aflade vid alla tillfällen de prof af mod och tapperhet, som åro så tjenlige att visa hans Sjåls storlek, och att han, ehuru förördelad af Regenten, dock var nog stor att icke des mindre kunna ållska och villja tjena sitt Fådernesland. Utom dessa var i BIRGER Jarls medföllje des Syfter-Son, en Rysk Prins, benåmd ANDREAS, Son af Susdaliske Försten JAROSLAW; Denne ANDREAS hade efter antaget Konunga-namn, som han var för ivag att kunna försvara, år 1253 tillika med sin Gemål blifvit jagad ur sitt land af sin Broder ALEXANDER NEUSKI. I sådan nöd hade han tagit sin flygt till Sverige, och föllgde nu sin Morbroder BIRGER Jarl på detta tåg till Danska orterna.

Konung CHRISTOPHER, långt ifrån att komma sina olyckeliga Underfåter till hjälp emot så öfverlägsna fiänder, antastades sjelf i Seland nu genom uppror, nu en allmän förbifring, nu af ett hotande krig,

krig, nu oförfynte stämplingar; en olyckelig Prins, som, utan att åga en Konungs egenskaper, hade intagit en Thron, som skakades af mågtiga uppenbara fiänder, och undergrofs af Abels Söner och Svågrar med hemliga stämplingar. Å ena sidan såg han icke utan olyckeliga Underfåter i rök och dam fly och falla för efterjagande fiänder; å den andra voro icke utan upproriske, som ledsne och förtviflade på sin Konung ville hämnas de storas öfvervåld och sjelfva tidens vedervändigheter.

Och efter Konung CHRISTOPHER grymmeligen anfåktades i Jutland och Seland af de Hollstenska Grefvarna, som under förevåning af förmyndarskap för sin Svåger Konung ABELS Söner, Prinsarna WALDEMAR och ERIK, hade gjort ett mågtigt förbund med de Lybska och Brandeburgska emot CHRISTOPHER, så att han icke kunde komma sina betryckta Underfåter i Skåne och Halland till hjållp; affärdade han två Biskopar och femton Riddare till BIRGER Jarl, att begåra frid. Efter all liknelse låra de till BIRGER haft i hemlighet fördelacktiga anbud. Ty när

H

BIR-

BIRGER Jarls Måg, den unge Konung HÅKAN, förde sin Svärfader med sig till sin Fader, att öfverlägga om fällt-tåget; förmådde icke allenast Jarlen Konung HÅKAN till en fridshandling med de Danska Såndebuden; utan ock vid sjelfva sammanträdet gynnade dem mer, än HÅKAN hade förmodat. Friden blef icke des mindre, efter utseendet, tåmmeligen fördelaktig för Norige; ty de Danske förbundo sig, att årfåta all den skada, som de Norrke hade lidit, hvaraf hälften skulle betalas hösten därpå följande, och för den andra hälften skulle HÅKAN hafva Halland i pant, till des den blefve också betald; hvaremot KAKAN skulle återstålla till de Danske, hvad han dem hade frångit. BIRGER blef tillfredsställd med en summa penningar. Men Konung CHRISTOPHER lofvade mer i sin nöd, än han tänkte hålla, och tillföde Norige ett land, som han hvarken efter rätten eller magten kunde borrtgifva, efter det innehades såsom vederlag af NILS PORS.

Följande året 1254 var icke mindre märkeligt för Jarlen. Ryske Prinsen ANDREAS JAROSLAWSON, förföllgd af sin Bro-

Broder ALEXANDER NEWSKI, hade, som sagdt är, kastat sig i BIRGERS armar för att få någon hjälp till återvinnande af de fördelar, som ALEXANDER mera mågtig trott sig i rättighet att honom beröfva. Jarlen, en stor Statsman, var glad, att under skyggd af annans namn få befordra sina fördelar, och för att inkränka ALEXANDERS affigter inom egna gränser, var så mycket villigare att fåtta den flygtige Prinsen i stånd och därigenom underhålla split och inbördes krig i Ryksland, som sådant allramäst skulle kunna afvända ALEXANDERS tankar ifrån det inkräktade Tavast-land. Därföre understödde Jarlen sin SysterSons affigter med så mycken hjälp, som han trodde någrolunda kunna upprätthålla des saker emot ALEXANDER.

Men om Jarlen ej haft någon motgång sedan sitt antråde till Regeringen, utan sett allt utslå till sin heder och nöje, tillskyndade tvårrtom detta året honom en stor sorg, medelst des Gemåls dödliga afgång. Denna Prinsessa, en frucktsam moder för åtskilliga barn, långt ifrån att vara förnedrad af ett äcktenskap, som

H 2

den

den tidens tänkesätt hade uttåkat för Kongliga Prinsessor, ågde allt tillfälle i världen att tacka ödet för sin lott. Förenad med en stor Mam, som, utan Kongligt namn, ågde mer än förra Konungars magt, hade hon för sin död den glädjen, att ej allenast se sitt hus i högsta välstånd, utan ock en sin Son Svea och Góta Konung, och sin enda Dotter Drottning i Norge. Men en olyckelig barnfång utfläkte hennes lif år 1254, som lämnade BIRGER den fjerde Sonen, nämligen BENGT, sedermera Hårtig i Finland och Biskop i Linköping. BIRGER lät begrafva sin döda Gemåls lekamen i den Kongliga Grafven i *Varnhem* (y). Med henne hade han fem

(y) Ingen felar mer än Johannes Magnus, som (lib. XIX. c. 20) säger, att BIRGER Jarl, som dog år 1266, blef begrafven i Alfvastra i Östergötland hos sin, 2:ne år föråt, aflidna Gemål; ty menar han därmed INGEBORG, så dog hon ej tu utan tolf år förr sin Gemål och år begrafven i Warnhem; och menar han därmed MECHTILD, så dog hon ej tu år förr, utan tjugu tu år efter sin Gemål. Att INGEBORG är begrafven i Warnhem, kan ses i Konung MAGNI *Ladulåses* Testamente af år 1285 in Scand. ill. T. XII, p 123; cfr. pag. 119 & DALIN Tom. 2. pag. 237.

fem barn, som omtalas i historien, nämligen fyra Söner och en Dotter. Af Sönerne blefvo de tvänne ällste WALDEMAR och MAGNUS Sveriges Konungar; Den tredje ERIK var Hårtig i Småland, och den fjerde BENGT, af sin Fader gjord till Hårtig i Finland, blef sedan Biskop i Linköping.

Vid denna tiden fick BIRGER något att göra vid sin yngsta Brors Giftormål, hvilken omständighet så mycket mer bör få rum i des historie, som, då den gifver anledning till närmare kännedom af den tidens tänkesätt i allmänhet, äfven upplyser BIRGERS beskaffenhet och sinnelagi synnerhet. BIRGERS Bror, Riks-Rådet och Lagmannen BENGT MAGNISSON till Ulfåsa, hade blifvit kär i en Jungfru, som het SIGRID. Hvilket Fruntimmer, ehuru härkommet af en ådel Slägt, och desutan så vackert, att hon af sin skönhet likasom ett Exempel kallades *den fagra* SIGRID, misshagade dock så högeligen BENGTS höga och af sin börd uppblåsta Slägtingar, men framför alla des Bror BIRGER Jarl, att de gäfvos sig all möda i världen att hindra BENGT ifrån äckenskap med bemålte SIGRID.

GRID. Men BENGTT rådfågade i det målet mer sin kårlek och SIGRIDS intagande egenkaper, såsom i dylika fall merendels ike plågar, ån sin Brors hot och fina Slågtingars förestållningar. Långt ifrån att låta leda sig ifrån sitt uppsåt, skyndade han fast snarare med åcktenskapet och tog SIGRID ordenteligen till sin hustru. Ett sådant steg förtröt BIRGER högelingen: att en Folkunge, som dårtill vore hans Bror, gjort ett gifte utom sin Slågt, utan att gå till ett Kongligt hus, var i hans ögon en sak, som gjorde hela Slågten vanheder. Han tänkte dock i förrstone med liten möda kunna få BENGTT till ånger af sitt brott, och åcktenskapet med SIGRID upphåvet. Till den åndan sånde han honom en kappa, som till ena hålfen var gjord af kostbart tyg och gyldene stycken, men till den andra bestod af groft och ringa vallmar, hvarigenom BIRGER ville visa sin Bror, huru illa han tagit sig hustru och vanvårdat Folkunga - Slågten. BENGTT såg väl BIRGERS siffigt med kappan och huru illa Vallmaren passade emot Gyllenduken; men låt dock, för att gifva BIRGER tjenligt svar på frågan, besätta Vallmaren med

med Gull, Pärlor och ädla stenar, så att han därigenom blef långt dyrbarare, än den andra delen, och åtminstone i anseende till värdet således kunde svära emot den dyrare delen. Sådant jagade BIRGER i harnesk. Han lät hållsa Herr BENGT, att han ville munteligen tala med honom om detta ärendet, och besöka honom i dess hus; I sin ifver fällde han obetänksamma ord och svåra hotelser emot BENGT, som blefvo uppknappade och BENGT förkunnade. Hvarföre ock BENGT, när han fick se sin Bror komma ridandes till *Ulfåsa*, lopp strax till Ikogs, efter gifven underrättelse till sin Fru, huru hon borde emottaga sin högfärdiga och uppretade Svåger. SIGRID, klädd i sina bästa kläder, som gjorde hennes skönhet än mer intagande, går ut och möter Jarlen, som än icke var stigen af håsten, och emottager honom med såmycken vördnad, att Jarlen, rörd af hennes uppförande och oskylliga behageligheter, förgat sin vrede, steg af sin häst, tog SIGRID i famn, och sade: *både min Bror detta ogjort, skulle jag sjelf görat.* Hvarpå bud strax blef sändt efter Herr BENGT i

skogen, att han kunde komma hem med fåkerhet, och njuta sin Brors vanliga vänskap och förtroende. BENGT och SIGRID aflade tillsammans två Söner och sex Döttrar, af hvilka INGEBORG blef gift med Riks-Rådet BIRGER PERSSON BRAHE till *Finstad*, och vardt Moder till den rycktbara S. BRITA, som gjort Sverige så mycket ondt (z)

Konung CHRISTOPHER i Danmark, bragt i trångslan af ut-och inländska fiänder, hade, på sammankomsten, som hölls år 1153 vid Götälven på gräntsen emellan de tre Nordiska Riken, till Sveriges och Noriges förnöjande, icke allenast utlofvat, mer än han årnade hålla, utan ock allt sedan vist så liten sorgfällighet att ställa sina förfördelade Grannar tillfrids, att sådant åndteligen torde bekommit Dannemark nog illa, om icke Jarlen, smickrad af Konungen, hade sina affigter att skona Dannemark. År 1255 blef väl åter ett nytt möte utfatt vid Götälven, där misshälligheterna med Danmark

(z) Hårom läses MARGARETÆ NICOL, fil. Abbad; Wadsten; Chron; de S. BIRGITTA; ed. BENZ.

mark fullkomligen skulle biläggas; till hvilket sig ock BIRGER Jarl jämte Konung HÅKAN i egen Person infan. Men Konung CHRISTOPHER kom ändå icke, utan i det stället låt anmoda Jarlen, att han icke allenast ännu ett år ville hafva anstånd med de penningar, som honom efter förra öfverenskommelsen tillkommo, utan ock dårhån förmå Konungen i Norge, att han ville vara någd med môtets uppskof till följande året, då han lofvade att, utan ytterligare utdrägt, villja sig i egen Person infinna. BIRGER utträttade väl detta hos Konung HÅKAN, så att ett möte å samma ort följande året 1256 varkeligen blef hållet, dår Konungarne i Dannemark och Norge jämte Regenten i Sverige sig i egna Personer inställte. Men ock här blef intet utträttadt; Ty utom det Konung CHRISTOPHER nu förrst besvärade sig, att hans Såndebud på sammankomsten år 1253 hade öfvertrådt sin Fullmakt, och mer utfäst, ån CHRISTOPHER hvarken kunde eller ville hålla, afbröt ock Konung CHRISTOPHER så plötligen sammankomsten, att han, utan tvifvel af något fattadt mistroende till Konung HÅKAN;

KAN, drog hastigt tillbaka genom Hal-
land, och lät uppkasta alla broar efter sig,
likasom flydde han för en efterfattande
fiände. HÅKAN fände då THORLAG
BOSE till ArkeBiskopen i Lund, JACOB
ERLANDSSON, att förnimma, huru han
skulle förstå ett så besynnerligt uppföran-
de; och om han vidare kunde göra sig
något hopp om vänlig förlikning med
Dannemark. ArkeBiskopen affärdade strax
sina Sändebud härom till CHRISTOPHER,
som dock, långt ifrån att villja förstå sig
till någon förlikning med Norige, icke
allenaft behöll hos sig quar ArkeBisko-
pens utskickade, utan ock ställte förfat
för THORLAG BOSE, att han måtte gri-
pas och föras till Konungen i Roskild. Men
härom blef ArkeBiskopen i god tid var-
nad, som harmsen öfver Konungens en-
vishet, fände THORLAG åter till Norige
med berättelse, att det ej kunde förmo-
das, det Konung CHRISTOPHER ville
hålla något af den förening, som Hans Sän-
debud hade ingått med HÅKAN vid Göt-
ålfven. Sådant jagade HÅKAN i harnesk.
Han samlade därför i hastighet en här
och så många Skepp tillsammans, som vo-

ro att tillgå i Viken och dåromkring, på hvilka han steg om bord i Ekerö, och ankrade förrst i nåjden af Odenfala och sedan vid Wardberg, låtandes på Bartholomæi dag, inom tjugufyra timmar, bränna hela sjösidan af Norra Halland intill Falkenbergs-å. Därifrån fände han sin egen Prädikant till CHRISTOPHER att förnimma, om han ån ville hafva frid. Men när HÅKAN fick veta, att de Danske ej ännu funno sig öfvertygade om billigheten af HÅKANS påstående, låt han öfver hela Norige påbjuda ett allmänt uppbrott emot Dannemark, och hvarigenom HÅKAN inom en kort tid samlade en flotta af trehundra femton segel.

Vid allt detta satt BIRGER Jarl helt stilla. Han hade redan affigter på Dannemark, hvilke ej tillåto honom att fiändteligen angripa en olyckelig Konung, som honom förutan ändå var allt för svag emot sina fiänder. Utan som han åstundade se sin Måg, den unge Konung HÅKAN, som af sin Fader var lämnad med en flotta vid Konghäll att i Halland indrifva räntor och brandskatt; affärdade han sin Son, Konung WALDEMAR, att möta
ho-

honom i Lødese, hvarifrån desse unge Svågrar föllgdes åt till deras Fader och Svårfader i Lena i Wåstergöthland, där han fagnade sin Måg med all upptänkelig ro och kärlek. I synnerhet befallte han sitt Hoffolk att vara höfligt emot de Norriska, och för all ting icke förtreta dem med det vanliga skämtnamnet *Norrbaggar*. Om Påskedagen år 1258 ledde Jarlen och Konung WALDEMAR Norriska Konungen emellan sig fram till Altåret att offra, som då ansågs såsom tecken till en stor heder. Men när HÅKAN korrt därefter reste hem till sin Far, föll hon under resan, och då han var kommen i Viken, uti en svår sjukdom, hvaraf han blef död i Tonsberg den 6 Maji samma år. Sitt hvilorum fick han i Obslo i S. HALVARDS Kyrka jämte Norriska Konungen SIGURD *Jorsalafarare*. Drottning RICHISSA, BIRGER Jarls Dotter, drögde sedan qvar i Norige ett år efter sin Gemåls död, hvarefter hon kom hem till Sverige igen.

Imedlertid hade BIRGER, enkling allt sedan år 1254, fått lust att tråda i nytt äckenskap, hvartill han hade utfett Danska Enkedrottningen MECHTILD, Grefve
A-

ADOLPHS Dotter af Hollsten, som föråt hade ågt Konung ABEL (a). Och var det utan tvifvel i affigt på detta parti, som BIRGER förbytte sin hårtills brukade titul af Jarl i namn af Hårtig (b): hvilket namn, ehuru

(a) Med ABEL blef hon förmåld redan år 1237, då han ännu var Hårtig i Slesvig. I ett litet Diarium i LUDEWIGS Samlingar Tom. IX, pag. 155 står: *Anno 1237. Dux ABEL duxit filiam Comitiss ADOLPHI in uxorem.* Drottning i Dannemark blef hon år 1250, sedan hennes Gemål ABEL, på ett ganska nedrigt sätt, hade låtit fångsla sin Konung och Broder ERIK Plog-penning, som på god tro var kommen till honom i Slesvig, binda honom med kådjor, och om natten emellan den 9 och 10 Augusti föra ut honom på en därvid belägen Sjö, där han blef hallshuggen och kroppen med stenar nedsänkt. År 1252 blef ABEL ihjälslagen och således MECHTILD Enka. Sedan hade hon mycket att göra med sin Svåger Konung CHRISTOPHER i Dannemark, emot hvilken hon med sina Bröders, Grefvarnas i Hollsten, JOHANS och GERHARDS hjälp, sökte biträda sina Söners WALDEMARS och ERIKS fordringar.

(b) Att namnet Hårtig skall blifvit honom af Ständerna bekräftadt år 1262, som säges i REFTELII dist. de Rege MAGNO Ladulæ p. 9, lärre vara ogrundadt.

ehuru det hvarken på ringaste fått ökte hans förra magt, - såsom hvilken redan var stigen till den högd, som tiden och Kyrko-vålldets beskaffenhet kunde tåla, ej heller ville innebära något annat, än det Jarl i Svensk bemärkelse hittills hade betyd (c), blef dock utan tvifvel därför af BIRGER antaget, efter det dels hos Utländningarna var bekantare och gaf et större begrepp, dels behagade genom sin nyhet hos myckenheten, som dåras af titlar och löper efter skuggen. BIRGER, aldrig nog smickrad af en fåfäng åra, hade åtminstone nu det nöjet, att se sitt

- (c) Den, som var Rikets Jarl, blef alltid i Latiniska Skrifter kallad Dux. När tvänne Konungar regerade tillika, som ofta hände under SVERKERSKA och ERICIANSKA tiden, hade ock hvar sin Jarl, hvaraf den ene blef kallad Dux Sveonum och den andre Dux Gothorum. Att Jarl och Hårtig i Svensk betydelse äro ett och det samma, beviser jag ock däraf, att långt förr än BIRGER förbytte sitt Jarl-namn till titel af Hårtig, kallades han i Latiniska Skrifter, Dux Sveciæ (cfr. Stat. Reg. WALDEM: de Decimis Canonic. d. 19. Octob. 1252. in mon. per Thiund. p. 170. &c.) och långt därefter i Svenska skrifter BIRGER Jarl (se 3. Fl. Råst. Bl. OGL; Kong BIRGERS Företal till UL.

sitt hopp i bägge dessa affigter. uppfyllt. Gemena folket, håpet öfver ett så ovanligt namn och vant att se allt gå genom BIRGERS händer, och nu på vägen att förmålas med en Drottning, mente honom vara Konung, kallade honom så (d) och bevisste honom all den heder och vördnad, som äro så oskilljacketige ifrån ett så kjusande namn. Drottningen åter, ehuru mer grundelig i sitt tänkesätt, hade dock alla orsaker i världen att emottaga ett så fördelaktigt anbud. Det endaste, som i början tycktes göra saken tvifvelaktig, var, att hon långt förrät gången i Kloster, hade gjort löfte om renlefnad, hvilket var en samvetsak att bryta. Men BIRGER hade alla omständigheter för sig. Dannemark var deldt i två stridiga Partier, hvaraf ett höll med Konungen och det andra med Arke-Biskopen. De, som höllo med Arke-Biskopen, kallades Chor-karlar, såsom de där fäktade emot sin Öfverhet för Chor ock Kyrka. Hufvudmännen för bägge Partien, fruk-

(d) I MARGARET. NICOL. Fil. Abbad. Wadst. Chron. och återstädes kallas BIRGER Konung öfverallt. cfr. Nott. BENZ. p. 39.

fruktade hvarannan, och bägge ville förbinda sig BIRGERS vänskap. Således gaf Konungen gärna sitt samtycke till ett äckenskap, som han ej kunde hindra, och Arke-Biskopen, tillika med Biskop PEDER i Roskild, öfvertalte Drottningen att bryta med godt samvete sitt Klosterlöfte och förmåla sig med BIRGER. Desse Prälater hade sina skäl att styrcka henne till sådant; ty the gjorde mycken uträkning på detta giftermålet; men BIRGERS Statsflughet bedrog dem i det måsta.

Sedan Hårtigen således hos Danska Enke-Drottningen MECHTILD hade blifvit en lyckelig Friare, affärdade han år 1258 till Dannemark några Svenska Herrar, ibland hvilka då varande äldsta Riksrådet, IVAR JONSSON BLÅ till Gröneborg, var den anseeligaste, att föra henne till Sverige, med en emot des Stånd svarande heder och ståt, och gick bilågrer för sig med all den pragt, som ett så stort Pars stånd fordrade. Genom detta äckenskap förökte Hårtigen sitt hus med tre döttrar, CATHARINA, MARGARETA och HELENA. Hårtigen hedrade väl och älskade sin nya Gemål på allt sätt

fått; men han öfverfcred dock alldrig de skyldigheter, som han trodde sig böra riket och des välstånd. Långtifrån att förblanda sin äkta kärlek med den han borde bevisa sitt Fädernesland, var han ej så llaf af hennes Stats-affigter, att han icke ofta lämnade dem utan värkställighet, och det som mer är, äfven förebyggde och hindrade. Ty MECHTILD, ehuru kär i Hårtigens Person, och smickrad af des stora egenskaper, hade dock ej brutit sitt Klosterlöfte så mycket af lusta till nytt äckenskap, som mer att därigenom främja sina affigter med sin Son, Hårtig ERIK af Jutland. Honom mente hon igenom sin nya Gemåls tillhjälp lätteligen kunna bringa på des Faders Thron, hvarifrån han af sin Farbroder Konung CHRISTOPHER nu var uteluten, hållit hon, utom sina mågtiga Bröder Grefvarna i Hollsten, hade Arkebiskopen i Lund med flera Danska Prelater i sina affigter. Men hon kände ej Hårtigens fått att tänka i statsärendet. För högfint att taga råd af sin Gemål i saker, som han trodde öfver hennes kön, ville han öfvertyga Drottningen, det han trodde sig värdig att vara hennes Gemål, utan att förtjena det på ett krypande

I

fått,

fätt, med det allmännas skada. Sträng Minister i minsta mål, som rörde Staten, kände han ej kärlek, ej vänskap, ej böner, och med ett ord inga lidelser, som ej inföllo med Statens heder, och nytta. Jag får strax tillfälle att bevisa detta.

Som Konung WALDEMAR nu var blifven nästan tjugu år gammal, och därför kommen till den ålder, att Hårtigen tyckte honom vara mogen till äktenskap; önskade ock Hårtigen i det målet att se sin Son lyckelig och sitt hus genom en ung Cron-Prins befastadt på den Svenska Thronen. Konung ERIK *Plogpenning* hade efter lämnat sig fyra Prinsessor, som blifva nämde i Historien, nämligen SOPHIA, INGEBORG, JUTHA och AGNETA. Af dessa gingo de tvänne senare i Kloster (e). AGNETA stiftade sjelf ett Kloster i Roskild, som af henne kallades AGNETE - Kloster och JUTHA gick år 1256 i Kloster med löfte om ren-lefnad, som hon dock sedan icke

(e) I ett litet Chronicon incerti Auctoris i LUDWIGS Samlingar T. IX. p. 83. Åår: A. C. MCCLIII. Soror Agnes se reddidit religioni, qua fuit filia ERICI Regis. A. C. MCCLVI Domicella JUTA religioni se reddidit.

icke höll. INGEBORG och SOPHIA voro bägge mycket vackra Prinsessor, och menes att BIRGER i synnerhet ärnat INGEBORG till sin Sons Gemål. Men efter Konung HÅKAN i Norige däruti förekom honom, och redan fått löfte om henne till Drottning åt sin Son den unge Konung MAGNUS; fäste BIRGER sin affigt på SOPHIA. Och ehuruval han nog vetste, att MECHTILD icke, var någon gynnarinna af detta huset, laddes dock BIRGER vara mån om hennes utlåtande och råd i en sak, af hvilken hans Sons och Rikets välfärd så mycket berodde. Men MECHTILD sköt sådant ifrån sig, och bad honom håller rådföra sig i ett så angeläget mål med sina Råd, Biskopar och Riddare. De kunde ej hafva något emot ett Parti, som syntes lända riket till styrcka och tjena till gransämja. Ty blefvo många Riddare och Svenner med stor ståt till Dannemark affärdade att begära denna Prinsessan för Konungen i Sverige, hvori de ock så mycket lättare fingo ett behageligt svar, som CHRISTOPHER ej annat kunde än glädjas öfver en så nära förening med Kongliga huset i Sverige. Bruden blef dock icke

strax affärdad ifrån Dannemark; Ty efter de Förlofvade voro Syllingar, och således inom förbudna leder, skulle tillståndet att gifta sig först köpas ifrån Rom, hvilket ock strax af Påfviska Cancelliet utfärdades (f). I Brudskatt eller hemgift med henne utfäste Konung CHRISTOPHER Städerna *Trälleborg* och *Malmö* i Skåne (g).
Den-

(f) Vid. Litt. dispens. ALEXANDR. IV. ad Archi-Episcop. Ups. Episc. Lincop. & Episc. Wiborg, Kal. Mart. An. 1258.

(g) Rimchron- p. 31. anförer CHRISTOPHERS stora trångmål och penningebrist såtom en orsak, att hans Brorsdotter fick dessa bägge Städerna i hemgift. Hon blef annars nog slått utrustad. Ån värre gick det med Systren INGEBORG, som skulle till Norige. Hennes äcktenskap uppsköts ifrån den ena tiden til den andra blott af medellöshet, så att åndteligen de Norrske Såndebuden öfvertalte Prinsessan, att, utan affeende på sådant, i hemlighet fly från Clostret, där hon var i pension och följja med dem till Norige, som hon stod och gick, hvilket ock skeddé. (Se RAMI Noriges Hist. p. 284.) och när en tid därefter Fullmäktige kommo ifrån Sverige och Norige till Dannemark, att utfordra Prinsessornas arf efter deras Fader Konung ERIK, blefvo de af Drottning MARGARETA. och Hårtig ALBRECHT af
Brun-

Denne förening med Sverige kom CHRISTOPHER vål till pass; ty utom det, att han ingick med BIRGER ett inbördes förbund emot hvarannars fiänder, satte ock Konungen en så stor förtröstan i hans förstånd och rättvisa, att han utvalde honom till dommare och skilljesman i den tråta, hvori han olyckeligen hade råkat med sitt Rikes högsta Prélat och mäktigaste Herre, JACOB ERLANDSSon, Arkebiskop i Lund. Men en tråta af sådan natur, var oförsonlig. Konungen bragt förmycket i trångslen, kunde ei inrymma allt hvad Prélaten påstod, som hållit vilje störta honom ifrån Land och Rike, och denne senare för högmodig att åga ett försonligt hjärta, kunde ej afstå ifrån sina oskälige fördringar, utan att skada sitt anseende, och trodde allt böra tåga, så ofta det kom an på Kyrkans förmåner. BIRGER kunde därför ingen ting uträtta emellan så uppretade fiänder. Prélaten lät ankla-

I 3

ga

Brunsvig med såfånga löften så länge uppehållne, att Konungarne i Sverige och Norge ändteligen låto fara sin fordran och hemkallade sina Sändebud igen.

ga Konungen i Rom, och befvårade hans namn med många grofva och oanständiga beskyllningar, begärandes, att hans helighet på Petri stol ville, i anseende därtill, dömma CHRISTOPHER ifrån des Crona, och gifva henne åt ABELS Son, Hårtig ERIK, som vore mera berättigad att bära henne, och bättre skulle veta, att vårda Kyrkans helighet. Hemma bemödade ArkeBiskopen sig att bringa allt i harnesk emot Konungen, och göra honom all upp-tänkelig oro. Han stiftade icke allenast ett förbund emellan Kron-Prétendenten, Hårtig ERIK i Jutland, bägge des Morbröder Grefvarna i Hollsten, JARIMAR Hårtigen i Rygen, samt Biskoparna i Roskild och Odenfee, hvillke alle med förenade krafter skulle angripa CHRISTOPHER och beröfva honom des rike; utan ock, genom alla heliga retelser, sökte upp-vickla emot honom des underfåter, på det han tillika af utländska fiänder och inländska Rebeller måtte angripas. Och när CHRISTOPHER, villrådlig i så farliga utfigter, lät påbjuda ett Riksmöte i Odenfee, där han ville taga sin Son ERIK till med-Regent, lät ArkeBiskopen utfärda en
all-

allmän Banlysning emot alla dem, som vågade lyda sin Konung i en så skällig kallelse och infinna sig på den utsatte Riksdagen. CHRISTOPHER, förtretad af så myckten motgång och harrnsen öfver Arkebiskopens odrågeliga högmod och oförsonliga hjärta, vågade en gårning, som blef icke mindre hans bane, än hela landets olycka och förbannelse. Ty när han i den vidskeppeligaste tid lade våldsam hand på denna Kyrkans Son, grep honom om natten vid Gisleborg i Skåne, förde honom därifrån till Fyn och satte honom i fångsligt förvar på Hagenskog; upprörde en så driftig gårning himmel och jord emot den olyckeliga CHRISTOPHER. Påfven i Rom, allt för flat fader emot sina odygdiga Söner, jämte Biskoparna PEDER BANG i Roskild och JENS i Odensee, banlyste Konungen och hela riket, som varade i många år till landets stora skada. Att låta Bannet i värkställighet och röfva ett olyckeligt folk, som var gifvet till sköflings, uppreste sig icke allenast de Danske Biskoparne emot Konungen, utan ock JARIMAR Hårtigen af Rygen, och Grefvarne af Hollsten, MECHTILDS bröder, ru-

stade sig att understödja deras upproriska anslag. CHRISTOPHER, försvag att med egen magt kunna emotstå både Fiänder och Rebeller, låt gifva BIRGER sin nöd tillkänna, med begåran, att han, till följande af det ingångna förbundet, utan drögs-mål ville komma sig till hjåll. BIRGER höll strax en sammankomst med Konung HÅKAN i Norige vid Göt-ålfven, där ett förbund dem emellan blef beslutet, som var utfedt på rolighetens återställande i Dannemark och CHRISTOPHERS räddning. HÅKAN utrustade en Flotta, och BIRGER en Krigsmagt till Lands, att genom Blekingen och Skåne skynda till CHRISTOPHERS undsfättning. Men desse anstaller höllos ej så hemlige, att icke CHRISTOPHERS Fiänder fingo där om väd. Desse att förekomma värkställigheten där af, låto honom begå HERRANS Nattvard; då ARNFAST, Biskopen i Arhus, i förgiftadt vin, som den tidens grofhet trodde väsenteligen förvandlas till Christi blod, förgaf honom, så att han strax fick sitt bane och blef död; Grymt och omånskligt, men ofta brukeligt medel å en tid, där förnustet fånges under en andelig Sce-
pter.

pter, ofta sökte förtjenst i de största brott, och trodde allt lofligt emot en Konung, som haft skäl, att misshaga en ostyrig Biskop. BIRGER var just då redo med sin magt, att komma CHRISTOPHER tillräddning, och med hårskraft skydda sin förbunds Broder emot hans fiänder. Men i det samma kom bref ifrån Konungens efterlämnade Gemål, hvaruti hon lät Hårtigen veta, icke allenast sin Gemåls olyckeliga öde, utan ock, att hon sett sig nödtvungen vika för tiden, och på villkor, som icke kunnat, ingå ett stillestånd med sina fiänder, samt att hon låtit utropa sin Son ERIK KLIPPING till Konung i Fadrens ställe, så at hon nu tills vidare ej tarfvade BIRGERS hjälp.

Men allt gick icke des mindre i Danne-
mark för vind och våg. Menigheten all-
männeligen förbittrad emot den unge E-
RIK, *Klipping* för Fadrens skull, hatade ock
hans Moder MARGARETA *Språng-häst*,
som tillvållade sig regeringen under ERIKS
minderårighet. Rygiske Hårtigen JAR-
MAR, en grym och orolig Prins, upp-
retad af Påfven till krig och blods utgj-
telse, var i harnesk och hotade allt med

yttersta fördärf och undergång: blotta namnet af denna Prins satte Dannemark i bäfvan och förskräckelse. Här till kom, att den orolige Prélaten, ArkeBiskop JACOB, blef lösgifven ur sitt fängelse, som strax tog sin flygt till Sverige, att genom egen våltalighet och MECHTILDS smicker angripa BIRGERS hjärta till Hårtig ERIKS hjälp. Således blef ERIK *Klipping* strax i början af sin regering med krig angripen å alla sidor. JARMAR landsteg i Seland, och ödelade med elld och svärd allt hvad som förekom. Och när landsfolket skockade sig emothonom vid *Nestved*, öfverrumplade han dem så, att tiotusen Bönder blefvo obarmhärteligen nedhugne. Efter det slaget gjordes honom intet motstånd: allt svigtade och gaf vika där han for fram såsom en ljungeld: Städer och Byar blefvo röfvade och brandskattade utan barmhärtighet: Köpenhamn blef våldsammetligen intaget och illa medfaret. Grefvarne i Hollsten gjorde å sin sida utan motstånd allt hvad dem lyfte, och med mycken grymhet härjade i Söder-Jutland allt hvad som förekom deras segrande vapen. Och när MECHTILD ej

kun-

kunde förmå sin Gemål att ingå i sina af-
sigter, gjorde hon sjelf en hastig resa til
Dannemarck, där hon uppbyggade höga och
låga till sin Sons hjälp emot Konung E-
RIK. Däremot gick allt mycket lamt till
på Konungens sida: en ung och olycke-
lig Prins, som förlåten nästan af alla,
till öfverflöd ej veste bruka sina små för-
delar. Sedan JARMAR hade ödelaggt
Seland, satte han öfver till Jutland, där
han likfå grymmeligen med mord och
brand framfor. Flere Danska landskaper
måste också blifva bevis till hans omän-
nisklighet. På Bornholm intog han Ham-
marhus, och i Skåne öfvade han alla våld-
samheter. Där blef han icke förr ihjäl-
stucken af en qvinna, när han höll på att
plundra hennes gård, än Hårtig ERIK i
Jutland uppreste sig emot sin Konung och
nåra Slägtinge med en stor magt, och
bragte allt hvad som återstod i Dannemark
i krig och rörelse; så att den ena plågan
räckte den andra handen.

Dock innan dessa oroligheter med allf-
var utbrusto, blef Danska Prinsessan SO-
PHIA år 1260 emot slutet af Somniaren
beledsagad ifrån Dannemark till Sverige.
Och

Och som Prinsessans Morfader ALBRECHT, Hårtigen i Brunsvig-Lyneborg, sjelf gaf sig den mödan att följa henne hit, tillika med ett stort tal af Herrar och Fruntimmer, spardes ingen ting, som kundetjena till ståt och pragt, vid Bilägers-festen, som gick för sig i Jönköping om hösten år 1260(h). Om store mån alldrig äro utan sina fel, och dessa undransvärdesnillen, hvilka likfom leka med världen och hvars insigt af andra icke utan håpenhet och förundran betraktas, äfven understundom stapla och begå felsteg, af hastighet, af oförsigtighet, af otillräckelig möda, förblindade af lyckan, förmätne af sitt förstånd, intagne af sina fördelar: kan man åtminstone fåga, att BIRGER i valet af en fädan Gemål, som SOPHIA var, åt sin Son kunnat vara lyckeligare, och bort vara försigtigare.

WAL.

- (h) Somlige af våra nyare Historici påstå väl, att bilägret gick för sig år 1263, såsom MESS. in. Sc. ill. Tom. 2. pag. 49: Tom. 12. p. 122: ÅHMANS diss. de BIRGERO Jarl p. 17. med flere. Men efter sådant sker utan bevis, och strider emot de öfriga Historiska omständigheter, är intet skäl, att gå ifrån Chron. Wadst. som har åretalet 1260.

WALDEMAR en Prins född att fan-
na ordspråket, det store mån ofta hafva
om ej vanartiga dock odugeliga barn, ha-
de tarfvat mer, än någon annan, en Gemål
af stadigare sinne, af mognare förstånd,
af mindre slättja, fåfånga och vållu-
stighet. Sjelf, ända til förundran i de far-
ligaste omständigheter bekymmerlös, vål-
lustig, och barnsligen fåfång, skulle han
till all olycka få en Drottning, som långt
ifrån att bättra så nedriga egenskaper, tjen-
te ej, än till att föröka dem, med en så
mycket farligare tillsatts af dårskaper, som
hennes otidiga högmod och obetänksam-
ma tunga skyndade en lysande och åregi-
rig Svåger i harnesk, hvilket att iklåda
WALDEMARS odugelighet destutan var
nog retande. För öfrigt var SOPHIA en
vacker Prinsessa, och hade ett uppförande
i feder, som ej misshagade: WALDE-
MAR var en Prins af ett godt och bögeligt
finnelag, född till ingen ting mindre
än att blifva stor, och följacketligen
tarfvade till sin lycksalighet intet annat,
än få ett välbeställdt Regemente, där han
i ro och goda dagar måtte få tillbringa sin
lefnad. Och att förskaffa honom detta,
var

var Hårtig-Regentens, des Faders, enda-
 daste omsorg.

Följande året, nämligen 1261, ut-
 brast åndteligen kriget med allfvar i Dan-
 nemark, då MECHTILDS Son Hårtig E-
 RIK och hennes Bröder Grefvarne i Holl-
 sten tillika med de misnögda Prélaterna i
 Dannemark, angrepo den unga Konung
 ERIK *Klipping* och des Moder Drottning
 MARGARETA med krig till sjöfs och
 lands. I en sådan allmän olycka, för-
 virradt och betrångdt tillstånd, där intet
 annat svåtvade än eld och svård, död och
 fattigdom, blef BIRGER anropad om bi-
 stånd på det enständigaste. Hvilket ock
 föranlåt honom att tänka på en ny utrust-
 ning till Dannemarks räddning. Denne
 utrustning gick ock så skyndesamt för sig,
 att BIRGER, sedan han under sin frånva-
 ro lämnat Riks styrelsen åt sin Slågtinge
 SIXTEN NILSSON SPARRE, med en
 stor flotta uti egen person förrst-om Som-
 maren år 1261, anlände till Köpenhamn,
 där BIRGER snart kom till rätta med sin
 Stjufson. Denne, att ej försöka sin Stjuf-
 faders öfverlägsna magt på eget åfventyr,
 viste sig mycket benägen till frid, som ock
 blef

blef sluten med billiga villkor, att Hårtig ERIK skulle afstå med all ytterligare fiändtelighet emot Konung ERIK, och låta sig nöja med det stycke land, som honom nu blef tillårkändt. Denna friden orsakade mycken glädje uti Dannemark: bågge partierna upphögde BIRGER med låt-ord och tackfågelsor, och öfverhopade honom med vånkaps betygelsor: man höll tracteringar så i Staden, som på Skeppen, under mycket forl af Pukor och Basuner: allt utviste den glädje och förnöjel-se, som friden medförer efter ett svårt uthårdadt krig (i). Men en så allmän glädje fick ett allt för plötligt och oförmodeligt slut. ERIK, en Prins af ett oroligt finnelag, vördig Son af sin Fader ABEL, drog så litet betänkande vid, att äfven utan åken af orsak bryta den slutna friden, att

(i) HOLBERG, i sin Dannemarks Rikes historia, är så litet öfverensstämmande med allt hvad jag hittills om de Danska saker anført, att det blefve för vidlöftigt här att upprepa alle, med mina skål. När han kunnat föra BIRGERS tåg till Köpenhamn till år 1259, innan Konung CHRISTOPHER än var död (se T. I. p. 336 Ed. 2:da) är ej underligt, att allt hos honom råkat i så mycken oredighet.

att BIRGER icke förr hade vändt ryggen till och seglat hem igen med sin flotta, än han förgat sina löften, fiändteligen angrep sin Konung, och lefvererade honom den i Danska historien så berycktade slagningen vid *Lobatt* samma år på Olofs-måssodagen, i hvilken han segrade, genom PEDER FINDSSONS och IVAR TAGESSONS förråderi (k), tog Konungen med des Moder Drottning MARGARETA till fånga, och behöll honom i try år under fånglig uppsigt. BIRGER, omsider ledsen att hjällpa en Prins, som ej ville hjällpa sig sjelf, inrymde ändteligen sin Gemåls böner så mycket, att han ej ytterligare blandade sig i de Danska sakerna.

År 1264 lättades BIRGERS sinne ifrån en stor oro. Junker CARL hade hittills oroat Hårtigens tankar utan uppehåll, då han gjorde någon jämförelse emellan ho-

(k) Bemålte PEDER FINDSSON blef året därpå årtappad af Drottning MARGARETA, som hade den omsorgen om honom, att han blef hängd i en ganska hög galge! vid Nyborg; se *Chronic. incert. auct. hos LUDEVIG Tom IX. pag 91.*

honom och sin Son WALDEMAR, hvar-
 af han ej spådde något fördelaktigt för
 den senare. Och fastt CARL ej lät mär-
 ka något misnöje, var dock Hårtigen allt
 för skarpfynt, att icke se en elld, som
 doldes under sin aska och väntade endast
 på lågenhet at utblåsa. Och det är ej tro-
 ligt, att icke Hårtigen, ehuru förtörnad
 emot denna sin medtäflare, dock måst
 icke mindre i sitt sinne göra hans förtjenst
 rätt, än i sitt samvete medgifva, att CARL
 hade orsak till fiändskap emot sig och sitt
 hus. Ur sådana skäl kunde Hårtigen na-
 turligen ej draga någon god påföljd för
 WALDEMAR efter sin död; som, utan
 att åga sin Fars stora egenskaper, ej skulle
 annat än reta CARL till utöfvandet af
 hämd. BIRGER hörde ingen annan röst
 i Stats-saker, än nyttan, och lät intet i värld-
 en villa sig ifrån ett föresatt ändemål.
 CARL var en farlig person, som hade li-
 dit orätt: han hade desutan vid flere till-
 fällen vist, att han ej gillade alla BIRGERS
 gärningar, och i synnerhet mycket mis-
 tyckt hans bedrägeri emot deras Stågtin-
 gar Folktingarna; hvartill kom, att han
 med så mycken varsamhet vid alla till-

K

fäl-

fällen tog sig för BIRGER till vara, att därur lyfte ett uppenbart mistroende. Ty trodde Hårtigen, att han borde undanrödjas. Man säger, att BIRGER gick så långt, att han förfåteligen stämplade efter CARLS lif, och i synnerhet skall en vis Riddare lofvat, att genom förgift eller svärd skaffa CARL ur denna världen. Detta Hårtigens hat var icke CARL obekant: tvärtom han blef dårom varnad och rådd, att se sig väl före. Och ehuru han länge med mycken försigtighet tog sig till vara för alla förfåteliga efterställningar, lednade han dock omsider att lefva i en ständig fara. Ty föll han på det rådet, att alldeles fly ur Riket. I detta beslut sålde han år 1263 större delen af sina i Riket ägande gods och fastigheter, och rustade sig med en stor hop betjenter att gå i utländsk krigstjenst, för att på egna medeltjena i fält. Men sin Sätessgård *Sko* i Upland testamenterade han för sin själyrückt till det där belägna *Sko-kloster*. Sedan for han öfver till Preussen, och gick i krigstjenst hos Korrsherrarna därstädes. Desse, angripne i sitt eget land med krig af de hedniska Lithouver, märkte, att de

i CARLS person fått en Officerare, som förtjente all högacktning. Men det kom omsider till en stor slagning emellan Korrsherrarna och hedningarna; och ehuru väl Riddarne ville, att CARL ej skulle bivista den samma, hafvande honom nödig å annan ort; stod han dock därtill ej att öfvertalas; föregifvandes, att de gjorde honom mycken orätt, om de ville betaga honom den åran att bivista ett slag, där tron emot hedningarna skulle försvaras. Detta slaget var gariska blodigt; och hedningarnas magt var mer öfverlägsen, än att Riddarnas ogemenå mod och oryggelig beslut att ej fly, kunde göra segren tvivelactig. Då den omsider alldeles lutade på hedningarnas sida, och Riddarne stupade hopetals på bägge sidor om CARL, stod han ändå ej att öfvertalas till sin räddning genom flykten, utan sade han sig villja undergå ett gemensamt öde med Riddarna, hvilke efter sin Ordens löfte ejingo fly för ochristne. Stutet blef att CARL stupade omsider i slaget, sedan han gifvit otroliga prof af mod och tapperhet; och sålt sitt lif så dyrt, som en uppretad ifver och oryggeligt beslut att ej

lefva utan vinna, kunde ingifva. Rycket om hans död, ehuru för Hårtigen en angenäm tidning, gjorde dock det intryck i hans hjärta, att han icke allenast genom tårar hedrade denna sin döda medtäflares aska, utan ock lät anställa Sjålemåssor efter honom och betygade på allt fått offentligen sin sorg öfver förlusten af en så kär och värdig Slägtinge. Hans döda kropp lät han föra hit till Sverige, och i *Sko-kloster* hederligen begrafva. I sitt innersta tackade dock Hårtigen Gud, att detta hugneliga dödsfall fick lätta hans hjärta ifrån en tryckande oro.

Hvad jag hittills anfördt om BIRGER Jarl, är en efter årens ordning inrättad kortt beskrifning om des förnämsta öden, och förrättade gärningar, Jag har trefvat mig fram genom ett dunkelt ljus, och ur våra gamla Handlingar hopletat stympade underrättelser, dem jag jämfört och sammanfogat. Det, som än återstår, är dock icke mindre värdt hans minne. Hårtigen, ej nögd, att hafva bragt sitt hustill den högsta tummelige åra, att sjelf blänka i stort anseende hos alla sina Grannar, att med rätt Konglig myndighet regera

ett folk, som vant att styras af Ivaga Prin-
sar var fallet i sjelfsväld och obändighet,
vände ock sina tankar dårhån, huru han
måtte göra det samma lyckeligt innom sig
och tryggt emot sina Grannar. Sådant
ändemål ville han vinna dels genom in-
rättade byggnader och fästningar, dels ge-
nom stiftande af Borgeliga författningar,
och ändteligen genom Lagarnas förbätt-
rande.

Intet är rycktbarare ibland BIRGER
Jarls gärningar, ån *Stockholms* anläggan-
de. Denne orten, som nu är Svea Rikes
hufvudstad, oagrad sin fördelaktiga be-
lägenhet, var för BIRGERS tid ej kom-
men i något öfvervågande. Ifrån de äld-
sta tider var den hollmen, hvarå Stock-
holm nu är byggdt, allenast ett Fiskelåge,
som blott beboddes af några få Fiska-
re (1). Hollmen var då icke aldeles kring-
fluten

K 3

(1) I lilla Rimchrön, p. 6, införes Konung AGNE
så talande:

*Hvath min Hustru ther til trängde,
Medb en gylth Boija hou mik hängde?*

A Agnesith ther Stockholm staar,

Sam ett Fiskelågå ta var,

Derföre är det en laga, att en Fiskare ifrån Ty-
nelså, som tjents hos en Biskop i Srångnås,

fluten, utan hang tillhopa med Söder-
törn, som nu kallas *Södermallm*. Det
första historierne tala därom, är att en
gammal Svensk Konung i hedendomen af
Ynglinga-ätten, benämd AGNE SKJAER
BONDE, som var DAG den *vises* Son, på
sitt segerfamma återtog ifrån Finland, å
denna hollmen slagit upp sitt tält, och
hållit biläger med Finska Konungens,
FROSTES, fångna Dotter SKJALFVA, i
hvilken han var blifven kär. Men hon
belönte Konungen illa; harnsen på sin
nya Gemål, den hon ej kunde allska få-
som sin Faders baneman, skred hon till
den trolösheten, att hon lät slå omkull
Tältstångerna och hänga AGNE upp i ett
dåröfverstående trä, under det han, öf-
ver-

och af honom blef drifven urtjensten för otro-
het, varit den förrste, som satt sig ned att bo
vid Stockund. Gemene man har därom en vi-
sa, som så börjar:

Fiskaren: *Lax, Lax Lerbak,*

Intet kommer du på Bispens fat,

Bisk. svar: *Thet svär jag vid min Bispchatt,*

Tu skall sova i vornes i natt.

Fiskaren: *Så tackar jag mitt Valmars-segel och
Ekebat.*

Hän skiljer mig och-Bispens åt.

verlastad af starrka drycker, var fallen i en djup sömn. Häråf blef orten kallad *Agnelit*, som skall betyda Agnes-nås (m). Därefter omtales Agnelit i Historien om Konung YNGVES Dotter JNGEBORG, då hon föllgde sin älskare HIALMAR *den hugfulle* till Agnelitets klippor (n). Sedan omtales ej Agnelit, förr än en lång tid därefter, vid pass år 1008, då en Norrsk Prins, benåmd OLOF HARALDSSON, sedermera Konung i Norige, lopp genom Norr-ström ända upp åt målaren med en flotta, att genom mord och brand hämnas på OLOF *Skötkonung* det mord, som denne senares Moder SIGRID *Storråda*, mer än tolf år förråt, hade begått på O-

K 4

LOFS

(m) Härom kunna läsas följande Auctorer : STURLESSON i Yngl. S. cap. 22; Lill. Rimchr. pag. 6; JUSLEN. Chron. Finl. i NETTELBL. Schv. Bibl. P. I. p. 108; Mon. Eccl. BENZ. pag. 68; ft. Rimchr. p. 70; JOH. MAGN. p. 297; MESSÉN. Sc. ill. Tom. I. p. 20. T. IX. p. 36; WILD. ad PUFEND. p. 140; TORF: Hist. Norv. P. I. Lib. IX. c. 12. p. 379; DALIN Tom. I. p. 357 med flere.

(n) Härom kan vidare läsas HERVORAS Saga c. 4. p. 50; Cfr. TORF. Hist. Norv. P. I. p. 271. 425. BJÖRNER de situ Stockholmiz p. 6.

LOFS Fader, HARALD Grånske. OLOF Skötkonung tänkte väl att innestånga honom i Mälaren, medelst uppbyggande af ett litet kastell på Riddarholmen och en kadjas dragande öfver Norrström (o), men med så liten varsamhet, att OLOFS Norrmån fingo tid att gräfva sig ett annat utlopp för sina små skepp genom Söderström (p), som sedan därpå kalladas *kongs-sund* (q). Men denna skada öppnade dock ej

(o) CARLGRUND in dissert. de initiis Stockh. p. 18. *Jugens illa catena ferrea a promontorio, quod bodiennum in insula Riddarholmensi conspicitur, per totum extendebatur fretum, atque continenti adfigebatur.* cfr. STRICKER diss. de fatis Templi Riddarholm. p. 2.

(p) Dock förmenes, att OLOF HARALDSSON besöckt OLOF Skötkonungs fölk, och med dem stått i godt förtroende, (se ERICUS OLAI lib. II p. 53.) hvilken omständighet nästan är oundgängelig, om denne historien om Söderströms uppgrävande skall synas trolig.

(q) Här om kunna läsas: STURLESSON Hist. T. I. p. 378; ERICUS OLAI L. II. p. 52. Laurentius Petri in vita Olai Skötkon. OLAUS PETRIDITO; JOH. MAGN Lib. XVII. c. 21; MESS. sc. ill. T. 12 p. 42; LOCZEN. Hist. Svec. lib. II. pag. 55; WILD. Hist. Pragm. C. III. §. 1. §. XIV; DALIN T. I. p. 618; med åtskillige flere.

ej ögonen på de följande Regenter, som långt ifrån att inse ortens angelägenhet, tvärtom låto OLOF Skötkonungs inrättningar förfalla, så att de hedniska Efter fingo den ena gången efter den andra obehindrade löpa upp i Mälaren med sina röfvare fartyg, och in i sjelfva hjärtat af Riket efter behag röfva och plundra. I synnerhet gjorde de år 1187 (r) ett stort inlopp i Mälaren, gingo upp genom Stockfund, brände Almarståket, ihjållogo den där vistande Arkebiskopen JOHAN, och foro sedan ända upp till Sigtuna, hvil-

K 5

ken

- (r) *Chronicon Wadstenense*, såsom det bästa och påliteligaste Document i Chronologien för den tiden, så väl som ERICUS OLAI och 2. no gamla handskrifne Chronikor på Bibliothequet i Upsala, intyga, att detta ströfvande och infall skedde år 1187, emot flöret af Sommaren. Där står Pagani; men att de med det ordet Pagani förstått de Efter, Kærelor och dylika folkslag, som den tiden voro Pagani eller hedningar, är redan bevist så väl af CELSIUS i des noter till Chron. Wadst. p. 32, som af BENZELIUS (in *Histor. Svecic. Msc. Lib. V. c. 7.*) ty felar SCHEFFERUS (in not. ad Chron. ArchiEp. p. 13.) som tager Pagani för Rusticia & incolis Sveciæ; cfr. WALLIN *Sigtuna Stans & cadens* p. 237, not. c.

ken stad de få grymmeligen förstörde, att han ifrån den dagen ej vidare förmått repa sig, ehuru han föråt var en ganska mågtig ort. Sedan kom vål Stockholm i närmare öfvervågande, så att folk efter hand begynte sätta sig där neder (s). Men Esterne gjorde icke des mindre ett nytt infall i Mälaren år 1218 och brände allthvad som förekom (t). De ihjålslogo den tappre JOHAN Folk-unge på des gård *Askanäs i Ekerön*. Och ehuruval Estarne samma gång vackert fingo släppa håret till vid Estaklippa eller Estmötet utan för Kongshatt, bar dock landet öfver allt bedröfvliga vedermålen af deras grymhet. Efter den tiden blef med mer allvare tänkt på Stockholms anläggande, så att man af år

1252

(s) *Diarium Wisbyente skrifver härom så: Anno 1187. combusta est civitas Sigtonensis a paganis & JOHANNES sacerdos Archiepiscopus Upsalensis, in Almörnstorp ab eisdem occisus est, & tunc civitas Stockholmensis edificata est.*

(t) Härom kunna läsas Chron. Wadsten; ERICUS OLAI lib. III. p. 115; MESSEN. Sc. ill. Tom. 10. p. 6. Tom. 12. p. 112; VEREL Epit. Hist. Svec. p. 60; It. Rimschr. p. 32; SCHÖNSTRÖM in Msc. DALIN Tom. 2. p. 179 &c.

1252 har ett bref skrifvet i Stockholm, som viser, att där då bott folk, och att orten varit af något värde. Men BIRGER Jarl företog förrst saken med allvarsam drift.

Orsaken till Stockholms anläggande skall alltså endast varit, att den skulle tjena till förmur och försvar emot Esternas och de öfriga hedningars infall för de vid Mälaren och inåt landet belägne orter. Atminstone berätta den tidens historier enhälligen, att BIRGERS förrsta och egentliga affigt med Stadens anläggande ej gått vidare (u). Och ehuru väl jag icke nekar,

att

- (u) Att orsaken till Stockholms anläggning af BIRGER Jarl enkannerligen varit affigten, att dy medelst hindra Esternas och andra hedningars striffveries. Målaron, betygas i våra bästa underrättelser, såsom stora Rimchron. p. 39; ERICUS OLAI p. 115; LAURENT. PETRI; JOH. MAGN. Lib. XIX. c. 19; CELSI net. in Chron. Wadsten. p. 33; Diarium Wisbyense &c. men efter ett sådant ändamål kunde vinnas genom ett enda Slotts eller torns anläggande, så att därtill ej just behöfdes en hel stad, kan man väl, till BIRGERS beröm, tro, att han därjemte haft i affigt en hufvudstads anläggande för Svenska Konungarna, som nu, sedan Upsala var i lågervall och skulle flyttas längre ned till byn Östraåros, och Sigtuna af Esterna var förstörd, icke hade något vilst och

att en sådan orsak synes vara nog rings, få vida högre ändamål därigenom stod att vinnas, än blott ett röfvare partis utstängande; bör man dock härvid påminna sig tiden och des omständigheter. Om Stockholm fram för andra Städer i Sverige har någon förmon af naturen, är den utan tvifvel des förträffeliga hamn och belägenhet för handel. Men ingen af dessa affigter kan rimmeligen föranlåtit BIRGER Jarl till Stadens anläggande. De då brukeliga Skepp voro dels så små, dels så falllynte, att en hamn kunde omöjeligen komma i betragtande å en tid, som långt ifrån att bruka någon handel, vård att så kallas, dels tarfyade litet af Utländningarna, dels låt dem tillföra sig det lilla, som behöfdes, så att Svenska Seglationen var antingen

in-

en mindre beqvämte site. Sjelfva ortens förträffelighet och angenäma belägenhet tyckas ock retat BIRGER här till: *Hollmens ensa sida sköjes af Målarens friska vågor, som komma från Sveriges innersta orter, den andra af det fallta haf, som förer de största skepp ifrån alla världens delar insill sjelfva landet, i den säkraste hamn, som kan önskas;* äro DALINS ord Tom. 2. p. 221.

ingen eller åtminstone ganska ringa (v). Belågenheten för handel kunde således ej vara BIRGERS bevekande skäl till Stockholms anläggning. Sådant sätt att tänka var då förtiden helt okunnigt. Än mindre kan BIRGER haft affeende på des belågenhet i anseende till tillförfel i från Finland; en sådan förmon är förrst af förfarenheten i långt senare tider funnen och rörd, sedan folkmängden i Stockholm så ansefningen tilltagit; utan som Estarne, Carelerne och flere hedniske folkslag med sina rövare-skepp sent och bittida oroadt den Svenska ikären, och nog drifstige att fara målaren uppföre, hade det bästa tillfälle i världen att i dess många krökningar, vikar och inlopp, nu här, nu där, göra landstigningar, plundra och rövva, samt sedan skynda sig till sina skepp igen, innan lands-folket hant att samla sig till deras förjagande, och således utan hinder seгла sin kos igen; fattade Härtigen det beslutet, att dels till hindrande af sådana ströfverier, dels för ortens belågen-

(v) Annan sak var med flötten, som brukades i krig; den underhölls af vissa landskap, som voro belägna vid sjön, och hade ingen viss hamn.

lägenhet skull, förvandla Stockholm till en Stad, hvilken han omgaf med murar, och således inneslöt Mälaren, det Svenska medelhafvet, innom lås och nyckel, att de därvid och längre in i Riket belägne Städer, orter och byar, för ytterligare ströfverier skulle vara i frid och trygghet.

Namnet Stockholm synes dock vara äldre än sjelfva staden. I det förr nämde brefvet af år 1252, blifver orten redan så kallad, då BIRGER Jarl, såsom nyss kommen till Rikens styrfel, och ännu tyfellsatt af Folkungarnas uppror, ej kan haft tid att tänka på Stadens anläggande. Så vill öck synas, att likasom Norrströmi hetat Stockfunda, förmodeligen af de Stockar och brökar, som där blefvo byggde i OLOF Skötkonungs tid, har äfven så den bredvid belägne hollmen fått namnet Stockholm (x). Och är detta så mycket troligare,

(x) Sagan angående en Stock, upfylld med Gull och Silfver, som Sigtuna-boarne skola utkastat i sjön, och sedan såsom en vägvisare föllgt, att af hans stadhände sluta till orten, där de borde bygga en lyckligare stad, som af berörde Stock blef kallad Stockholm, bör jämföras med Fabeln om CADMI kor, som han brukte till styresman vid Thebens anläggande i Beotien.

re, som orten, innan Söderström uppgrafs af OLOF HARALDSON, till ÅGNES åminnelse het *Agnesis* eller *Agnesnds*, hvilket namn till Stockholm förbyttes, när orten förvandlade sin skapnad från ett nås till en ö, medelst Söderströms uppgräfvande, och således innelöts emellan *Stocksund* och *Konungsund*, som nu kallas *Norr* och *Söderström* (y). *Stockholm* eller *sjelfve Hollmen*, som nu egen-

telig

(y) Etymologiske Gissningar om namns upphof; vanhedra merendels sin upphofsmän, och behaga sällan en förnuftig läsare. Utom det då sannolikaste icke därför strax äro de rättast, tror hvar och en Scribent, ehuru liten och oförfaren annars, sig i synnerhet, berättigad vid sådana tillfällen att vara af annan mening, och dölja sitt sinnes fattigdom i dylikt glitter. Den, som därför åstundar flere meningar om orten *Stockholms* upphof, behagar läsa BJÖRNER'S *Differt. Epist. de situ Stockholmiæ* p. 8; ZIEGLERUS in *Scandia* p. 400; CARLGRUND *de initio Stockholmiæ* p. 13; TORF. *Hist. Norv. P. III. p. 33*; WEXION. *desc. Svet. lib. VII. c. 1. VEREL. ad HERV. c. 5*; SERENIUS *de Uplandia* p. 12; BÅNG *de monte Brunconis* p. 7; MESSEN. *Chron. Ryhm. In MSc. WILDE ad PUFEND. p. 141*; RYDLING i *flor stænde Stockh. p. 8*; med flere.

teligen kallas Staden, var då på långt när icke så stor som nu. Vattnet gick då upp på västra sidan till Västerlånggatan och på Östra sidan till Österlånggatan. Hvad utom dessa gator åt fjösidorna nu finnes byggdt, är ikedt i långt senare tider, dels genom vattnets affallande, dels fyllning, så att land där blifvit, hvaråst fjö var i BIRGER Jarls tid. Han byggde förrst tvänne torn, ett på norra änden af Hollmen, och det andra på södra. Det förra, som sedan kallades tre Cronor, stod högst uppe på högden, där nu Kongliga Slottet är. Det andra anlades vid Söderström på Järntorget. Emellan dessa bägge torn drogsmurar på östra och västra stranderna, innom hvilka murar Staden innelöts. Till bevis häraf, finner man icke allenast bägge gatorna böga sig, allt efter som stränderne och murarne så gått, utan äro ock grundvalar under hus på dessa gator lämningar af gamla Stadsmurarna (z). Innom dessa murar

(z) Utom det Nygatorna med namnet bevisa sin nyhet, och man finner i jorden lämningar af gamla stadsmurarna under husen på Västerlång-

rar byggde BIRGER sin nya stad; hvilken han strax gaf vissa friheter och Lagar, som förmenas vara dragne ur Sveriges gamla Björkö-rätter. Till Storkyrkan lät han lägga grund; som år 1264 skall blifvit färdig, och då var hela Stadens Kyrka, hvaraf hon kallades By-Kyrka (a). Men hvaraf just S. NICOLAUS, en Biskop i Staden

L

My-

långgatan, som troligen stått fotad på stranden; har man denna saken angående åtskilliga enskildta bevis, som jag för vidlöftigheten skall måste förbigå. Se imedlertid STRICKER de fatis Templi Riddarh. p. 21; SIGISM. von BOGIL origo & descript. Civit. Holm. c. 4; En Charta öfver Stockholms utseende i Sextonhundrade talet (utgifven af Gref JAC. CRONSTEDT) visar, att Söderström ännu den tiden går in till högden af Järntorget, och att fartyg lade in till Österlånggatan; med mera, så att sådant icke litet styrker, det Bröderne OLAUS och LAURENTIUS PETRI hårom i sina Historiska värk betyga. Se mer DALIN T. 2. p. 231. 232.

- (a) Uti PALMSKÖLDS Samlingar och den Tomen, som på förrsta bladet inskrifves: *Monumenter och Antiquiteter uti S. Nicolai Kyrka*, finnas många artige underättelser, ibland en större myckenhet af mindre betydelse, som angå denna Kyrka.

Myra i Lycien, blef antagen till dess Patron, kan nu icke få lätt sägas (b).

Vidare stråkte Hårtigen sin omsorg till Upsala. Denna urgamla Sveriges hufvudstad och Konungasäte, som nukommit i anseende genom sin Arkebiskop och stora Dom-Capitel, var belågen där nu gamla Upsala är, och saknade således, i anseende till handel, foror och rörelser, den förmån, som Målaren gaf de orter, vilke vid honom voro belågne. Hårtigentilika med DomCapitlet i Upsala hade flere än ett skäl att flytta denna Staden till den ett litet stycke därifrån vid Fyrisån belågna byn, *Östraåros*, så kallad till skilnad ifrån *Wästra-åros*, som nu heter *Wästerås*. Ty berörde by hade genom Fyrisån, som då var mycket djupare och mer öfverflödande på vatten, än nu för tiden, däraf en stor nytta, som gamla Upsala ej hade,

(b) Men icke kan väl gissas, att BIRGER däri-genom hafte affeende på Rysarna, hvars patron och förnämsta Helgon bemålte NICOLAUS är. Ty Staden byggdes såsom en Fästning emot Ester, Kareler och dylika Hedniska folkslag, men ej emot Christna Rysar, som redan hade Helgon till afgudar.

de; en förmån, som var nog vigtig å en tid, då alla foro tillands, voro, i brist af politie och goda inrättningar, underkastade otroliga befvår och svårigheter. Så hade ock Östraåros, med gamla Upsalas ögonskenliga aftagande, årligen i storlek och byggnader få tilltagit, efter folket hopenets flytte från gamla Upsala och satte sig ned i Östraåros, att på de största Fester i gamla Upsala knappt var få mycket folk, att Arkebiskopen höll mödan vårdt att predika och hålla Måssa för dem (c) I Östra Åros hade icke allenast Konung SVERKER CARLSON, redan i sin tid, anlaggt en vacker Kyrka, som blef fullbordad år 1210, och invigd åt den heliga Trefaldighet,

L 2

men

(c) I ett bref af Påfven ALEXANDER IV. utgif. år 1258: till Biskopen i Westsahns, betygas fådant uttryckeligen: *Intimentibus venerabili Fratres Nostro, ArchiEpiscopo, & dilectis filiis, capitulo Upsalicensi, accepimus, quod eorum ecclesia est in vili & despecto loco fundata, ita quod propter quam plurimas incommoditates, & in precipuis festivitibus Upsalensis Ecclesie vix inveniuntur aliqui, quibus ArchiEpiscopus predicet verbum Dei.* cfr. VEREL Nott ad HERV. p. 193; Monum. per Thiundiam, p. 172.

men som i våra dagar kallas Bondekyrkan; utan var ock ett anseeligt Palats bygt åt Konungarna på den plattsen, som nu kallas Islandet, där Konungarne under tiden vistades, och hvaråst äfven ERIK *Låspe* höll bröllopp med sin Drottning CATHARINA *Folkunge*. Men alla dessa orsaker voro dock icke så värkande till Stadens flyttande, som den helighet Byn Östra Åros troddes äga därigenom, att Sveriges Patron och Martyr, Konung ERIK *den helige*, där hade låtit sitt blod rinna, hvilken Konung mer än andre hade gjort sig förtjent af Kyrkan och dess Betjenter. Man föll därför så mycket mer på den tankan, att Arkebiskops-sätet nu kunde och borde flyttas till Östra Åros, som Domkyrkan i gamla Upsala genom vådelld var fördärfvad, och man i beslut att bygga en stor och kostbar Domkyrka i stället, till henne ej ville våga kostnad och arbete å en ort, som ej hade de förmåner och den helighet, som Östra Åros. Men efter det var ett Religions mål att flytta en Kyrka ifrån en ort till en annan, måste saken anmälas i Rom och därtill århållas Påfvens tillstånd, som ock af ALEXANDER IV. blef med-

meddelat i Viterbo den 5 Septemb. 1258. Hårtigen å sin sida att befordra den förestående Kyrkobyggnaden, som de Andelige gärna ville hafva prägtig och kostbar, gaf ut ett påbud, att alle, som voro boende i Sveriges Norra-landskap och öfver tjugu år gamle, skulle årlägga årligen en viss koppskatt till Domkyrkan, som desutan i ett år skulle njuta hela Fattigtionden, och i de try följande åren tredje delen där af (d). Påfven ALEXANDER gjorde icke allenast år 1258. åtskilliga förmaningar så väl till BIRGER, som Riksfens Prästerikap, att underhjälpa Kyrkans byggnad i Östra Åros på allt fått (e), utan gaf ock år 1259 ut ett allmänt påbud till alla lyd-Biskopar i Sverige, att hvar och en efter sin förmåga skulle bidraga något rundeligen till merberörde Domkyrkebyggnad. Arkebiskop LARS LILLJE, icke mindre frikåstig å sin sida, delte ut af lat eller försäkrings-bref om syndernas förlåt-

L 3

tel-

(d) Hårom ses BIRGER Jarls Påbud, gifvet den 1 November 1257: se Mon. per Thiundiam p. 172.

(e) Cfr. Litt. ALEXANDR. IV. ad Reg. Duc. & Episcopp. Sveciz: Anagn. Kal & 14. Kal. Mart. 1258.

elle åt alla dem, som genom Penningesammanškott eller arbete ville bidra till Domkyrkans förfärdigande, samt gjorde således af aflaten den förnämsta nytta, att få svårt arbete gjort utan ringaste bekostnad, så mycket trognare, som det var sjelfvilligt och styrdes af vantro i hopp om viss andelig belöning (f). Sjelfve grunden

(f) Hela Domkyrkan i Upsala är nästan byggd genom aflat, ArkeB. LARS med Biskoparna i Skara, Strengnås, Westerås och Wexiö, utgaf sitt Aflatsbref på 40 dagar för alla dem, som ville hjälpa till den afbrända Kyrkans uppbyggande, gifvit i Laglösa Köping d. 6 Octob. 1257. (Se Mon. per Thiund p. 171.) Påfve ALEXANDER IV. utgaf 2:ne aflatsbref med försäkran om syndernas förlåtelse på längre och kortare tid, alle efter som hvar och en ville köpa den genom penningar eller förtjena den genom arbete (cfr. Indulg. 100. dier. ALEXAND. IV. præf. 40 &c. Anag. Non. Martii A:o 1259.) Dylika aflat gaf ock Påfve CLEMENS IV. (cfr. Indulgent. CLEM. IV. Viterb. XII Kal. Nov. 1266.) Flere försäkringar om Syndernas förlåtelse emot lika villkor utafsignerade icke allenast Påfve BONIFACIUS VIII. (cfr. Indulg. BONIFAC. VIII. Rom. 22 Octob. 1294.) utan ock CLEMENS V. (cfr. Indulg. CLEMENT. V. Viterb. id. Junii 1309; Carpentorat: V. Kal. Nov. 1310; Granselle X Kal. Dec. 1310.) med flere dylika.

den till DomKyrhan blef lagd år 1260. af Marmor, och förskrefvos Måstare ifrån Frankerike till des förfärdigande, så att intet spardes, som måtte göra henne prägtig och kostbar, dock allt lämpadt efter tidens smak och ofullkomlighet i Byggningskonsten. Men ett stort arbete fordrar tid att förfärdigas; ty hant ock Hårtigen ej att lefva så länge, att han fick se fruckten af sin möda och gjorda anfallter. Orten kallades dock sedan som föråt i lång tid Östra Årås, tills han år 1286. eller något föråt begynte kallas Upsala (g), som till skillnad ifrån det gamla länge het nya Upsala (h).

De ändringar och förbättringar, som Hårtigen gjorde i Sveriges Lagar och några urgamla men landsfördärfveliga Häfder, böra enkannerligen göra hans namn hos oss kärt och odödeligt. Och som vid den af hans förtjänst i dessa saker icke kan

L 4

rätt

(g) Se härom åtskilliga bevis i Mon. Ullerak. p. 4, 5, 6. och i synnerhet ett Konung MAGNI brev af d. 22 Maji 1286.

(h) Se härom Hårtigarnas ERIKS och WALDEMARIS Häfdebytes brev af år 1315, gifvet i Lunds. Det finnes i HADORPHS Samlingat till Rimchron. p. 10.

rätt och tillbörligen inses, utan en närma-
re kannedom af Svenska folkets beskaffen-
het den tiden, deras tänkesätt i allmänhet,
och de skyldigheter, som ålago Sveriges In-
nebyggare från uråldriga tider tillbaka; Bör
jag om hvart mål i synnerhet gifva följande
korrta beskrifningar, för att icke allenast
sätta i ljus orsaken till en del af de besvär
och förmåner, som ännu följa med Hem-
man och Jordegods i Sverige, utan ock
visa grunden och upphofvet till vissa La-
gar, som ännu gälla.

Svenska Folket, såsom andra folkslag,
har i början lefvt enfalldigt och menlöst,
samt dels ej förstått att bruka, dels ej tart-
vat de inrättningar, som senare tider an-
tagit till oskyldighetens beskydd och on-
skans hämmande. Utan likasom folkten,
med förlust af sin frihet och medfödde
förmåner, gått ur sitt naturliga stånd i
Borgeliga samhällen, för att skydda lif
och ägendom emot onda människjors
våldsamma begärelser, och således af nö-
den lärt att räkna en mindre förlust såsom
vinst i anseende till en större; har äfven
så onskan skärpt Öfverhetens förstånd och
efter-

eftertanke, och Lagarnas förbättring har alltid föllgt steg om steg med den tillväxt, som önskan gjort genom illska, slughet och konstiga missbruk af förstånd och krafter. Svenska Folket, fördeldt öfver hela riket på sina jordtårnvor, var den tiden utom största delen af de inrättningar, som senare Konungar och Regenter infört och gjort, att befordra beqvåmligheten, att hålla ordning, att främja en naturlig billighet, att skydda de spakfårdiga, och hålla de vrånga inom de gränser af skål och billighet, som de äldre tider antingen hade förmycket samvete, eller ej nog slughet att öfvertråda. Ibland flere befvår, som ålågo Sveriges innebyggare ifrån de äldsta tider tillbaka, och som i många af nyttiga inrättningar voro uppkomne, var den i våra Historier så beryktade Gåstfriheten. TACITUS har redan i sin tid, till de Nordiska Folkslagens beröm, gifvit oss en så noga beskrifning därom (i),

L 5

att

(i) TACITUS de Moribus Germ. cap. XXI. *Convictibus & hospitij non alia gens effusius indulget. Quinque mortalium arcere recto, nefas habetur; pro fortuna quisque apparatus*

att den jämnförd med våra inhemska vittnesbörd, icke litet tjänar att upplysa en sak, ur hvilken en stor del af våra ån i dag med Hemman och Jordebruk följande, samt i Lag och Förordningar stadgade, besvär och skyldigheter hafva sitt ursprung. Och likasom andre Götiske häfder långst behöllo sitt bruk på den Scandiska half-ön, utan tvifvel däraf, att folket, igenom ett sparsammare omgänge med Utländska folkslag, ej så lätt hade tillfälle hvarken att förföras af deras fel och laster, eller förbåttras af deras efterdommen; Blef ock Gåstfriheten långst det Svenska folkets lott, när den tvårptom snart nog kom i förgåtenhet hos Tyskarna och andra Götiska folkslag (k). Denne
Gåst-

vis epulis excipit. Cum defecere, qui modo hospes fuerat, monstrator hospitii & comes, proximam domum non invitati adeunt. Nec interest; pari humanitate accipiuntur. Notum ignotumque, quantum ad jus hospitii, nemo discernit. Abeunti si quid poposceris, concedere moris: Et poscenti invicem eadem facilitas. Gaudent muneribus. Sed nec data imputant, nec acceptis obligantur.

(k) Lutet år mer berycktadt hos de gamla Auctorer, som kommit att tala om Sverige. Än den-

Gästfriheten var ett besvär, som i början och ännu under BIRGERS tid ålåg alla, utan åtskillnad, och bestod däruti, att hvar och en Landtman var i skyldighet att förse vågfarande man med härberge, mat och dricka, samt, där han ej sjelf hade håst, skjutta honom ett stycke våg åt den ort, dit han skulle resa; allt utan ringaste betalning. Denne sedvane, uppkommen under hedendomen, och tvifvelsutan af sjelfva Göterna införd (1), var antagen i brist af andra beqämlichkeiten.

ne Gästfriheten, kvaröfver de sig så högeligen förundrat, och af en så sällsam dygd berömt folket. ALBERTI KRANZII ord, hvilka han lånt ur ADAMI BREM. Bok de situ Daniz (se p. 19. edit. Lugdun. 1629.) upplysa detta bäst: *Quamvis omnes Hyperboreæ gentes hospitalitate sunt insignes, præcipui tamen sunt Sueones, quibus est omni probro gravior hospitium negare transeuntibus, ita ut sit certamen, quis advenam hospitio excipiat: cui gratuita liberalitate omnia exhibent hospitalitatis jura, quotquot diebus permanferit; Eredientem commendant amicis in itinere, quod instituit, commorantibus. cfr. WILDE ad PUFEND. p. 534.*

(1) JOHANNIS MAGNI (Lib. IV. c. 1.) berättelse, att en Götisk Konung, benämnd CARL,

ter till de refandes fortkaffande, och grundades i tänkesättet, som då förtiden råknade för en hårdhet att neka refande man en sådan tjenstaktighet, utom hvillken han hvarken kunde nåra lifvet, eller komma till den ort, dit hans värf kallade honom. Mycket gjorde ock, at Bonden fri från skatter och utlagor, ej tarfvade penningar, som den tiden antingen ej funnos eller åtminstone voro ganska iallsynthe, samt desutan i brist af städer ej hade lågenhet, att affätta sin afvel: hvarföre han så mycket hållre åt upp hvad han kunde hafva til öfverflöd med sina gäster, som det ej var honom nödigt till andra behof, och en sådan gifmildhet råknades honom till förtjenst. Och var detta befvåret i de äldsta tiderna nog drågeligt, så länge enfalldigheten i Regerings-sättet var utom all brefvåxling och omgång med Utländska magter, och begärelsen att blånka

igenom stiftad lag, allraförst infört denna gästfriheten, förtjenar så mycket mindre att förläggas, som bemålte Auctor vågat skriva sådant och långt mer utan ringaste anledning, och för litet kännare af världen, trodde sig tänka väl om de äldsta tider, när hantänkte rätt om de närvarande.

ka på häfvet, att föka tjenster, att göra vidlöftiga lustrefor, att drifva handel, och flere orfaker, som föranlåta refor nu för tiden, voro aldeles obekante ting. Hårtill kommer, att affky för flåttja och nedrig luft att föda sig på andras bekostnad, samt således misbruka en så ovärderlig förmon, var så fjärran ifrån våra gamla Förfäders tänkesätt, att sådana nedriga kreatur ibland människjor då hvarken funnos till den myckenhet, att de voro besvärande, eller driftade visa sig ibland ett folk, som strängt och allvarsamt ej tålte att se friska personer i feighet och lättja förnöta sin tid, sig sjelfva till vanheder, och andra till besvär. Denne gåstfriheten, långt ifrån således att tillskynda något tryckande besvär, var fast snarare angenäm å en tid, där sällsamheten att se en främmande, gjorde honom kår och behagelig, och där mangel i Postväsendet samt ovanen, att höra något nytt, gjorde hans sällskap begärligt och angenämt. En resande var således allestädes välkommen: hvar och en täflade att bäst kunna roa, fågna och härbergera honom: på de flåsta gårdar hade Bonden en särkilld stufva, alltid båt-
tre,

tre, än den han sjelf bebodde, som stod stådad till den resandes tjenst, och därpå kallades Gäststufvan; när en resande kom till gårds, blef han icke allenast med all vänikap emottagen, och efter Bondens råd och ämne undfågnad, utan man släppte ock honom icke utan möda ifrån sig, och när det ändteligen skulle ske, ledsagade man honom ett godt stycke väg åt den ort, dit han årnade sig.

Men detta var de resandes gyldene tid. Det föllgde en annan därpå, som icke var lik med den förra. Gästfriheten, så kår för Invånarne, så beqväm för de resande, så allmänt vedertagen i Sverige, att ock Utländningarne icke kunde sig nogsamf däröfver förundra, blef med tiden helt förbytt, i förrstone ledsam och besvårilig, så svår och tryckande, och omfider alldeles odrågelig. Därtill bidrogo åtskilliga orsaker. Utom det de resandes antal efter handen tilltog, och tiderne begynte få ett helt annat utseende; började ock allehanda misbruk vid den samma inrita. Den urgamle hågen at härbergera resande var å allmogens sida, och i synnerhet efter Christendommens inkomst, myc-

mycket förkallnad. Man begynte nu få ett helt annat sätt att tänka: helt andra maner att lefva: helt andra skyldigheter att i agt taga. En få borgelig dygd, som gamle Svenske Gåstfriheten var, började småningom att komma i föragt och anses såsom mindre betydande emot gifmildhet till Kyrkor, Kloster och Munkar. Svenska folket, så länge det var hedniskt, föllgde af vantro med mycken ifver vissa dygder, hvarigenom de trodde sig antingen förtjena rum hos ODEN och de fälla i Wallhall, eller åra och beröm hos efterkommande: dygder, som voro oskattbara i samhället, efter de inplantade kärlek till Fäderneslandet, begärelse till åra, förakt för döden, gifmildhet emot den nödstälde, och trohet emot vänner. Men sedan Christendomen blef införd, vardt ock ett nytt sätt att tänka antaget. Svenska folket under hedendomen ehuru ån grymt, var dock årligt och troget, ehuru ån håmdgirigt, var likväl oförkräckt och ådelmodigt, ehuru ån fattigt, var dock nögd och gifmildt: men efter Christendommens inkomst, långt ifrån att förlo-
ra något af sin råhet, mörker och grymhet,

het, miste det sina dygder af vidskep-
pelse, och ökte sina fel af vantro. De
gamla Svenska dygderna, ehuru beröm-
lige, voro dock ej större, än att ock hed-
ningar kunde rofa sig af dem, när tvärrt-
om att gifva sitt goda till Kloster och he-
liga låttingar, att fördrifva en stor del af
sin tid i vidskeppelig fåfånga, att i afgu-
diskt raseri öfvergifva hus och hem för
att besöka heliga orter, och mera sådant,
voro dygder, som, efter de öfvergingo
förnuftet och ej utan af iron kunde be-
gripas, af våra Lärare yrrkades såsom för-
tjenster hos Gud, och enda medel att år-
nå en evig sällhet. Det var alltså intet
under, att allmogen, lagd under ett nytt
andeligt ok, saknade sin gamla vördnad
för Gåttfriheten, och trodde sig åga nya
skyllidigheter att uppfylla, så att resande,
som ej voro i stånd att skrämra sig till
quarter och de flere behof, ofta blefvo
obarmhårteligen afviste, ehuru sent de
kunde komma, ehuru svår väderleken
var, ehuru okunnige de voro om vägen
till närmaste gård (m). Å de resandes si-
da

(m) Hårom åro medeltidens Skrifter uppfyllde
med många vittnesbörd, se OLOF den hel.

da voro ändå misbruken långt större. De kommo öfvermodige och trottsige till gårds, inrymde sig i Bondens bästa rum, ledde sina hästar i Bondens stall, uttogo ur hans Lada med våld till hästefoder hvad dem täcktes, och fordrade för öfrigt, att all ting skulle stå i öfverflöd och beredskap, till deras tjenst, och det utan annan betalning än påck, hot och slag; så att en Bonde var ingen ting mindre än herre i sitt hus. Och var eländet vid allt detta så mycket större, som Regeringens art och inrättningar i Politien gjorde de resandes antal dageligen större. Här af blefvo Bönderne trötte, ledsame och ovillige, som åter föranlåt de resande till allehanda våldsamheter och öfvermod, så att det ena onda drog det andra med sig.

Hvarföre ock som landet ganska mycket trycktes genom dessa fria Gäst- och Skjuttningar, hvartill alle voro plicktige, som hade Hemman och brukte jord på landet; sträckte BIRGER Jarl sin omsorg allraförst därhån, huru icke allenast en Bonde måtte någorlunda vara fredad för

M

öfver-

Saga i Heims Kr. vid beskrifningen om HJALTES resa till Svenska Häfvet &c.

öfvervåld i sitt eget hus, utan ock Gästnings besväret för landet åtminstone göras så drågeligt, som möjligheten ville tillåta, och så inrättas, att alla därpå måtte känna en lika last. Till den ändan var BIRGER den förrste, som, för att årnå det förra, stiftade hus-och hemfrids-lagen, om hvilken rätt nu skall talas, och för att vinna det senare, gjorde anställt om Gästgifveriers inrättning vid allmänna stråkvågarna; men desse voro vida skiljde ifrån de nu brukeliga. Ty å de förra bodde ej Gästgifvare, hvilkas skyldighet är, att förse vågfarande man med husrum, mat och dricka, samt skjutts för betalning, utan allenast så kallade Rättare. Dessas tysla bestod blott däruti, att de skulle förvisa den resande till den gård, där han skulle njuta härberge, så att icke någre allt jämt af de resande skulle besväras, och andre däremot likafå vara frie. Men denne inrättning, fatt emot ett ur-gammalt inritadt missbruk, ehuru af BIRGERS Son Konung MAGNUS *Ladulas* gillad, stadfast och ansenligen förbättrad, kom dock i föga värkställighet. I synnerhet hängde gamla gästfriheten så länge

efter,

efter, att allmogen förrst i förra hundra-
detalet, efter mångfalliga vid alla tillfäl-
len och Riksdagar förnyade klagomål, och
af Öfverheten utgifna, men otillräckeliga
Förordningar, hunnit köpa sig qvitt ett
besvär, som i början kanske frivilligt, var
behageligt och kårt för sin sällsamhet skull;
men med tiden, genom urminnes hård
och vedertagen landsed, förrst blef en
skyllidighet, och sedan ett odrågeligt tvång.
Nu äro väl Svenska Hemman betriade i-
från detta besvär, men utgöra i stället åt-
skilliga råntor, som Allmogen åtagit sig
vid Riksdagarna.

Svenska folket, äfven staddt uti sitt
hedniska mörcker, var icke få Barbarer,
att de icke föllgde i sin Sedolära, eller lätt
att omgås i Borgeliga lefnaden, naturens
ljus, få vida de det fågo, och okunnig-
het om laster gjorde hos dem ofta mer, än
prågtiga begrepp om dygder hos andra.
Men likasom deras upriktighet i uppfo-
rande och omgånge, deras trofasthet i vän-
skap, deras ärlighet i äcktenskap, deras
tro emot sitt Fädernesland, och framför-
allt deras ogemens begärelse för åra, åro
ting, som icke nog hos dem kunna be-

römmas; skulle tvårrtom deras oförsonliga hämdgirighet kunna fördunkla allt sådant, om icke ett falliskt begrepp om åra och felande lagar kunde tjena till någon deras ursåckt. I anledning af det förora trodde hvar och en sig så mycket mer förbunden, att hämmas en liden oförrätt, som ingen skam var större hos våra förfäder, än den, att hafva vift ett fegt hjärta, att med kall sinnighet emottagit ett smådeord, att blifvit manad till envig, utan att töras komma. Lagén utan att hämma ett så skadeligt sjelfsvåld, och hvarigenom till det allmännas skada så mycken blod af medborgare utgöts, stadgade fast snarare, att sådan sjelf-hämd icke allenast var lof gifven, utan ock utmärkte de villkor och fått, som de stridande därvid hade att i äckt taga. Och långt ifrån, att den inplantade Christendommen vågade strax förbjuda en så grym sed, blef fast snarare under Christendommens början berörde lag icke allenast stadfast, utan ock lämpad till Christendommen: så att, om en till envig utmanad ej vågade komma, blef han såsom årelös ansedd och för ovärdig räknad, att kunna vittna hvarken för man eller

eller qvinna; men kom åter ej den, som hade utmant, blef han ansedd för hvar mans niding, såsom den där talat det han ej tordes hålla; och i fall han blef slagen i kampen, som hade utmant, fick han ej begrafvas i Christen jord(n). BIRGER Jarl var således född och uppfödd å en tid, då sjelf-håmd och envigen emellan Medborgare, långt ifrån att vara förbudne, funno sin styrrka i sjelfva Lagen, och troddes hederlige, efter de syntes vittna om mod och styrrka, och höllos för oundgängelige, efter ingen vågade tänka, att brott och enskilldte förolämpningar genom Lag kunde förekommas och af Öfverheten borde straffas. Urgamle plågseder och allmårtna tänkesätt, ehuru ofta skadeliga i sig sjelfva, och stridande emot Statens välstånd, Sedolåran och sjelfva förnuftet, tåla dock ej att med ett slag afskaffas utan allmänt knorr, och sällan lyckeligen utrotas, utan det sker smånin-gom och med mycken lämpa. Ty me-

M 3

nig-

- (n) Denne envigslagen finnes efter Upplands Lagen p. 54; att den är mycket nyare, ånde af ålder och under hedendomen brukelige Hollmsgångs lagar, kan vidare ses, i WILDES Lags historia §. XIX. p. 46.

nigheten, alltid mindre bekymmersam om sina efterkommandes välstånd, än vördsam emot sina förfäders minne, misstror alla ändringar såsom skadeliga nyheter, och lastar ofta de nyttigaste inrättningar ur det odugeliga skålet, att förfädrarne lefde dem utan. Intagen af ett fåfängt och fallskt begrepp om deras oskyldiga lycksalighet, tror allmänheten sig ej nå deras välstånd, utan deras fel och brister dyrkas såsom helgedommar. BIRGER vågade väl således icke att alldeles förbjuda en så skadelig sedvane, som själfhånden var, och hvarigenom så mycket Borgeligt blod årligen i fåfånga utgöts, hvilket med mer nytta antingen kunnat rinna för Fäderneslandets heder, eller bort sparas för dess invärtes välstånd; men han ville åtminstone, efter möjligheten, hämma dess bruk, och undanröjja dels de orsaker, som gäfvö anledning till så många dråp, dels de tillfällen, hvaraf de hämdgirige eller förolämpade betjente sig vid utförandet af slik hämd. Till den ändan stiftade han allraförst de så beryctade fyra fridslagar emot olaga hämd (o),
om

(o) Annan slags hämd var icke förbuden i Lagen,

om Hemfrid; Qvinnofrid; Kyrkofrid och Tingsfrid.

BIRGER Jarl hade en så mycket skåligare orsak till stiftande af den förrsta eller hus och hemfridslagen, som sjelfve billigheten syntes fordra, att hvar och en måtte vara Herre i sitt hus, och åtminstone då vara i trygghet för en grym och oförsonlig fiände. Hvertill kom, att den då brukelige och redan omförmåldte gästfriheten, gaf ett lätt, ehuru än högt o-skåligt tillfälle att förolämpa hvar och en Landtman i sitt hus. I anseende härtill, och som på det namnkunniga Kyrkomötet i Skenninge år 1248, hvillket äfven bivistades af BIRGER Jarl under ERIK *Ldfes* tid; Cardinalen WILHELMUS SABINENSIS redan hade befriat Prästerna ifrån våldgästning, och med hot afbann stadgat för dem hus och hemfrid, som förr år sagdt; har BIRGER Jarl därpå, för att göra en så hållsösam Förordning i all-

M 4

män-

med mindre den i envig fick utöfvas, och med mans bot kunde försonas. Men sådan hämd, som lopp emot dessa af BIRGER stiftade fridslager, kallades orätt hämd, och förbjudes i Kongl. Bl. IV. Fl. Upl. IV Fl. K. Bl. Sudml; i Fl. K. Bl. Helf.

månhet för landet nyttig, allraförst stadgat, att om någon öfverfölle med hugg och slag en Bonde, dess Hustru, barn eller tjenstefolk i dess hus, inom grind och gårdslid, skulle en sådan, om han i sådant uppsåt och gärning stadd, blefve sårad eller dräpen, ligga ogilld; men gjorde han åter sjelf får eller dråp, skulle han fly ur Riket och ej få frid, utan han förlikt målsäganden, och nute hos Konungen hans förbön (p). Denne Lagen om hemfrid blef icke allenast af Konung MAGNUS Ladulds år 1285 bekräftad, utan

ock

(p) Att BIRGER Jarl först stadgat hemfridslagen, betygar Stora Rimchr. p. 32.

*Ther til gaff han (Birger) hemfridh,
 • Bade innan grind ok gards libb;
 Varder man tha dråpin eller saar,
 Tha är thet ogilt hvad han saar,
 Then som utan kommer til,
 Ok busbondanom ant göra vil,
 Varder ok han ther bemet aa,
 Avingen bloduger eller blaa,
 Eller han fanger mera meen,
 Tha rymme thedan ock komme aldrig igen,
 Förr än han hafver kättrat thet han brööt
 Ok han bider för honom som skadan nööt!*

Cfr. ERICUS OLAI Lib. III, p. 115; JOH. MAGN. Lib. XI, cap. 18; MESSÉN; Analect. Tom. II, p. 123; DALIN Tom. 2, p. 234.

och så vida förbättrad; att hvilkén, som sårade eller dråpte någon i sjelf fins hus, eller annar mans hus (dit han hade tagit sin tillflygt) hade en sådan förvärkat all sin ägendom, som skulle skiftas i tre lotter en Konungen, annan Håradet och tredje målsäganden; utom des's skulle den, som gårningen gjorde, vara biltog lagd, till målsäganden fällte för honom förbön, och den biltoge bötte åt Konungen fyratio mark (q).

Hårtigen ej någd, att stiftat en för allmänna och enskildta säkerheten så högt oundgängelig lag, stiftade en annan lik-så vigtig om qvinnofrid. Svenska folket, ehuru ifrån uråldriga tider allt för stort, att genom missbruk af krafter, till mankónets vanheder, ofreda det qvinliga slågtet, hade dock ifrån hedenhós vant sig att anse det samma på ett sätt, som för-anledde till des's ofredande, dels af en folksk inbillad åra, dels af kärlek, som däruti var grof, att den kunde älska utan att vörda. Ur den förra grunden

M 5

kom-

(q) Se Konnng MAGNI Ladulåses Stadga af år 1285, efter WGL. p. 90.

kommo de i vår äldsta historia så beryctade våldsamma frierier, och ur den senare de likfå grymme som fåacktige begärelser, att tro sig i rättighet nyttja en qvinna åfven emot des villja. Våldsamma frierier, ehuru lastbara i sig sjelfva och stridande emot den fri-ochtrygghet, som hvar och en i ett Borgeligt Samhälle bör åga, voro dock retande för et folk, som trodde allt berömligt och lofligt, allenast det smakade af mod och vittnade om styrrka, och som ur denna grunden åfven funno hederligt, att vara beryctade och ofverdådige Sjö-röfvare. Detta fättet, att fria och skaffa sig hustru var väl icke så allmänneligen antaget, att icke de fleste Giftermål skeddde i sãmja genom inbördes kärlek emellan de ållskande, och med Flickans För-ålldrars dåröfver inhämtade ja och samtycke; men var dock så vida om icke lofgifvet, dock vedertaget och ofta brukeligt, att Friaren, i fall han antingen ej fick föråldrarnas samtycke, eller ej kunde vinna Flickans kärlek, trodde sig i rättighet, att taga ut henne med våld: Hvar förutan ofta, om tvånne voro friare till en

en flicka, hon antingen blef uppfatt såsom på ett spel till belöning för Segervinnaren, eller vardt hon såsom ett offer och olyckeligt rof kastad i dens armar, som beröfvat henne sin älskare och honom lifvet. Och ehuruval HARALD GULD-
MUNDS infall emot Konung RINGER, när han friade till dess dotter ÅSA, att han nämligen ej årnade blifva dess dotter tänkefriare (r), utan ville, såsom mer hederligt, vinna henne genom vapen med mod och styrrka, samt flera sådana vittnesbörd, höra mer till djupa hedendomen, än de här kunna tjena för bevis; år dock, utaf mångfalldiga skäl och anledningar, så mycket äfven för denna tiden ovedersågeligt, att desse våldsamme Frierier, ehuru mer sparsamme efter Christendomens inkomst, dock ofta ännu idkades, och, långt ifrån att medföra skam eller straff, troddes hederlige, och så vida höllos för lofgüne, som de ej genom uttryckelig lag voro förbudne. Men ett så fallskt begrepp om åra var så mycket
ska-

(r) Se STURLÖG hin Starfläma Saga cap. 5, p. 8.
Flere bevis finnas i KAMMECKERS dissert. de
Critibus Nuptiarum p. II. 12.

skadeligare för allmänna välförståndet, som utom det sådant gaf anledning till envigen och blodiga händer, var i synnerhet en så fördärfvelig sedvane qvinnokönet till högsta men. En flicka, långt ifrån att få rådfråga sitt hjärta i ett så angeläget mål, retade med sitt afslag snarast en fräck friare, och då hon råkade komma i hans våld, hade ej att vänta utan ett beklagligt öde: blifven emot sin villja dens rof, hvars hustru hon hade afky att vara, hanterades hon, vunnin i krig, såsom en fånge med hårdhet och svartsjuka, så länge hon var allskelig, men med föragt och såsom en trälinna, på sin allderdom. Föräldrar voro icke mindre att beklaga, som kommo i den svåra omständigheten, att se sin dotter i dylikt fall. Utan att få rådfråga sin dotters tycke eller egna skäligen affigter, måste de ofta med sorg och gråmmelle se sitt barn ryckas ur sina armar, och föras bort, att blifva olyckeligt, uselt och fattigt. Detta förvånda begrepp om åra och den rättighet, som qvinnokönet bör äga i borgeliga samhället, ledde till ett annat fel, som däruti bestod, att ett våldsammt kränkande hvarken ansågs för

ness.

nelligare eller straffades af Lagen hårdare, än ett frivilligt lågersmål. Sådant gaf anledning till oändeliga envig och blodiga slagsmål. En Fader, en Broder, en förfördelad Friare, långt ifrån att hos domaren se sin Dotters, sin Systers, sin Fästemós beröfvade åra skäligen ömmad, trodde sig sjelf i skyldighet, att i våldsvårkarens blod utkrafva en mot brottet lämpad hämd. BIRGER Jarl, som insåg dessa missbruk, och de oordningar, hvar till ett sådant sjelfsvåld ledde, gjorde en lag om qvinno-frid, att om någon understode sig våldföra en qvinna, eller dråpa och sarga henne, skulle han icke allenast vara biltoglagd, och ej få nåd utan målsägandens förbön, utan skulle ock allt dråp eller får, som kunde hända honom, medan han i sådan gärning och uppsåt stadd vore, vara ogilldt. Denna Lagen om qvinnofrid blef sedan år 1285. af Konung MAGNUS *Ladulås* bekräftad, och qvinnofridsbrott med samma straffansedd, som hus- och hemfrids brottet (s).

Genom hus och hemfrids lagen hade
fåle-

(s) Se st. Rimchrön. p. 34. MAGNI *Ladul.* Stadga af år 1285. efter WGL. p. 91.

fäledes BIRGER Jarl tagit Bonden, des hustru, barn och tjenstefolk, i beskydd emot allt fiändteligt efterfättande, medan de voro stadda i deras hus och hem, hvar igenom det vifsaste och lättaste tillfället vore betaget till sjelf-håmdens utöfvande. Genom qvinnofrids-lagen åter hade han undanrögt en stor del af de orsaker, som föråt gifvo så mycken anledning till oenighet och blodig håmds utöfvande Slagter emellan. Sådane lagar stoppade väl ej sjelfva källan till det onda; men hämmade dock ansenligen des öfverflödande. Nu stadgade han vidare genom en annan lag, at den, som understode sig att öfverfalla, sára eller dråpa någon, medan han vore stadd på vägen till eller ifrån Kyrkan, eller i Kyrkan och på Kyrkogården, skulle en sådan vara förfallen till samma straff, som om hus- och hemfrids-brottet stadgadt var.

Denna Lagen om Kyrkofrid bifogade han en annan om Tingsfrid, som med den förra var af lika innehåll, att ingen utan straff af lands-förvisning kunde förölämpa någon på tinget, eller på vägen till och ifrån tinget, eller ån mindre hämnas på honom därför, att han sin sak å Tinget

get hade vardt eller där emot honom vittnat.

Desse af BIRGER Jarl allraförst (t) införde och sedan af desS Son MAGNUS *Ladulds*, igenom desS bekanta Stadga af år 1285 stadfäste fyra Lagar om Hemfrid, Qvinnofrid, Kyrkofrid och Tingsfrid, hafva ifrån den tiden icke allenast i Sveriges Pro-

- (t) I Disp. de Crimine Violati Juramenti Regii, §. III, påstås väl, att desse Fridslagar äre älldre, än de kunna BIRGER Jarl tillskrifvas. Men utom det i desS egen Sons, Konung MAGNI, åberopade Stadga af år 1285, denna åran med tydeliga ord tillskrifves BIRGER Jarl, och i Rimchronikan p. 34. samt ERICI OLAI Historia, såsom de endaste och fullkomligaste håfdetekniare vi hafve för den tiden, uttryckeligen intygas, att BIRGER är upphofsman till dessa Fridslagar; kan ock icke ett enda skäl anföras, hvarigeuom denna åran kan göras BIRGER stridig; hållt den underrättelse historien gifver oss om Svenska folkets seder för BIRGERS tid. Religionens beskaffenhet, om den under sielfva Christendomen brukeliga envigs lagen, förbjuda oss att tvifla om en Sanning, som styrkt genom de älldsta håfdeteknares vittnesbörd, och ett oafsacktigt document, desSutan har alla öfriga omständigheter för sig.

Province-Lagar (u) fått rum, utan ock, såsom i synnerhet tjenlige att bibehålla den invärtes ron och säkerheten uti landet, i Konungarnas ed blifvit intagne (v). Till följje häraf svuro de följande Konungar på sin Kröning, att beskydda hvar och en af sina Underlåter vid berörde fyra Frids-Lagar. Här af kom, att som den, hvilken sedan vågade bryta däremot, där af blef ansedd, såsom en den där hade brutit Konungens ed, blef ock berörde brott eller de böter, som därför ärlades, kallade Edsören, en af Kronans förnämsta inkomster i fordna tider.

Att Svenska Lagen för BIRGERS tid varit i ett mycket slätt tillstånd lärerkanske
va-

(u) Cfr. V. VI. och VII Fl. KongsBl. Upl: I. III. IV. och V. Fl. EdsörBl. ÖGL. V. VI. och VIII. Fl. dito SudermL. III. IV. och V. Fl. Wästml. II. III. och IV. Fl. HelsL. I. XII. och XIII. cap. EdsBl. L. L. och I. XI. och XII. cap. EdsörBl. St. L. Som ändteligen bekräftas i vår nu varande Lag XX. XXII. och XXVIII. Cap. MBL.

(v) Se Konung MAGNI Stadga af år 1285, cfr⁴ 7. §. IV. Cap. KonungaBl. L. L. *Särlika skall Konunger i åminnelse hafva och balda, at styrkja Kyrkofridb, Thingzfridb, Quinnofridb och beemfridb.*

vara öfverflödigt att säga, sedan vift blifvit, att så mycken sjelfhåmd icke allenast idkades, utan ock såsom loflig ansågs. Svenska Lagen, långt ifrån att då förtiden i alla mål grundas på skäl och billighet, saknade mer än mycket, som fordrades till ett Folks sällhet. Våre äldste Lagstiftare, ehuru väl menande, voro dock mindre upplyste, än som fordras till ett så viktigt ämne. Utan att tillräckeligen känna Lagens ändemål, famlade de ofta i mörker om medlen till dess befordran, och då de trodde sig främja den allmänna sällheten, skadade de obilligen enskildt välgång eller tvärtom: de hade hvarken den vidd i tankar, som är så oundgängelig för en Lagstiftare, eller nog kunskap, att våga brott och låmpa straffen därefter: Så fattades dem ock tillräckelig kännedom af det folkets naturliga bögelser, och af det landets Climat och öfrige omständigheter, hvars lag de ville göra, utom hvillken lagen ej vinner sitt ändemål: Egenskaper, som icke finnas utan i stora Snillen, och ej vinnas utan möda, upfostran, vetenskaper, långlig estertanke och mycken ärfarenhet. Svenska Folket, om det än ej

N

af

af uråldriga tider var grymt, Barbariskt och groft, kunde dock ej vara stort eller alldeles fritt ifrån desä fel, så länge det ej veste att hedra ett kön, som år skapadt till vår sällhet, och som alldrig förolämpas i allmänhet af ett folk, utan att tillika vittna om desä råhet och osälla tillstånd. Quin-nokönet, ej nog olyckeligt att strafflöft få kränkas och borrtrofväs, var utom desä hos oss ifrån uråldriga tider uteslutet ifrån allt arf, med alla de däräf beroende rättigheter och förmoner, när manliga arfvingar funnos (*). Det kunde föllgackteligen ej hafva den frihet och högagting, som kvinnokönet äger hos de folkslag, där de med mankönet njuta sina skåliga rättigheter. En man trodde sig allt för stor Herre öfver sin hustru, sedan han genom en utfäst skänk, kallad mårgongåfva eller *bindradagsgåf* (x), likfom hade be-

(*) Hvarföre kvinnokönet här fordom ej nõt arf, kan läsas hvad Montesquiou anförer i L' Esprit des Loix, Liv. XVIII. ch. 22.

(x) Mårgongåfva kallas, i våra gamla lagar hinda-radags - gåf (Se IV. Fl. ÅrfBl. Upj. 10. Fl. GBL.

betalt des Jungfrudom, det enda, som var lämnadt i qvinnokönets vård, och för hvilket lagen hade utfäst åt thy belöning (y). Men BIRGER Jarl, för att få-

N 2

tä

GBL. WGL. X. Fl. GBL. ÖGL. &c.) däraf, att mannen gaf sin hustru mårgeonen efter samlaget en viss skänk i fast eller lösöron. (*Hindras dags um morghin tha agher Bonde busfru sina hedra, ok bannni morgningaf gifva*; (se IV. Fl. ÅrfBl. Upl.) Sjelfva upphofvet till en sådan sed var väl, att en sådan skänk gafs till en belöning för hustruns Jungfrudom; Men i senare tider blefvo äfven Enkor, då de trädde i nytt äckenskap, delacktiga däraf.

(y) TACIT. de Mor. Germ. c. 18. skrifer här om såsom något besynnerligt: *Dotem non uxor marito, sed uxori maritus offert*. JOH. MAGNUS (lib. VII. c. 9.) menar väl, att sådant kommer däraf, att en man här fordom tog sig hustru, för att hafva henne till hjälp i sitt hushåll och ej till sin Herrskarinna: hvarföre ock på det hon ej måtte hafva något att påcka på, skall det blifvit vedertaget, att mannen gifvit hustrun mårgeongifva, och ej tvårrom, såsom hos andra folkslag sker. Men det är en ogrundad gissning, som kunde för ro skull få rum i en Satirisk Roman; titan är rätt grundnen till en sådan sed, att qvinnokönet här fordom inter ärfde, och följackteligert intet uade att gifva.

ta det qvinliga släktet i en rättighet, som icke utan oskäl och emot all naturlig billighet var dy betagen, stadgade, att Systeren skulle ärfva hälften emot Brodern, och Hustru åga giftorätt i bo, utom sin mårgongäfvä, til hälften emot mannen eller en tredjedel i boet (z). Och fastän
qvin-

- (z) Af III. Fl. Ärf Bl. Helt L. samt 5 Cap. GBL. L. L. och III. Fl. Ärf Bl. Upl. vill väl synas, som skulle ERIK den helige allraförst infört här en sådan lag om qvinnokönets ärf; Ty där stadgas, att när giftomannen gaf Fästemon i Fästemannens hand, skulle han därvid bruka följande ordform: *Jag gifter dig min dotter till heders och hustru, och till halsva sång, till lös och nycklar, och till hvar tredje penning, som jag äger och äga sän i lösören, och till allan den rätt, som i Uplands lagen är och den helige ERIK gaf, i namn Faders, Sons och den helige Andes.* Men sådant var blott ett talsätt, i senare tider antaget, som hade mer sitt affeende på de öfrige en laga hustru i Uplands lagen tillagde rättigheter och förmaner, än det beviser denna lagens upphof ifrån ERIK den helige. Ty när BIRGER Jarl allraförst tillade qvinnokönet denna rättigheten, lät han ock införa sådant i Uplands lagen, som af de förrbättringar, hvilka ERIK den Helige i berörde Lag hade gjort, af honom kallades S.
ERIKS

qvinnekönet, efter den naturliga Lagens föreskrift, ändå kan tro sig vara i misstning af sina halfva rättigheter, och i stöd hvaraf en dotter, likasom vore hon icke ett få kårt och värdigt barn af sina föräldrar, som sonen, måste tåla, att hennes halfva goda borttages af hennes Bröder; satte likväl denne, af BIRGER Jarl till qvinnekönets heder och högaktning stadgade Lagen, Svenska flickor utom det tillförerne med Frillobarn gemensamma öde, att vänta allt ehuru ringa såsom en skänk och nåde-gåfva af sina Föräldrar (a), Bröder eller anhörige, och gjorde, att mankønet, hittills öfvermodigt af sina orättmätiga förmåner, som de beslutto i kraft af en obillig sedvane, efter handen afklådde sig en vis grofhet i uppförande, en

N 3

grym-

ERIKS Lag, så att bemålte ord: *som den helige ERIK gaf*, blott hafva sitt afseende på det näst föregående ordet eller Upplands Lagen.

- (a) Frillobarn' nudo intet arf, och det var ej utan mycket besvär, som Föräldrarne kunde gifva sitt oäckta Barn något af värde; Se IV. Fl. Årf. Bal. ÖGL. cfr. Catalog. Legifer. ad codic. WestroGoth. P. 97.

grymhet i tankar, med flere fel, som alla de folkslag äro underkastade, hvilka äro Tyranner för sina qvinfolk (b). Våre förfäder begynte ifrån den dagen, att anse qvinnokönet med helt andra ögon. En flicka hade nu ej mera af nöden, att fruckta för något våldsammt förolämpande, eller behöfde hon tigga sin föda af sina rika Bröder och obarmhårtiga Slågtingar, som sutto i en obillig besittning af hennes goda. Hon var sin egen Herrskarinna: hon nöt sin billiga trygghet; hon hade sina skåliga rättigheter. Den som ville förtjena hennes kärlek, långt ifrån att visa sig fräck och grym, eller trottsa på sina krafter, hade ej ån att vinna hennes gunst genom höfligt uppförande, artiga seder och flere människliga fullkomligheter. Hon kunde nu välja sig friare efter sitt hjärta, utan att ytterligare behöfva på sin Bröllopsdag beväpnade Brud-

(b) Att BIRGER Jarl allraförst infört denna lagen om qvinnokönets arf, viser st. Rimchr. p. 32, ERICUS OLAI lib. III. p. 115; JOH. MAGN. lib. XIX. c. 18; MESSEN. Sc. ill. T. 12. DALIN T. 2. p. 234. &c. Sift lärar han blifvit i Dalarna antagen, efter ÅrsBL. 1. §. Dal. L.

Brudmän. (*) emot andras vållsfamma stämplingar. BIRGER Jarl kan således räkñas för den, som i fynnerhet laggt förrsta grunden till Svenska folkets föllhet, och att en Svensk man, född att vara människja, ifrån den dagen gjorde sig en åra af att uppöfva de förmåner, som grundade i förnuft, skål och billighet, endast kunna värka en rätt lyckalighet.

Men fast Svenske Lagen den tiden var slåt och ofullkomlig, måste man likväl medgifva, att rättegången var oändeligen ömkeligare. Och om BIRGER Jarl vid des förbåttrande icke just var så lyckelig, som senare tiders Prinsar, lärde af lång förfarenhet och förra tiders exempel, hafva varit; år dock så mycket vist, att han förbåttrat vår Rättegång, och för orimliga och vidskeppeliga bruk, alldrig tjenliga till oskyldighetens beskydd och sanningens bestyrkande, infört sådana medel, som ehuru ej heller i allt full-

N 4

kom-

(*) Dese beväpnade Brudmän kallades helghjon, efter de brott, man emot dem begick, lägo i tvåböte, se Dal. L. Giptm. Balk: §. 2.

komliga, dock voro underkastade mindre misbruk, och ledde närmare till sina ändemål. Det är bekant, att våre förfäder i sin rättegång betjent sig af åtskilliga medel, till sanningens utletande och bestyrckande. Ibland dessa voro dock de vanligaste *Envig* och *Järnbyrd*, väl bägge lika oskälige, lika ovissa, men begärlige för ett folk, som tillförne och under hedendommen grymt och villdt, satte all rätt i magt och styrcka; men nu vidskepelig och fullt af vantro, ålskade och trodde allt, blott det var onaturligt, vanligt fel hos sinnen, som efter de ej känna, tro sig berättigade att hata och lasta förnuftet, och i syndig tillförsigt gapa efter undervärk, och vanta allt af Guds omedelbara styrfel (c). Jag vill nu ej tala om

(c) Dock likasom envigslagen gällt här länge efter Christendomens inkomst, var äfven så järnbyrden i bruk på slutet af Hedendomen; se DALIN T. I. c. 7. §. 17. Om POPPONIS undervärk gifvit anledning till dess införande här i Norden, som SAXO Gram. (lib. X. p. 189. Ed. STEPH.) påstår, lämnas i sitt värde. Däruti har han åtminstone orätt, att envigen därigenom kommo ur bruk, ty de varade likafallt.

om det förra beviset envig, ett grymt och otjenligt sätt att utforska fanning; men som nu, genom de af BIRGER införde Fridslagar åtminstone till en del hämmadt, den tiden ej var brukeligt vid Domstolarna; utan blef Järnbyrden det föremål, som BIRGER Jarl ville hafva afskaffadt. Denna utöfvades väl på åtskilligt sätt (d); men det allmänaste var, att den anklagade antingen med bara händerna, skulle bära ett glödande järn, eller med bara fötterna gå på nio glödande Plogbillar. Och tjente järnet för bevis till fanning på det sättet, att om händerna eller fötterna därvid befunnos utan skada, dömdes den anklagade för oskyldig, efter Gud. då troddes genom ett klart undervärk vift hans oskuld; men i vidrigt fall blef han dömd till gånningen. Blef åter järnet åklagaren förelaggt såsom bevis till des kårsmål, dömdes man, att hans påstående vore sanfärdigt, om händerne eller fötterne

N §

be-

(d) I Skåne-lagen (lib. 9. cap. 24. 25. 26.) finnes en kort beskription om järnbyrden, och på hvilka sätt man genom glödande järn utlette fanningen.

befunnos utan skada (e); men i vidrig händelse blef det ansedt för ohemult. Dock som det är emot naturen, att det för-ra utan konst låter sig göra, blifver det ett undervårk, om det någon gång har händt; och i sådan beskaffenhet anföras ock de äldsta ordalia eller järntecken i Historierna. Således såges POPPO, en lärare i Dannemark, för att öfvertyga ERIK Segerfäll om Christna lånans vißhet, hafva burit för honom och des förnämsta Herrar ett glödande järn i bara händerna utan deras skadande (f): Jag lämnar väl be-

(e) Ett arnat slags järntecken. Skedde i Sjudhett vatten, hvarigenom GUDRUNNA, Gjukungarnas Syster, SIGURD Fofnisbanes Enka, bevisste sin årlighet emot sin nya Gemål ATTLE; se TORF. Hist. Norv. P. I. p. 482. Om de åtskilliga medel, hvaraf de gamle betjente sig vid Sanningens utletande, kunna ses LOCCEN. antiqu. lib. 2. c. 4.

(f) Cfr. AD. BREM. H. Ecl. lib. 2. c. 26, SAXO Gram. lib. X. p. 71. ÆLNOLTH. in vita S. CANUTI cap. 1; ERICUS OLAI lib. 1. p. 36. 43; TORF. Trifol. Hist. c. 8. p. 31; WITTECHIND; rer. Sax. lib. III, MESSEN, Analect. lib. 2. p. 35. WILD. ad Puffend. p. 376. DALIN T. I. p. 603. HOLBERG T. I. p. 84.

beskaffenheten af denna och flere sådana Historier i sitt värde; men om de ock någonsin skola skett såsom undervärk, var det åtminstone orimligt, att man ville draga till bevis i världslig rättegång sådana tecken, som stridande emot naturen, alltid lämna lika värkan af brännande, så ofta undervärk eller bedrägerier ej emellan komma. Så fåfängt, som det alltså var, att förmoda det förra, ett hopp, som ej kan finna rum utan hos dem, som utan kännedom af världen, om des styrelse göra sig ett oförnuftigt begrepp; Så orimligt var det tvårrom, att till sanningens utletande antaga ett medel, som alltid måste lämna lika utslag, och med samma värkan fälla en oskyldig, som det friar en skyldig, så ofta en sådan värkan ej bedrägeligen hindras. Men såsom ingen ting så högt kjufer en oupplyft menighet, som onaturlige händelser, dem de med håpenhet åskåda, och i en vidskeppelig tillförligt tro styras af en förborgad Guddommelig kraft (g); behöfdes många förord-

(g) Deraf kallades Järnbyrden Guds dom (Se ÖGL. Edsörbl. n. 17) och brukades i vissa mör-

ordningar och anstallter, innan ett så slipprigt bevis ur Svenska Rättegången hant blifva fullkomligen utmönstradt. Påfven ALEXANDER III. hade väl redan år 1160 i Konung ERIK *den heliges* tid utfärdat en Bulla mot Järnbyrden (h); men denna Bulla hade så liten värkan, att vid Cardinalen WILHELM *Sabinensis* ankomst 1247, till de Nordiska orterna, fant han henne i fullt bruk öfverallt, ehuru hon korrt föråt i Dennemark af Konung WALDEMAR II. var förbuden (i). BIRGER Jarl, ehuru uppfödd i den vidskeppeligaste tid, var dock för stor att ej inse skadeligheten af ett så bedrägeligt och grymt bevis, hvilket liksom läckade de onda till motvillighet, utan att fruckta någon värkan af järnets brännande, som de med konst afvände, när tvärrom den enfaldige och

mål, där sanning genom envig eller ur andra skäl ej troddes kunna utrönas.

(h) Cfr. Bull. ALEX. III. Tusc. 4, id. Septemb. An. 1160; ap. DALIN. Tom. 1. p. 207. it. Nettelbl. Schv. Bibliot. P. III. p. 55.

(i) Cfr. Mand. WALDEM. R. de ordal. in addit. ad L. L. Scm. p. 67. HOLBERG T. L. p. 298.

och oskyldige, för att lida en dubbel orätt, med brända händer och fötter troddes gifva bevis om sin arghet och orättvisa. Hårtigen stadgade fördenskull, att Järnbyrden skulle afkaffas och ej vidare tjena för något bevis hvarken i Kårandens eller Svarandens sida (k). Men som det likväl var nödigt, att Sanningen på något annat sätt skulle i mörrkä mål utletas och styrkas, införde han i stället de så kallade Testes Negativi eller Edgårdsmän, hvilka äfven hos andra folkslag varit brukliga, och här förrst i slutet af sistledna hundradetalet blefvo afkaffade (*). Detta beviset bestod däruti, att den anklagade, ej tagen & bar gårning, så att han genom sanna vittnen (l) eller egen bekännelse kunde bin-

(k) Järnbyrden här i Sverige är förrst förbuden af BIRGER Jarl (se Edsörsbl. Fl. 17 ÖGL) och sedan af MAGNUS Ladulås (se Årf. Bl. Fl. 16. Helf. L.) samt ändteligen sist på herredagen i Stockholm år 1320. (loc. cit.)

(*) Konung CARL XI. förbödd allraförst år 1695 Edsgårdsmän, hvarom kan ses Svea Hofrätts-Universale af d 29 Nov. 1695.

(l) Sanna vittnen kallades de, som visat veste att betyga om saken (se 17 Fl. Edsörs. Bl. ÖGL)

bindas till saken, efter brottets beskaffenhet för hvilket han anklagades, skulle fria sig med sjelf fins ede och ett vist antal Edsgårdsman. Desse svuro väl ej, om den anklagade var skyldig eller ej, utan allenast att de trodde det han vore oskyldig. Men den vidskeppeliga vantron för Järntecknen var dock så rotad i folkets sinnen, att denna BIRGER Jarls hållsamma stadga hade stor svårighet att komma i värckställighet. Och fastän efter hans död, des Son Konung MAGNUS *Ladulås*, som i allt gillade och förbättrade sin Faders inrättningar, och efter honom Konung BIRGER lät strängeligen förbjuda Järnbyrden, såsom ett allt för slipprigt bevis till Sanningens uttalande; klagades dock långt därefter på en Herredag i Stockholm år 1320, att Järnbyrden ännu bruktes vid Domstolarne i Helsingeland, hvarföre en särskild Stadga i Helsingelagen då intogs, till des afkaffande, samt att alla mål, som tillförene efter Järn blifvit utrönt, skulle

om sådana funnos, eller den anklagade kunde förmås till egen bekännele, bruktes ej Edsgårdsman,

skulle sedan ligga till Tolfmanna nämnd, hvaraf Konungens man och målsäganden måtte utnämna den ena hälften, och den anklagade den andra, som medelst sin ed skulle fria eller fälla den anklagade.

Människorne, ej nöjde med att nytja världen och tillvälla sig herravälde och ägande rätt öfver alla lefvande djur, hafva, till egen vanheder och föragt af sitt slägte, drifvit denna begärelsen att äga så högt, att de ock gjort människor till trålar: dem de ägde såsom en annan ägendom, och brukte efter sitt behag: mot hvilkas allt var lofgifvit, ingen grymhet orättmätig, intet dråp förbudet. Sådana olyckeliga människor hafva ock fordom varit här i Sverige, som, lika med boskap i anséende till sin herre och ägare, som få såldes, som få handterades. Att komma i ett så olyckeligt tillstånd voro åtskilliga tillfällen och medel. Att nu ej tala om dem, som blefvo fångne i krig och uppbragte på hårfårder, hvilka såsom sina ägares rof och krigsbyte blefvo beständige trålar och lifegne; utan kunde ock Svensk man blifva Svensk mans trål på tvåggehän-

handa fått, antingen att Svensk manna-
 rätt förvärkades genom brott, eller någon
 sjelfvilligen bortt gaf sin frihet, och blef
 annar mans trål. Hårtigen fant landet
 lida mycket dårigenom, att så ovårdiga
 människjor funnos, som sjelfvilligen
 bortt fælde sin frihet och gäfvø sig till trå-
 lar i annar mans vålld; en frihet, som
 han ej trodde få alldeles oinkränkt till-
 komma en underfåte och medborgare,
 hvillken år sitt Fådernesland mer skyldig,
 ån att det bør stå honom fritt undandra-
 ga sig de plickter, hvillka honom såsom
 en medlem i det allmänna åligger. Des-
 utan ville ej Hårtigen, att Svensk man
 skulle vara Svensk mans trål, eller utan
 att hafva förtjent att mista Svensk man-
 na-rätt, gå uti ett det människliga slågtet
 så ovårdigt tillstånd, som allenast vore
 ett straff för grofva misfgärningsmån;
 hvilka icke mindre ovårdige att vara för-
 nufftige människjor, ån tålas bland Sven-
 ska mån, med mer rättvisa dömdes för-
 lustige af den fenare förmånen, för att
 lättas utom de förras antal i ett med oskä-
 liga djuren gemensamt öde. BIRGER
 Jarl förböð alltså, att ingen måtte gifva
 sig

sig sjelf till trål, eller någon hafva lof, att emottaga en annan till trål, som efter Lag icke hade förvärvat sin frihet.

Efter våra hedniska Förfäders beskaffenhet och tänkefätt, hade Sveriges Lagar vid BIRGERS tid ännu mycket i behåll. ERIK *den helige* hade vid granskningen af WIGERS Flockar ej haft i ögnafigte ån Kyrkans rättigheter, och sådana misbruks ändring, som i synnerhet icke kunde bestå med des förmoner: antingen att han ej vågade förbjuda vissa seder, som ehuru grymme och skadelige i sig sjelfva, likväl för sin ålder skull dyrkades af allmänheten, eller att han ej hade nög ljus att granska och förbättra allt. I synnerhet voro visse lämningar i Lagen efter sådana misbruk, som vål voro afkaffade; men sjelfva lämningarne, såsom påföljder af berörde misbruk, voro likväl ännu bibehållne. Jag har redan sagt, att hos våra hedniska Förfäder ingen rätt var så god, som sjelf-hånden eller den så kallade näfve-rätten. Således blefvo alla de mål, som ej kunde i godo förlikas eller fullligen öfverbevisas den anklagade, utställdte till ett envig emellan bägge parterna,

terna, den anklagande och den svarande. Och troddes rätten eller utgången af enviget få visst falla till den oskyldigas fördel, som den följande tidens vidsklippelse väntade samma rättvisa af sitt glödande Järn: så att, om den anklagande vant och kunde beröfva den anklagade lifvet, hölls hans Kåremål för rättmåttigt, och den dråpne för faker, fast denne ofta led dubbel orätt och med sitt lif betalte en emot sig gjord ohemul beskylning: vant åter den anklagade och segrade öfver sin vederdeloman, hölls han för fri och oskyldig, fast han ofta betalte ett brott genom et annat, och i den förolämpades blod aftvådde sin egen orättvisa. Denne grymheten, att dömma och utforrika sanning, ledde till en annan, som dåruti bestod, att dråp fållan eller alldrig straffades med dödsstraff: vål grym sedvane och stridande emot all Regerings konst, att få tillåta medborgarne i samhället inbördes få dråpa och med krig förföllja hvarandra; men som troddes anständig för ett folk, som ej kände annan heder, annan rättvisa, än mod och sjelf-håmd. Om någon blef dråpen, lämnades till den
dråpnes

dråpnes arfvingar, som kallades målsägande, att antingen förlika sig med dråparen, eller uti envig försöka sin lycka emot honom (m). Och ehuru väl under Christendommen en så grym ofed efter handen blef afkaffad, belades dock ej därför dråparen med lifsstraff, utan han skulle allenast böta och årlägga mansböt. Hårtigen ändrade väl ej denna Lagen, men skärpte den likväl medelst böternas förhöjande för alla de dråp, som begingos å Konungens gårds-fogdar Upsala ödes gods och dess betjenter, så att i stället för det en sådans lif föråt blifvit gulldet med tolf marker, skulle nu därför bötas fyratio.

Utaf hvad således hittills anfördt blifvit, kan någorlunda inhämtas **BIRGER** Jarls förtjenster vid vår Svenska Lags förbättrande. Att villja tillskrifva honom hel och hållen en eller annan af våra gamla landskaps Lagar, vore att tala emot bevis och skäligh anledning. Desse uppkomne under hedendommen af samlade lands

O 2

leder

(m) Se 38. Cap. Dr. m. v. L. L; 38. Fl. Manh. Bl. Hel. L. dec.

feder, håfder och exempel, blefvo este handen ändrade, förbättrade och ökte, de af de ordningar, som tid efter annan utkommo, dels af de Dommar, som öfver enskildte mål kunde blifva fälldte, hvilke sedan införde i Lagboken, tjente därefter i allmänhet för rättesnöre vid andra dylika händelser. Ingen kan således fågas ensam våra upphofsman till någon Lag, om man anser berörde Lag i hela den vidd. hvori han till oss kommit. Dock finnes BIRGER i synnerhet gjort sig förtjend af Upplands och Östgöta Lagarna.

Den förre, förmodeligen den äldste af Sveriges nu behållne Landskaps-Lagar, var under hedendommen bekant under namn af WIGERS Flockar (n); men sedan i Christendommen och efter de få förbättringar, som däruti gjordes af ERIK *den belige*, blef, honom till åra, kalladt S. ERIKS Lag (*). Denne Lagen var i BIR-

GERS

(n) Denne VIGER SPA, förmenes vara begravven på Hembringe Gårde ej långt ifrån gamla Upsala; se Mon. per Thiund pag. 227; SERENII Diff. de Uplandia, part: post. p. 6.

(*) De af våra Historici, som mena, att när i gamla skrifter nämnes S. ERIKS Lag, förstås därmed Östgöta Lagen, och ej Upplandslagen, hafva orätt.

GERS tid i ett ömkeligt tillstånd. WIGERS Samling, bestående af gamla hedniska landshåfder, var otillräckelig, att befordra den invärtes tryggheten och en god ordning. ERIK *den belige* åter hade ej gjort vidare, ån han utmönstrat sådana hedniska bruk och talesätt, som han fant ej kunna bestå med den då brukeliga Christendommen. BIRGER låt alltså, utom andra förbättringar, i honom införa sina stadgar, och banade således en god väg för sin Sonson Konung BIRGER till denna Lagens ytterligare förbättring och hvarigenom han blef fatt i det stånd, som han nu är.

Hvad den senare eller Östgöta-Lagen angår, bestod den vid BIRGERS tid i en samling, som blifvit gjord af fordna Svea och Göta Konungars Lagar, Påbud och Dommar, hvillken KNUT, ERIK *den beliges* Son, något hade förbättrat och ökt. Denna Lagen låt BIRGER Jarl vidare öfverse, öka och genom de af sig utgifna stadgar få förbättra, att han i synnerhet bör BIRGER Jarl tillskrifvas (o).

O 3

Men

(o) Cfr. Rubr. Leg. O. G. där denne Lagen såges enkannerligen af Konung KNUT och BIRGER Jarl hafva blifvit förbättradt åren 1168 och 1260.

Men onkannerligen år BIRGER Jarl upphofsman till den Stads-Lagen, som till oss kommit, och af Konung GUSTAF ADOLPH år 1618 förrst genom trycket år utgifven. Denna grundade han på sådana Lagar och sedvanor, som förått voro vedertagne, och under namn af *Birke-Rätter*, gullo såsom Lagar för Städerna och Handelsplattferna i Riket. Men som BIRGER med denna sin Stadslags författande ej hade annat affeende, än att gifva sin nya Stad Stockholm vissa friheter och sådana ordningar, som han hållst trodde tjenlige till Stadens uppkomst och förmerande, efter som den tiden hvar och en af Städerna synas haft sina enskildta Lagar och sedvanor (p), likasom de flåsta Landskaper hade sina särskildta Lagar; blef ock denna Lagen så lämpad i allt efter Stockholms belågenhet, att då den senare af hans Sonesons Son Konung MAGNUS ERIKSSON, utan tvifvel förbåttrad och anfenligen förökt (q), blef för-

kla-

(p) Hvilket synes kunna slutas af 15 Fl. Tingm. Bl. WGL; cfr. STJERNHÖK de jure Sveon. Vetusto. p: 20.

(q) Att Konung MAGNUS ERIKSSON utgifvit

klarad för en allmän Stads lag, och i samma affigt i nyare tider af Konung GUSTAF ADOLPH bekräftades och utgafs, har den så vida varit otjenlig till ett sådant ändemål; som åtskilliga dess ställen endast angå Stockholm (r), och till Städerna i allmänhet äro olämpeliga.

Konungens Rått var i gamla tider ett slags öfverdomstol, som hölls hvar tredje år, inrättadt i det afseende, att Konungen eller den han i sitt ställe förordnade skulle där bryta *Skrock* och *Off-Socknar*, det år, att visa mål, som sedan nästföregående Rått-Ting voro afgjorde vid underdomstolarna, här kommo under ny skårskådan, och efter beskaffenheten antingen blefvo ändrade, i fall något fans va-

O 4

ra

en allmän Stads Lag, som annars är alldeles förtegadt i vår historia, finnes uttryckeligen i de Privilegier, som Konung ALBRECKT gaf Ulfaby eller Bjöneborg år 1365, i hvillka han gifver berörde Stad tillstånd och frihet, att i alle så nyttja och lefva efter den Björkö-lag, som Konung MAGNUS då korrt föråt utgifvit för en allmän Stads och Köpings Lag; cfr. BJÖR-
NERS diff. Epist. de situ Stockholmiz p. 11.

(r) Cfr. XIII. Cap. B. B. XXI. Cap. Köpm. Bl; XXIII. cap. Edsör Bl, St, L. och flere ställen.

ra för mycket eller för litet tillgjordt, eller alldeles upphåfne, om de funnos stridande emot Lag och vedertagna håfder.

I Konung KNUTS tid stadgades så, att om någon på ett sådant Råfft-Ting blef fälld till böter, skulle han vara förpliktad dem strax att årlägga, eller skulle i vidrig händelse Tinget til honom hemflyttas att där måta ut af hans ågendom förrst målsägandens rätt, och sedan deras betalning som utmätningen gjorde. Detta slags utmätning, efter en viss inkomst därunder för Cronan berodde, var merendels så dryg, att den med så mycket större obillighet ofta förstörde ett helt hus, som hustru och barnen måtte i fattigdom och uselhet omgälla mannens eller fadrens brott och tresko. En sådan hårdhet kom ingalunda öfverens hyarken med BIRGERS ömhet om det allmännas välstånd, som alltid lider af obilliga författningar, eller med des hustrun tillagde gistorätt i boet. Han lät därför allraförst i Östgöta Lagen införa en grundfatts, som sedermera därur blifvit tagen och införd i våra senare Lagar, samt i vår nu brukeliga nya Lag finnes bibehållen, nämligen att

ingen må en annars lott förvärka, utan bvar sin sak ensam böta (s), så att en fader således ej kunde förvärka fina barns lott, en man ej sin hustrus, och ingen en annans lott, utan han med honom vore i flock och farnöte, det är i saken delaktig. Till följje häraf stadgade BIRGER Jarl, att sedan Råfst-Tinget hade lagvunnit saken, skulle läggas en viss dag för den brottslige, inom hvillken han måtte hafva tid och råderum att årlägga bötterna, om han ville och gitte; försutte han den dagen, skulle Nämnden, som fällt honom, fara hem till bo hans, och lägga af des barns lott, och des hustrus lott, och sedan af hans lott utmåta så mycket, som han var fäll-der åt, utan att hustruns giftorätt eller barnens arfs-lott borde håfta för bristen. Satte den brottslige sig vid sådant tillfälle till motvårn, så att han ville värja sitt gods, och därunder beginge någon åkomna, hvad heller det vore inom eller utom gårds, skulle sådant ligga i tvåböte, men

- (s) Se 9. El. EdsörBl. ÖGL; Thy, at ångin ma annars lot förvärka. Sva skal kvar ensamin sina sak böta.

men finge han sjelf åkomma, skulle sådant vara ogillt (t).

Å en tid, då Konungens Håf underhölls af vissa Kronogods, som kallades Upsala öde: då ingen Krigsmagt fants utan i krigstider, och då ej kostade Kronan, utan underhölls af Allmogens gårdar: då Ämbetsmän dels voro få, dels ej nuto lön af Kronan, utan hade Förlåningar, gästning och gengård: då Kronans Slott och Fåsten underhölls af Allmogens kôrflor, dagsvärken och samman-skott: voro ock Kronans inkomster, efter behofven, få och ringa, Utom Danaarf, Sak-fall, Edsören, Dulgadråp, ensaks-böter, flottfå *) och flere ovisse inkomster; bestod i synnerhet, ifrån AR-RILDS tid tillbaka, en Kronans förnämsta indrägt i tredje delen af vissa böter, hvartill de brottlige efter Lag dömdes, hvaremot Håradet och målsåganden nuto hvar sin af de öfriga tredjedelarne. Men denne inkomst var underkastad så många egen-

(t) Se 3 Fl. RåttBl. ÖGL

(*) Flottfå kallades sådane penningar, som sattes i taka händer och inom viss tid ej lyftes af vederhörande, se *Calm Recept. 1474. §. 45. Stads L. Dråpm. med vilja cap. I.*

egennyttiga handlinger, att Kronan, icke mindre än Håradet, merendels satt i misstänning af denna sin tillståndiga rätt. Därtill voro flere orsaker bidragande. ERIK den Helige, en svag och onyttig Regent, hade, medan han var Konung, nekat att emottaga denna sin rättighet, under ett mer välment än dugeligt skäl, att han sådant icke behöfde: därigenom blefvo icke mindre de vrånge och orättfärdige styrkte i sina onda gärningar, efter de fågo straffet lindradt och ovisst; än uppmuntrade och likasom berättigade att förfördela Kronan, när de kunde. Dessutan var den plågsfeden iritad, att så ofta målsåganden gaf efter sin rätt, troddes Kronan och Håradet, såsom mindre delägande, äfven böra eftergifva sina andelar. En så obillig sed gaf anledning till det missbruk, att Kronan och Håradet nästan ständse förfördelades i sin rättighet därigenom, att målsåganden, äfven då han i det nogaste utkräde och åtnöt sin del, likväl föregaf, som hade han den eftergifvit, ringa samvetsgran om det allmännas skada, när han blott såg sin nytta befordrad genom någon hemlig öf-

VEF-

verenskommelse med den brottslige. BIRGER Jarl, mer rättfinnig och uplyft i sitt tänkesätt, ån att ej inse och ogilla ett så skadeligt och oskåligt missbruk, likasom han redan hade stadgat, att hvar skulle sin sak ensam böta och ej en annars lott förvärrka, fant ur samma grund åfven obilligt, att någon hade lof så fritt bortgifva en annans rätt. I anledning däråf stadgade han, att målsäganden väl kunde göra af sin rätt hvad han ville; men att Kronan och Håradet icke desß mindre skulle njuta sin fullt ut (*).

Med Utländska Magter, utom Danmark och Norige, hade Sverige hittills plågat föga omgång. Man vetste ej ån hvad det var genom upprättade förbund grunda sin trygghet emot tillkommande anfall, och dymedelst göra om intet en mågtig grannes åregiriga affigter. Ån mindre fant man affeendet på handel och andra Rikens hushållningsmål vara nog gällande till inrättning af slika förbund. Att någon handel denna tiden blifvit idkad med Sverige,

(*) Se ÖGL. Wahd. M. Fl. 6.

ge, är väl få vida onekeligt, som landet icke allenast hade nödiga, då få väl som nu, en hop vissa utländska varor, såsom Salt, Vin, Spetserier, Klåden, med mera; utan hafve vi ock åtskilliga historiska bevis därom, att handel af Utlånningarna och i synnerhet af Borgare i Lybeck blifvit idkad i Sverige. Men att man hade något begrepp om en rätt och nyttig handel, och som i anseende till ett Rike är att anse såsom inkomsterne och utgifterne i ett hushåll, hvillka få vida åtminstone böra låmpas emot hvar andra, att de senare ej öfverftiga de förre, vore att tala emot alla bevis. Vi hafve i långt nyare tider varit så tanklöse i det målet, att våre efterkommande med skålig orsak kunde tvifla om sådant, så framt de ej hade mer än historiska bevis därtill, och dem ej bekant vore, till hvad dårskaper är mågtigt et människligt förnuft, som, lämnadt åt sig sjelft utom all försämrhet, och fångsladt i ett vidskappeligt fått att tänka om Gud och världen, ej haft tillfälle att upplysas af Vetenskaper och historien. Men att likväl, allt detta oagtdt, RIRGER, för att äfven vara

ra

ra den förrste i detta målet, som vågade tänka, dock haft för handen med Konung HENRIK III. i Ängeland en Tractat, som synes haft sitt affeende på någon viss handels ordning emellan bägge Rikens Underfåter, med mera, viser den dubbele beskickning, som BIRGER Jarl dårom gjorde till Ängeland. Men Konung HENRIK var så besvärad af sitt krig med LOVIS VIII i Frankerike och andra tryckande omsorger, att BIRGERS förrsta sändebud ej kunde få något visst slut i sina värf, utan måste omsider med oförrättadt ärendet afresa. Dock som HENRIK likväl i ett bref med dem hade anfört sina hinder, hvi han ej då fant sig i stånd att ingå i det af BIRGER åstundade förbundet, hållt han ock önskade blifva närmare underrättad om BIRGERS mening och affigter därutinnan; afskickade BIRGER å nyo i samma ändemål tvänne Prädikare-Munkar, nämligen Prioren BERT och COMMER, till Ängeland. Vid desas ankomst till London år 1255. var HENRIK kommen i något större lugn, så att de icke allenast af ho-

nom

nom blefvo vål emottagne, utan ock för att visa sin högacktning emot BIRGER och des anbudna vänskap, affärdade han samma år till BIRGER sina Sändebud GILBERT de BELLO och ROGER de REFHAM, som ock voro Prädikare-Munkar. Men efter de ej hade mer i fullmagt, än allenast att inhämta BIRGERS mening om förbundet och des beskaffenhet, och allt således blef utfatt för mycken vidlöftighet; kom denne handels-tractat, om ej att alldeles afbrytas, dock efter hand att afstanna och borrtglömmas. Creditivet för Konung HENRIKS Sändebud till BIRGER Jarl har ej bort saknas å detta ställe (u) Hamburg tillått BIR-

(u) *Litteræ de Credentia Ducis Sveorum.*

Rex Domino B. Duci Sveorum Salutem.

Cum de contrahendo inter Nos & Vos, ac Regem Sveorum, natum vestrum, perpetuo amicitiarum vinculo, ad Nos dudum Vestros Nuncios duxeritis transmittendos; Nosque multiplici querrarum discrimine turbati, & plerisque negotiis occupati, Nuncios a latere Nostro ad Vos, pro statu & qualitate rerum investigendis, pro ut Vobis scripsimus, eo tempore nequiremus;

Ac

BIRGER Jarl samma handels-frihet, som Lybeck här då redan hade, och måst bestod i Tull-frihet på de varor, som berörde Ståders handlande och krämmare förde hit.

Att icke BIRGER Jarl stiftat långt flere Lagar, afskaffat flere missbruk och i allmänna hushållningen gjort flere nyttiga inrättningar, är otvifvelacktigt. Hans kärlek för

Ac per discretos & religiosos Fratres, Priorem BERT & COMMER, de ordine Prædicatorum, laudabilis industriæ & sagacitatis viros, Vestram de novo voluntatem Nobis lucidius explicandam duxeritis, & quo modo Nobis, præ cæteris mundi Principibus, Vestra Serenitas optarit copulari:

Nos Vestræ dilectioni proinde grates referimus speciales, discretos ac religiosos GILBERTUM de BELLO, & ROGERUM de REFHAM, de ordine supradictæ, ad Vos profecto mittentes memorato, & ad statum regni & qualitatem negotii per ipsos investigandos; quibus super his omnibus fidem adhibere, & Vestram inde voluntatem Nobis per eosdem demandare velit.

Teste Rege apud Nottingham 22. die Julii

1255,

Vid. RYMERS Foeder. Angl. T. I. P. II. p. 1.

för det allmänna bästa, hans förnuft och fria tänkesfält, och ändteligen hans anseende och oinfränkta magt, tyckas så mycket mer förfäkra härom, som han emottog Riket i ett mycket flått tillstånd, och således å alla tider, dit han ville kasta sina ögon, hade tusen tillfällen att göra godt. Men som de fleste lagar och häfder kommit till oss, utan att vi vete deras förfäta stiftare, har ock utan tvifvel så gått med många af BIRGERS lagar. Imedlertid kunna de, som jag hittills redan anført, och som utan tvifvel äro de viktigaste af hela medeltidens lagar, tjena till ett begrepp af hans ljus och till bevis af hans förtjenst emot Riket, och af hans ömhet om det allmänna bästa.

Af hans mynt är det märkeligast, som blifvit slaget till åminnelse af Stockholms anläggande, hvilket har Stockholms torn på sig prägladt (v).

P

Jag

(v) Ytterligare underrättelse om hans mynt gifves hos DALIN T. 2. p. 248; BÅNGS diff. de Monte Brunconis p. 54; ZIERVOGEL de Re nummaria p. 77, &c. I Ehrenpreussiska Mynt-Cabinetet finnas tvåne af hans mynt.

Jag har med môda hunnit att samla det, jag hittills anfört om denna Sveriges Hårtig. Det har varit nåmdt med få få ord, och få stympadt i våra ålldsta handlingar, att man likfom med flit vårdslöfat den störste mans minne, som Sverige kan uppvisa under hela medeltiden, och dock är jag öfvertygad, att hans bedrifter och viktige inrättningar åro både större och flere, än jag kunnat få rätt på. Om jag gissar, att orsaken hårtill varit hans sparlamhet emot Munkar, Kyrkor och Kloster, hvarigenom han var i förlust af den största egenkap, som en stor man kunde åga, efter medeltidens tankar, lårer jag få mycket mindre dårutinnan fara vill, som den tidens Historia, fallen under Munkars hand och bestående i ömkeliga Annales, smakar af sina allstrares vett och begrepp, hvillke trodde intet vårdigare, att komma till efterkommandes kunskap, än att den Konungen, den mannen, ricktat Kyrkor och byggt Hospitaler för friska lättingar.

BIRGER Jarl var dock icke så alldeles utan denna angelågna frikostigheten,
att

att icke man har ett och annat bevis af hans storlek åfven i detta mål. Att nu icke tala om hans undergångna bot hos Arkebiskoppen LARS LILLJE, för trolösheten emot Folkungarna, ock hvarigenom denne Prelaten ville spela ett sådant sörjespel med BIRGER, som den helige AMBROSIUS fordom med Kåisar THEODOSIUS den store, för blodbadet i Thessalonica; vill jag allenast visa, att han gjort Kyrkan åtkilliga tjänster. Utom det, att han drog omsorg om grundvalens läggande till Upsala Domkyrka, som ofvanföre är berättadt, och tillade berörde Domkyrka en viss årlig koppskatt af några Sveriges norra landskap; utgaf han ock fyra bref till allmogen i Uppland, angående Tiondens riktiga utgörande till Prästerskapet. Desutan berättas han om Kyrkor och Kloster hafva dragit omsorg, och åfven låtit anlägga ett och annat af nyo (x). Ett Gråbröder-Kloster i Skara blef i hans tid anlaggd (y). Nun-

P 2

nor-

(x) Cfr. JOH. MAGN. Hist. SvioG. Lib. XIX. cap. 18.

(y) Cfr. Monasteriol. RHYZELII p. 163; Dalin T. 2. p. 245.

norna uti Wreta förklarade han fria för all Konungslig ränta år 1250, och tu år därefter gjorde han Nunnorna i Fogdö Kloster delacktiga af samma förmån. I det åröfrade Tavasteland byggde han Hattula Kyrka: i sin nya stad Stockholm låt han anlägga en Kyrka, S. Nicolaus till åra, som nu kallas storkyrkan. I Eskilstuna inrättade han ett Kloster för Hospitals-Bröder eller korsdragare ifrån Jerusalem af S. JOHANS orden (z), som lånder honom till så mycket större heder, efter icke allenast detta Kloster af det slaget var det förrsta i Sverige (a) utan voro ock dylika Kloster ingalunda onödiga och skadeliga Munke-nåsten, utan hårbårgen för sjuka och nödställdte.

Annars finnes BIRGER ingen ting min-

(z) cfr. Messen, Sc. ill. T. 2. p. 41; RHYZEL. Monasteriol p. 152; DALIN T. 2. p. 235; Rosenstierna de ordinibus Equestribus p. 65.

(a) Men sedan blefvo flere Kloster byggde för Johanniterna, såsom i Stockholm, Söderköping, Lund, Krokek, och Kronobeck, hvilket senare nu är Boställe för Öfversten vid Calmar-Regementet.

mindre varit, än slaf af den tidens Andeliga. Mån om, att god skick och ordning ibland dem måtte hållas, utvårkade han ifrån Rom till dem en Påfvens befallning, om nyckterhet och flere dygder, hvori de borde föreläsa andra och göra uppbyggelse i sin hjord (*). Igenom ett annat bref ifrån Rom skaffade han befallning till Arke-Biskoppen, att han årligen borde med tolf Personer besöka Stiftets församlingar. Däremot bekräftade han de andeligas myndighet att dömma, uttaga och åtnjuta böterna

P 3

i vis-

(*) Detta är ett Påve ALAXANDER III. bref från Viterbo den 25 Julii 1265; hvaruti Prästerne förmanas till ett skickeligare lefverne, och huru mycket församlingen af en Prästs lefverne snarare än af des låra uppbygges; *Nec illud clausis debetis oculis præterire, quod plus conscientiæ sancti laboris ædificiat, quam exercitatio sermonis. Testante nimirum B. Gregorio: Sermo dulcedinem non habet, quem vita reproba infra conscientiam remordet. Unde necesse est, ut quid Verbum Dei loquitur, prius studeat, qualiter vivat, & sic post vitam poterit aperta fronte docere. Juxta quod de Salvatore nostro scriptum reperimus: cœpit Jesus facere & docere. med mcra, som i berörde bref finnes.*

i vissa brottmål, som voro lämnade under den andeliga domstolen, hvilkken Bekräftelse han låt intaga i Östergöta Lagen till framgen efterlefnad (b)

Hvad hittills om BIRGER Jarl anfördt blifvit, är grundadt på sådana gamla och fåkra underrättelser, som åga all Historisk tillförlåtelighet. Det är ej underligt, om i det mörker och mangel, hvarmed vår Historia är omgifven, och hvarigenom vi sakne få många efterättelser, någre af våra håfdeteknare tillskrifvit denna stora mannen, mer gissningsvis, än utaf någon vis grund, en och annan omständighet, som icke åger få stor visshet. Således fåges han hafva laggt grunden till *Köping* i *Wälsmanland* (c). Vid sitt tåg till Finland förmenes han byggt *Castelholm* på *Åland* (d). *Örebro* Slott i *Nerike* är ej nog gam-

(b) Se 15, 16 Cap. Kyrbl. ÖGL. WILDES Hist. Pragm. p. 383. DALIN T. 2. p. 245.

(c) Se RHYZEL SvioG. Munit. p. 116; DALIN T. 2. p. 234.

(d) Se RHYZEL. SvioG. Monit. p. 44; Disp. de Alandia p. 18.

gammalt och hederligt, om icke BIRGER Jarl får hållas för des anläggare (e). Under sitt vistande i Finland, skall han laggt grunden till Åbo-Slott (f), likafå tillskrifves honom gamla *Elfsborg*, en mil ifrån Lödese, hvillket han anlade i åsom en gråntse-ort emot Norige till fåkerhet för Västergötland på hafsfidan (g). Emellan Södermanland och Östergötland satte han år 1263 gråntsestenar, som därefter år 1282 af des Son Konung MAGNUS blefvo gillade och bekräftade (h).

Åndteligen dör BIRGER Jarl i *Hjälmbolundb* (i) på 11000 Jungfrurs natt eller
P 4 den

(e) RHYZEL. SvioG. Munit. p. 145.

(f) cfr. JUSLENII Orat. Aboæ habit. Anno 1679.

(g) Se ÅHMANS Diff. de BIRGERO Jarl juniore p. 17.

(h) Se SUNDLERS Diff. de Nycopia p. 97. Not. d.

(i) Se st. Rimchrön. p. 34.

BYRGHIR Jarl doo i *Hjälmbolundb*,
Thet lastade bade gammal ok ung,
Att hans liiff matte ej längre vinna,
Mycket godt bode för honom quinna.

den 20 October år 1266. sedan han i mer än sexton år sett sin Son såsom Konung på Svenska Thronen, och sig såsom envåldig innehafvare af alla Kongeliga rättigheter. Han blef begrafven i Warnhems Kloster (k) kos sin Förstinna INGEBORG.

Når vi betragte BIRGER Jarl så till des egenskaper och medfödde förmåner, som till de tjänster, han gjort sitt Fådernes-

MESSEN. (in Analect. T. 2. p. 123.) berättar således orätt, att han afled på sitt Gods Bjälbo. CELSIUS (in not. ad Chron. Wadst. p. 24.) säger att han dog på Wisings Ö.

(k) Att han är begrafven i Warnhem; viser Konung MAGNI, des Sons, Testamente, hvaräst sådant intygas med uttryckeliga ord. Sjelfva Testamentot kan läsas i STRICKERS diff. de factis Templi Riddarholmensis p. 21. Så bevittnas ock sådant i Rimchronikan p. 34; Och ty hade HADORPH till sittnämde ställe kunnat bespara sin gjorde anmärkning, hvarigenom han vill ändra Rimchronikan, som vorere BIRGER begrafven i Alvastra, hvilket orätt berättas af ERICUS OLAI (lib. III. p. 116.) JOH. MAGN. (lib. XIX. c. 20.) LAURENTIUS PETRI in vita Waldemari, med flere.

nesland, kunne vi, i anseende till de förra, ej neka honom varit en stor Man, och i anseende till de senare, har han förtjent att lefva i vår Historia med beröm och vördnad. Född å en tid, då vidskjeddelse och okunnighet fånglade allt, och där det råknades för ett brott, att tänka förnuftigt, bragte han sig i då varande Stats Saker till en kannedom, som, äfven rar i mer upplysta tider, hos honom utmärker ett så mycket större snille, som det saknade uppfostran, medtåflan, efterdommen: Förmåner, som lyckliga Sinnen å vår tid hafva sig förbehållna och med så mycken fördel kunna bruka. Hans naturliga förstånd, utan att upplysas af vetenskaper och förra tiders exempel, var dock tillräckeligt, att leda honom i ett land, som mörkt af okunnighet, villades med flit af bedrågeliga ljus och urgamla villfarelser: villfarelser, som hedrades af vane, skyddades af vantro, och dyrkades som heliga Sanningar, dem förnuftet ej utan syndig förmåtenhet troddes bestrida. Uppfostrad ibland ett folk, som olyckeligt inom sig, saknade anseende utom sig och så-

kerhet emot sina Grannar , var han nog stor, att ej tro det fällt, utan det tillika vore hedradt utom sig , och allt för stor, att tro det hedradt, utan det tillika vore fällt innom sig. Ur två så stora förefattser , likfå lyckelig General , som stor Regent , var han icke mindre förskräckelig för sina fiänder , än nyttig för sina underfåter , och han trodde sig ej hafva uppfyllt vidden af sitt kall, om han icke befordrade det ena , utan att försumma det andra. Långt ifrån att för en brottlig åra , störrta sig i onödiga och åfventyrliga krig, undflydde han dock aldrig nödiga och nyttiga vapenskiften , för att få nyttja en vanhederlig frid , som då den gör folket vekligt och mindre mån om åra , såkraft leder till föragt och tråldom. Här af se vi icke utan förundran , såsom ett rart exempel , samma Person , likfå stor i krig , som nyttig i frid , nu grym , blodig , förskräckelig , bland skott och pilar , bland spjut och vapen , segra öfver Rikfens fiänder , utbreda Svenska namnets heder , och utvidga Sveriges gränstor , likfom endast född , att genom

nom krigsdater förtjena namn af Hjalte:
Nu åter stadd mitt ibland sitt folk, ar-
betsam, ofullig, rättvis, stifta lagar,
bygga städer, skydda slögder, lik-
som endast född, att genom sådana
fridsfructer förtjena namn af sitt folks
Fader.

Ansenlig för Utlåningar, fructad
af sina Grannar, vördad af sina med-
borgare, besatt han i hög grad dessa e-
genskaper, som, ehuru store i sig sjelf-
va och tjenlige till ett folks välhet, då
de rätteligen brukas, likväl oftare upp-
väcka frucktan och mistroende, än kär-
lek och tillförligt. Egenskaper, som ef-
ter de mer bestå i förståndet, än hjär-
tat, och ofta ei hafva till föremål, än å-
regirighet och egennytta, sinare gö-
ra en stor Regent, än god underlåte
och medborgare. BIRGER Jarl, ehuru
slaf i högsta måtto af sin åregerighet,
som var hos honom måst herrskande,
rättade likväl sina affigter fram för allt
på Rikets bästa och sitt folks uppkomst:
antingen att han trodde sin egen fördel
närmast förenad med det allmänna bå-
sta,

sta , eller intet mer kunde smickra hans åra och befästa hans anseende , än ett få högt föremål. Sina rådslag och beslut fattade han med förstånd och mycken flughet , ledde dem alltid till höga ändemål , och utförde dem med en värkställighet , som tålte intet hinder , ingen långsamhet , inga fåfånga inkast : med ett mod , som trottsade all fara och öfverstege allt , hvad ej därmed inföll : med ett samvete , som brukte allt , som därtill bidrog. Nöjen , kärlek , hvila , allt måste vika , då det kom an på Rikets heder och förmån. Inga tårar , inga böner , ingen slågtskap var gällande i hans Ministere. Ehuru alltför människlig , att ej hafva vänner och tarvva deras rådslag , ville han dock hvarken dåras af enskildta affigter , eller i de välgärningar , som han bevisste sina gunstlingar , antingen trottsa allmänt knärr , eller förråda ett inskränkt och fattigt tänkesätt. Svårigheter , långt ifrån att hindra , tjente ej än att stadga hans beslut , och reta hans lust. Född mer att regera än lyda , trodde han sig i rättighet att fullfölja allt , som han antingen var nog förmåten , att be-

begära, eller nog mågtig att årnå. Med få stora egenskaper och i få lyckeliga omständigheter, hvad kunde BIRGER icke? I medeltidens historia föke vi fåfångt hans like, och ingen har gjort Sverige större tjänster under hela Catholska tiden.

Men detta hans skåliga beröm förunklas dock något af hans omåtteliga begär till åra: en lidelse, som efter den gaf förnämsta rörelsen till alla hans bedrifter, och ej styrdes under Religionens och Sedolårans lagar, delte honom emellan de dygder och laster, som gemensamt ur denna källa upprinna, och dem världen få ofta förundrat i Hjältar och stora män. Nu stor af åregirighet, vågade han allt för att vinna heder och anseende, gjorde sitt folk lyckeligt, för att af dem ållskas, ändrade missbruk och affkaffade ofeder, för att vördas, förbättrade lagar och stiftade nyttiga ordningar, för att bevisa sitt förstånd, för att rosas af sitt folk, för att berömmas i Historien: nu liten ur samma grund, trodde han alla medel, alla konster, alla an-

anflag tillåteliga, så ofta de befäste hans syftemål, bidrogo till hans magt och grundade hans anseende. Intet i världen kunde mer smickra honom, än hvad som retade hans högmod och fåfänga, när tvårtröm allt skyddes och undveks, som ej därmed öfverenskom. Högfärdig öfver sina anor, och öfvermodig af sin Slägt och anfenliga Förfäder, var han ganska mån dårom, att ett blod, som han trodde så ädelt, ej måtte uppblandas af gemena tillfattser. Sjelf förenad med de anfenligaste Gemåler, ville han ock, att hans anförvandter i det målet voro nogräknade och följde efter mögeligheten i hans fotsporr. Han ville ej, att en Folkunge borde gå utom sin ått i giftermål, utan det skedde med en Konglig eller jämnlik Person.

Tvåanne ting hafva i synnerhet befläckat BIRGERS namn: det ena var hans trolöshet emot Folkungarna, och det andra hans oförsonlighet emot Junker CARL. Hvad trolösheten emot Folkungarna angår, torde väl därvid åtskilliga skäl och omständigheter kunna anföras till BIRGERS

GERS urfåkt. En Regent får ej alltid tänka såsom en Underfåte: De hafva olika skyldigheter att uppfylla, de hafva ock olika medel att bruka; den senare, stadd under Borgeliga lagar, skadar i all orättvisa, som blifver ohåmnad, den allmänna säkerheten, förtroendet och följheten; när tvärttom den förra, stadd i anseende till sina fiänder i en naturlig frihet, ej hafver, än att se på samhällets nytta, och då är störst Minister, när han som bäst vet att bruka sina fördelar. När hårtill kommer en felaktig öfvertygelse om gårningens godhet; torde **BIRGER** kunna dels försvara detta sitt upförande emot Folkungarna af Politiska skäl, såsom nyttigt för Riket och nödigt till förekommande af ett långsamt, blodigt och fördärfvligt inhemskt krig: dels ursäcka det ur sin Religions grund-sättser, där allt var valt för penningar, och där Kyrkans förmåner bäst grönskades ibland brott och missgårningar, när de vedergullos af en rik ock frikostig hand. Mången torde ock säga, att gårningen god i sig sjelf och högst nyttig för det allmänna, långt ifrån att böra lastas förtjenar fast snarare beröm, och om
nå-

got därvid skulle tadlas, vore det endast sättet till des utöfvande. Regenter, ömme och ordhållne emot sina Underfåter, gifva vå å ena sidan bevis af sin svaghet, om de lita på sina Granmars löften, när såkrare skål till frid och gransämja gifvas, och å den andra sållan uppoffra vissa och stora fördelar emot så svaga förbindelser; men trotså likväl icke så all billighet och rättvisa, att de ock utan sken därå våga vårkstålla sina anslag. Således skulle en Minister, hållst i vår upplyste tid, långt ifrån att vårdslösa sitt namn och ryckte genom en så kånbar trolöshet, på helt annat sätt i dylik omständighet fört sig up, och åndock nått BIRGERS åndemål. Han skulle lätteligen funnit en tvåtydighet i försåkringen, ett ord mer eller mindre, en underlåten Ceremonie, eller något annat sådant, som skulle tjent till skål att bryta försåkringen. Mer lyckelig därför i sin Statskonst, ån BIRGER, skulle han under sken af rättvisa, gjort sig en heder af samma blod, som besåckat BIRGERS namn, och likväl var för angelåget att ej utgjutas. Men ho gillar deså

deffa och flera dylika skål: skål, som skydda deffa grufveliga Coups d'état, hvilka begås i grymhet och utgjuta blod emot heliga förfråkingar med trolösa händer: skål, som ehuru tagne af sjelfva nyttan, och grundade i försigtigheten, att förekomma ett större ondt genom ett mindre, dock oroa förnuftet och bedröfva människligheten.

Konung ERIKS barnlöshet och ULF Jarls dödsfall förde BIRGERS hus till den högsta timmeliga åra, och han bi-behöll en hämdgirighet emot ULFS Son Junker CARL, som till äfventyrs var mer obillig till sitt upphof, än till sin påfölldg. Denne CARL, som kanske hade BIRGERS alla dygder, utan att åga des fel, beviser med sitt Exempel, huru lyckan genom den minsta omständighet ofta ty-ranniferar i påfölldger, som gå ända till de högsta föremål. Ty i stället för det Junker CARL, efter allt utseende, torde blifvit Sveriges Konung, och undertryckt BIRGER ända att med last näm-nas af Efterkommande, om CARLS Fa-der ULF Jarl hade lefvt tu år längre

Q och

och således öfverlefst Konung ERIK; blef han icke allenast nu, för sin Faders skull, af Konung ERIK och BIRGER förföllgd, förfördelad, och på allt fått till lif och välfärd förfäteligen efterfatt, utan ock omfider bragt i det olyckeliga tillstånd, att icke en gång med trygghet kunna lefva såsom enkilld i det land, hvars Konung han af en ringa omständighet kunnat blifva. Dock kan BIRGERS hämdgirighet emot Junker CARL mycket urfäcktas. BIRGER nog stor att känna, värdera, och belöna förtjenst, som hade i affigt det allmännas heder och nytta, kunde omögeligen ållska den i sin fiände, och de tårar, hvarmed han hedrade sin stora Slägtinges null, bevisa nogsam, att han haft lika stor vördnad för des person, som han af nödvändighet och Stats affigter sett sig tvungen att upoffra honom, för att stadga sin Sons Thron.

Sluteligen bör ock någon underrättelse gifvas om BIRGER Jarls Barn och Efterkommande. Med sin förrsta Gemål, Svenska Prinsessan INGEBORG, synes BIRGER blifvit förmåld förrst efter Konung

nung ERIKS återkomst till Thronen vid pafs år 1236, då hon var tjugu ett år gammal. Med henne hade BIRGER fyra Söner och en dotter. Sönerne voro WALDEMAR, MAGNUS, ERIK och BENGT; Dottren het RICHISSA (1)

Den äldste Sonen WALDEMAR, utkorad till Sveriges Konung efter sin Morbroder ERIK *Låspes* död år 1250, blef 1260 på sitt tjugunde år förmåld med sin förrsta Gemål, Danska Prinsessan SOPHIA, ERIK *Plogpenning*s Dotter. Och när hon öfvergaf honom i des s motgång år 1278 och begaf sig till sin Syfterson Konung HÅKAN MAGNUSSON i Norge, gifte sig WALDEMAR med en Jungfru i Dannemark, som het CHRISTINA, hvilket Äckenskap af WALDEMARS Bröder och anförvanter ej blef årkåndt,

Q 2

utan

- (1) Honom tillskrifves väl ändå en Dotter af INGEBORG, benåmd CHRISTINA (se ÅHMAN de Birgero Jarl, p. 8.) som skall blifvit gift med en Svensk herre, vid namn SUNO af Lina (se DALIN Tom. 2. p. 237); men efter MESSENIUS (se sc. ill. Tom. XII. p. 124) påstår henne vara BIRGER Jarl den äldres eller Brofars Dotter, har jag ej kunnat fåtta heuue här ibland BIRGERS barn.

utan i anseende därtill, att CHRISTINA lårer varit af nedrig härkomst, för hor af de Andeliga utropades, efter hans för-ra Gemål SOPHIA ännu lefde (m). När han blef ledsen vid CHRISTINA, gifte han sig år 1283 tredje gången med CATHARINA, Pomerke herrens af Gutkow dotter, som vetste att skicka sig med mycken ödmjukhet i sin Gemåls olyckeliga öde, och framför allt någd med blott namn af Fru, förböd att kalla sig Drottning. Af sin förrsta Gemål hade WALDEMAR fem barn, nämligen Sonen ERIK, och Prinsessorna MARGARETA, MARINA, RICHISSA och SOPHIA. ERIK syntes vara en Prins, som lofvade mycket, men han dog i sin barndom år 1268 (n). MARGARETA blef vål förlofvad med
Hår-

(m) Cfr. Litt. testimoniales confill. Regni, Regi MAGNO dat. an. 1285, ap. ERIC. OLAI Lib. III. p. 141. In diario Wisbyensi står här om så: *Anno 1279 resignavit Dominus WALDEMARUS Rex, partem suam de regno ad manus Fratris sui regis MAGNI, & in Daniam propter quandam CHRISTINAM recessit.*

(n) Se ERICUS OLAI lib. III. p. 119. *Domicellus ERICUS erat nobilissimæ indolis & honestissimorum morum.*

Hårtig JOHAN af Brunsvig; men efter giftermålet ej kom att gå för sig, jag vet icke af hvad orsak, gaf sig MARGARETA i Skennige Kloster, där hon blef Abbedissa (o). MARINA blef förmåld med RUDOLPH, Grefven af Diepholt p) RICHISSA fick till Gemål PRIMISLAUS Hårtigen i Pomern år 1285, som sedan blef Konung i Pohlen; hon hade med sin Gemål ett svårt och olyckeligt åktenkap för hans hårdhet skull; hon födde honom en enda Dotter, som ock blef kallad RICHISSA, hvilkken förrst blef förmåld med WENCESLAUS, Konungen i Pohlen och Böhmen, och sedan med RUDOLPH Konungen i Böhmen år 1307, varandes moder åt AGNES RIXA, som fick Hårtig HENRIK till Jauer i Schlesien (q). SOPHIA, den yngsta

Q 3

af

(o) Cfr. ELICUS OLAI lib. III. p. 146; MESS. sc. ill. T. XII. p. 138; DALIN T. 2 p. 39, 309.

(p) Se ERICUS OLAI lib. III, p. 119 DALIN Tom. II. p. 239. Henne kallar MESSENIUS Helena (in sc. ill. Tom. XII. p. 135) jag vet ej af hvad anledning.

(q) Se DALIN Tom. 2. p. 239; MESSENIUS (in sc. ill. Tom. 2. p. 71.) säger, att hon i förra åktenkapet blef mor åt ELISABETH, af hvilken Kåjser CARL IV. föddes.

af WALDEMARS döttrar, blef förmåld med Danska Prinsfen ERIK af Lange-land(r) som var Sonson af MECHTILD BIRGER Jarls Gemål.

BIRGERS andra Son MAGNUS, Konung i Sverige efter sin Broder WALDEMAR, och af den strånga hand, som han höll öfver hus och hemfrids Lagen, *Ladulås* kallad, hade till Gemål en Hollstenisk Prinsessa, benåmd HEDVIG, Grefve GERHARDS dotter och broder-dotter af MECHTILD, BIRGER Jarls senare Gemål. HEDVIG var ett mycket skönt och älskeligt fruntimmer. Af henne hade han fyra Söner och trenne Döttrar ,
näm-

- (r) Se MESS. Sc. ill Tom. XII. p. 123. och Tom. XV. p. 47. Norriska historien säger vål, att det var SOPHIA Konung WALDEMARS egen Gemål, moder till denna Prinsessan, som förmålte sig med Hårtig ERIK af Langeland (se PET. CLAUSS. Norveg. ad an. 1295); men utan skäl. Det är klart, att de irra sig af mannens likhet. Om icke Drottning SOPHIA redan var död år 1295, då hennes Dotter SOPHIA blef förmåld med sin Sysling Hårtig ERIK, var åtminstone Dottren då långt tjenligare till Brudfången, än Modren, som den tiden hade snart sina sextio år.

nåmligen ERIK , BIRGER, ERIK och WALDEMAR, samt INGEBORG, RICHISSA och CATHARINA. Den ällste ERIK dog strax efter födslen år 1279 (s) och blef begrafven i Upsåla. Den andre BIRGER blef efter sin Fader Sveriges Konung. Han var ifrån sin späda barn-dom förlofvad med Danska Prinsessan MÅRTA, ERIK *Klippings* dotter, som blef hitförd, då hon ännu var ett barn, att uppfödas och lämpas efter sin tillkommande Gemåls sinnelag. Af henne hade BIRGER trenne Prinsar och en Prinsessa. Den älldsta af dem, MAGNUS, född till det stora hopp att blifva Sveriges Konung, och förklarad till Kron-efterträdare af Stånderna vid en deras sammankomst i Stockholm, på Mid-Sommars dagen år 1303, måste i det stället på sit tjugunde år låta sitt blod rinna, och i Stockholm lägga sitt hufvud under bödelsyxan. Den andre Sonen, som till sitt namn i historien är förgåten, har af-

Q 4

lidit

(s) Se ERICUS OLAI Lib. III. p. 138. PERINGSKÖLD (in monum. Ullerack. p. 57.) säger hatis namn icke finnas i historien; men af Chron. Vadst. (ad an. 1279) ses att han hetat ERIK,

lidit i sin ungdom, innan han ån hant till sina manliga år. Dock blef han år 1303 af Stånderna förklarad till Kron-efterträdare, i all hans äldre broder, Prins MAGNUS, med döden aflede. Och i Håtuna leken år 1306 blef han tillika med sin Fader och Moder fången af sina FarBröder, Prinsarne ERIK och WALDEMAR. Konung BIRGERS yngste Son ERIK, afve fången i Håtuna leken, slog sig sedermera till det Andeliga ståndet, och blef Arke-djåkne i Upsala. Om Konung BIRGERS dotter har jag icke funnit något i historien, utan lärer hon förmodligen dött i sin barndom. Den tredje Konung MAGNI Son het ock ERIK, som 1284 af sin Fader förklarad till Hårtig af Finland, år 1312 höll Bröllopp med Konung HÅKANS dotter i Norige, Prinsessan INGEBORG, af hvilkken han år 1316 hade sin Son MAGNUS, som sedermera blef Konung i Sverige, och en Dotter EUPHEMIA, förmåld med Grefve ALBRECHT af Mecklenburg. Konung MAGNUS, förmåld med Grefve JEANS af Namur Dotter, BLANCHE eller BLANCA, ett ganska skönt Fruntimmer, och som

som var nära slägt med Bourboniska huset, hade af henne tvänne Söner och fyra Döttrar. Den äldste Sonen ERIK blef tillika med sin Gemål BEATRIX, Marggrefve LUDVIGS Dotter af Brandenburg, som då var hafvande, förgifven af sin Moder Drottning BLANCA. Den yngre Sonen, som het HÅKAN, hade af sin Gemål MARGARETA, Konung WALDEMARS Dotter i Dannemark en Prins, som kallades OLOF; Denne OLOF dog i sin ungdom i det stora hopp, att blifva Sveriges, Dannemarks och Noriges Konung, och ändades med honom BIRGER Jarls efterkommande på Mansfidan. Af Konung MAGNI Döttrar har jag ej funnit någon mer nämnas i historien än ÅSA, som blef gift med Riks-Rådet JON MAGNUSSON LÅMMA. Den fjerde Konung MAGNI *Ladulåses* Son het WALDEMAR, som tvänne gånger var förmåld, förrst med CHRISTINA *Folkunge*, Riksmarsken THORKEL KNUTSSONS Dotter, och sedan med Prinsessan JNGEBØRG, Konung ERIKS i Norige Dotter. Med CHRISTINA förmållde sig WALDEMAR år 1302, då han var vid pås sexton eller sjuoton

Q 5

år

år gammal, men skilde sig sedan ifrån henne år 1305, för uppkommen veder-villja och misshållighet med Svår-fadren, under föregifvande, att han vore med henne i få när andelig skyldskap, at hon ej kunde vara hans Gemål. Af INGE-BORG hade WALDEMAR en Dotter, som dog år 1357.

Den äldsta Konung MAGNI *Ladulåses* dotter var INGEBORG; hon blef gift med Konung ERIK *Menved* i Dannemark år 1296, hvilken hon vål fødde åtskil-lige Barn, men de dogo alla förr ån de-ras Förålldrar (t). Den andra Konung MAGNI dotter var RICHISSA, som blef ingifven på sitt fjunde år till Nunna i det af Konungen år 1282 på Norremallm anlagde Kloster, kalladt Sanct. CLARA, för Nunnor af St. FRANCISCI orden. Hon blef i detta Kloster förrst Probstin-na och sedan Abbedissa. Den tredje Dottren CATHARINA blef död i sin barn-

(t) *Uxor Regis ERICI Menwis peperit XIV pueros, XI. abortivos & tres subitanea morte praeventos. Cfr. Chron. ArchiEp. NICOLAI JOHAN, fl.*

barndom år 1383, och år begrafven i Upsala (u).

BIRGER Jarls tredje Søn var ERIK; honom gjorde Fadren till Hårtig i Småland. Hans gifte år mig obekant; men att han blef död år 1274 lårer vara såkert (v) och blef han begrafven hos sina föräldrar i Warnhem. (x) Han lämnade efter sig en Dotter INGEBORG, som blef förmåld med JOHAN Hårtig till Sachsen Laven-

(u) Se MESSEN. sc. ill. Tom. XII. p. 135. REFTELII differt. de Rege MAGNO Ladulås p. 23. Tvåne andra MAGNI Ladulåses döttrar nämnas väl, såsom HELENA hos NORDBERG i desS S. CLARÆ Minne pag. 7. Och HEDVIG i RiksRådet Gref BONDES Åttartal pag. 18; men efter jag ej funnit dem hos de äldsta Auctorer, hafva de i denna förteckning på BIRGER Jarls efterkommande ej blifvit intagne.

(v) MESSENIUS (in Sc. ill. Tom. 2. p. 54. Tom. 15. pag. 42) fåger väl, att Prins ERIK blef död år 1275; andre åter 1276 (se ERICUS OLAI lib. III. pag. 127. &c.) men emot bättre skål. I ett gammalt Chronic. hos LUDEVIG Tom. IX. p. 32. står så; *Anno 1274: obiit ERICUS Dux Suecia.*

(x) Se MAGNI Ladulåses Testamente af år 1285.

Lavenburg, och blef därigenom en stammomoder för detta huset (y).

BIRGER Jarls fjerde och yngste Son var BENGT (z). Han fick vål af sin Fader Hårtigdömmet Finland, men efter han var af ett stilla och fromt sinnelag och ej hade mycken lust att blänka i världen (a) afträdde han berörde Hårtigdömmet Finland till sina Bröder, slog sig till det Andeliga ståndet och blef år 1286 Biskop i Linköping. Han blef död år 1291 i den stora Pesten, som då plågade landet.

BIR-

(y) Se DALIN Tom. 2. p. 262; 447. not. u.

(z) BENGT göres af sømliga till den andre af BIRGER Jarls Söner (se Chron. Rhyt. pag 25. ERICUS OLAI lib. III. pag. 112; LAUR. PETRI in vita WALDEMARI med flere) och af sømlige till den tredje (såsom DALIN T. 2. pag. 237; ÅHMAN de BIRGERO Jarl p. 8.) men att han var BIRGERS fjerde och yngste Son vifer Chron. Wisbyense, där orden så lyda: *Anno 1254 obiit INGEBURGIS Ducissa Sveciæ & natus est BENEDICTUS II. Episcopus Lincopensis & Dux Finlandiæ.*

(a) I St. Rimchrön. står så:

*Then annor han het BENEDICT,
Then skortade ey gods eller rykt.*

BIRGER Jarls Dotter RICHISSA blef, då hon ån var mycket ung, år 1250 förlofvad med Kron-Prinsen HÅKAN i Norige, hvillket åcktenskap åfven följande året vant sin fullbordan, som redan år berättadt. Och som HÅKAN af sin Fader blef förklarad till Konung och med-Regent i Norige, hade ock BIRGER därigenom den fågnaden, att se sin Dotter en krönt Drottning, ehuru hennes Gemål ej hant att öfverlefva sin Fader; Ty hon blef Enka år 1258. Uti sitt åcktenskap fødde hon en Son, som kallades SVERRE, och af födslen var närmaft berättigad till Norriska Kronan; men han dog i sina spåda år. År 1259 begaf sig Norriska Enke-Drottningen hem till Sverige igen, utan att vår historie något sedan talar om henne.

Af sin senare Gemål, Danska Enke-Drottningen MECHTILD, hade BIRGER Jarl allenaft trenne Döttrar, CATHARINA, MARGARETA och HELENA. CATHARINA blef gift med en förnåm Svensk Herre, benåmd SIGGO GUT-TORMSSON. Hon gjorde sitt Testamen-
te

te år 1285 och år med sin man begrafven i Alvastra. MARGARETA blef gift med LENNART OTTESSON ÖRNEFOT, Svea Rikes Råd och Lagman i Nerike. Hon dog år 1305 och begrofs i Gråmunke-Klostret i Stockholm, hvillket Klostret hon likasom Brodren MAGNUS *Ladulås* mycket gynnade (b). HELENA, BIRGER Jarls yngsta Dotter, blef af des Broder MAGNUS *Ladulås* gifven till åckta åt en förnåm Dansk Herre, som i vår historia år bekant under namnet INGEMAR Dansk (c). Men hon blef

(b) Vide von STJERNMANS Högdinga minne pag. 159.

(c) MESSENIUS (in fc. ill. Tom. XII. pag. 130) påstår väl, att HELENA varit MAGNI Systerdotter, och fölljacketligen Dotter-dotter af BIRGER Jarl; men utan bevis, och emot all rimmelighet. Hon blef gift år 1277 med INGEMAR, då hon högst såsom BIRGER Jarls yngste dotter af MECHTILD kunde vara femton år gammal; huru kunde hon då hafva giftvuxen dotter? Jag vill ej beropa mig på VERELII Hist. Sviog. pag. 65, som gör berörde HELENA till en Dotter af BIRGER Jarls dotter CHRISTINA; ty han lærer förmodligen alldrig årnat berörde sin historia till trycket, för des många fel skull.

blef snart Enka; ty Folkungarne flogo ihjäl des man för des högfärd skull.

BIRGER Jarls senare Gemål MECHTILD skall lefvat efter sin man i tjugutu år i Enkoståndet, merendels uppehållit sig i Skennige, och åndteligen död år 1288 blifvit begrafven i Skennige, och sedan förmodeligen bårtrförd till Warnhem och jemte sin Gemål jordad (d).

(d) MESSENIUS (sc. ill. Tom. XII. pag. 124.) vet ej hvar MECHTILD, BIRGER Jarls Gemål, blifvit begrafven; somlige säga i Warnhem (DALIN Tom. 2. pag. 247) och andra i Skennige (DALIN Tom. 2. pag. 309)

Genealogisk TABELL

Öfver BIRGER Jarls och dets Gemåls INGEBORGS härkomst,
SVEN ESTRIDSSON, Son af Danska Jarlen Ulf Thorgilsson och
Danska Prinsessan ESTRID, som var halffyster å Mødernet med
Olof Skötkonung i Sverige, och å Fädernet med Knut den rike i
Dannemark; blef Konung i Dannemark år 1048, och död år 1076.

KNUT den helige, Konung i Dannemark, år 1080 efter sin Broder Harald; förmåld med Edela Gref Roberts af Flandern dotter; ihjälslagen af sina upproriska underlåter i St. Albani Kyrka i Odensee år 1086.

INGRID, gift med Folke Ingivaldsson, Jarl i Sverige hos Konung Inge den Äldre, och blef en stam-moder för Folkunga-ätten, som länge florerade i magt, rikedom och anseende.

BENGT Snyffel, äfven Jarl, gift först med Sirita, Bengt Lachmans Dotter, och sedan med Ulfhild Björn Järnsidas dotter, Syster til Erik den heliges Gemål, Drottning Christina.

MAGNUS Minnisköld, var gift med Ingrid Ylva, Dotter af Suno Sik, Konung Sverker den äldres Son.

BIRGER Jarl, Stamfader för dem af Folkungiska ätten, som blefvo Konungar i Sverige, Danmark och Norge; förmåld med Prinsessan Ingeborg, Konung ERIK Knutsons dotter.

ERIK Eijegod, Konung i Dannemark år 1195 efter sin tredje Broder Olof Hunger; hans Gemål het Botild. Företog en pelegrims resa til Jerusaleml, att försöna ett begånget dråp, på hvilken resa han afled år 1105 i Cypern.

KNUT Lavard, kallad den helige, gjord aff sin Fader till Hårtig i Schlesvig; blef sedan de Obotriters Konung; ihjälslagen af Danske Prins Magnus 1131 och canonicerad 1171.

WALDEMAR I, född år 1131; Konung i Dannemark 1157; Förmåld med Sophia en Ryk Prinsessa; död i Ringstad år 1181; och har förtjent tillnamnet: den Store.

RICHISSA, förmåld med Erik Knutson Konung i Sverige år 1210; Enka år 1216 och död år 1218.

INGEBORG, född vid pafs år 1214; Stammoder för Konungarna i Norden af Folkunga-ätten; förmåld med den emotsiående Birger Jarl af Bjälbo.